

Vilniaus Universitetas
Filosofijos fakultetas
Edukologijos katedra

Rasa Kildišiūtė

Edukologijos studijų programa

Magistro darbas

Dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose

Darbo vadovė: Docentė Tatjana Bulajeva
Recenzentė: Docentė Lilija Duoblienė

Vilnius 2008

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
SUMMARY.....	4
ĮVADAS.....	5
1. DVIKALBYSTĖS TEORINIAI PAGRINDAI.....	8
1.1. Dvikalbystės samprata ir dvikalbio ugdymo psichologiniai ypatumai.....	8
1.2. Dvikalbio ugdymo Lietuvoje istoriniai aspektai.....	14
1.3. Dvikalbis ugdymas ES ir Lietuvos švietimo politikos dokumentuose.....	16
1.4. Dvikalbio ugdymo modelių analizė.....	21
1.4.1. Dvikalbio ugdymo programų rengimas ir projektavimas taikant įvairius modelius ir tipus.....	25
2. DVIKALBIO UGDYMO LIETUVOJE SITUACIJOS ANALIZĖ	29
2.1. Dvikalbio ugdymo situacijos Lietuvoje apžvalga.....	29
2.1.1. Dvikalbis ugdymas ikimokyklinėse, priešmokyklinėse ir pradinėse švietimo įstaigose.....	33
2.1.2. Dvikalbis ugdymas pagrindinėje ir vidurinėje mokykloje.....	34
3. DVIKALBIS UGDYMAS VILNIAUS MIESTO VIDURINĖSE MOKYKLOSE.....	36
3.1. Tyrimo organizavimas ir metodika.....	36
3.1.1. Tiriamųjų imtis.....	36
3.1.2. 9-10 klasių mokinių požiūrio į dvikalbį ugdymą tyrimas	41
3.1.3. Dvikalbio ugdymo problemų analizė (mokytojų nuomonių tyrimas).....	49
3.2. Dvikalbio ugdymo modeliai Vilniaus miesto mokyklose.....	61
IŠVADOS.....	63
REKOMENDACIJOS.....	66
LITERATŪRA.....	67
PRIEDAI	69

Dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose

Santrauka

Keičiantis visuomenės poreikiams, sparčiai vystantis mokslui, technologijoms švietimas turi taikytis prie naujovių ir patenkinti visuomenės poreikius. Dvikalbis ugdymas atspindi Europos kalbų ir svarbiausias Lietuvos švietimo politikos, bei švietimo plėtojimosi kryptis. Dvikalbiu ugdymu siekiama sudaryti sąlygas tobulinti mokinių kalbinei kompetencijai, kurti ir gerinti daugiakultūrę aplinką, bei gerinti mokinių bendruosius komunikacinius gebėjimus.

Šio magistrinio darbo tikslas - ištirti dvikalbio ugdymo ypatumus, išryškinant dvikalbio ugdymo situaciją Lietuvoje.

Magistro darbe analizuojamas dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, analizuojama dvikalbio ugdymo samprata ir psichologiniai jos ypatumai, nagrinėjami ES ir Lietuvos teisiniai dokumentai, analizuojami dvikalbio ugdymo istoriniai aspektai, dvikalbio ugdymo modeliai, išryškinamos problemos, su kuriomis susiduria mokytojai dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą.

Norint išryškinti problemas, su kuriomis susiduria mokytojai, dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą, buvo atliktas tyrimas Vilniaus miesto mokyklose. Tyrime dalyvo tautinių mažumų mokyklų 9-10 klasių mokiniai ir mokytojai.

Tyrimo rezultatai atskleidė tikrąją situaciją mažumų mokyklose, pavyko išsiaiškinti kaip vyksta dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse, kokie yra taikomi dvikalbio ugdymo modeliai Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, kiek mokytojai yra pasirengę dirbti pagal dvikalbio ugdymo programą ir susipažinę su ugdymo modeliais.

Susumavus tyrimo rezultatus, sėkmingai padarytos išvados, parengtos rekomendacijos mokyklų pedagogams, vadovams, galinčios padėti rengiant dvikalbio ugdymo programas, taikant įvairius ugdymo modelius ir tipus.

Bilingual education in Vilnius secondary schools

Summary

Casting the societal needs, fastly developing the sciences, technologies, education must apply to innovations and fill the societal bill. Bilingual education reflects European languages and the main policy of Lithuanian education, as well as, education development trends. It is thought to form conditions perfecting children language competence, creating and improving pupils common communicative abilities by bilingual teaching.

The aim of this Master dissertation is to survey the bilingual education and its peculiarities.

In Master's dissertation there are analysed the concept of bilingual education and its psychological peculiarities, as well as, European Union and Lithuanian legal documents, historical aspects of bilingual education, bilingual teaching models. There are also highlighted the main problems which appear working with bilingual teaching syllabus.

There was made a research in Vilnius city secondary schools of ethnic groups. In this research 9-10 formers and their teachers took part.

The results of this research revealed the real situation in ethnic groups schools. The research succeeded to find out how the process of bilingual teaching in ethnic schools takes place, what models of bilingual teaching are applied, how many teachers are prepared to work according bilingual teaching syllabus and are familiar with teaching models.

After the results, there were successfully made the conclusions, prepared some recommendations for school teachers, heads, which could help for preparing bilingual teaching syllabus, applying a variety of teaching models and types.

ĮVADAS

Dabartinėje visuomenėje vis daugiau atsiranda mišrių šeimų, kuriose bendraujama keliomis kalbomis, taip pat daugėja imigrantų skaičius. Tokiose šeimose gyvenantys žmonės vadinami dvikalbiais. Taigi iškyla didžiulė problema į kokią mokymosi įstaigą leisti atžalas, jei jie kalba keliomis kalbomis.

Dvikalbyste (arba bilingvizmu) vadinamas žmogaus sugebėjimas šalia savo gimtosios kalbos panašiu kompetencijos lygiu valdyti ir antrą kalbą, t.y., abiejomis kalbomis pakankamai efektyviai išsireikšti visose gyvenimo situacijose ir socialiniuose kontekstuose. Plačiąja prasme dvikalbis yra toks žmogus, kuris gali bendrauti dviem kalbomis, tiek aktyviai, tiek pasyviai.

Dvikalbystė dažniausiai atsiranda tokioje aplinkoje, kurioje kompaktiškai gyvena keliomis kalbomis kalbantys asmenys, taip pat kai keliomis kalbomis kalbama šeimoje. Didelę įtaką dvikalbystės formavimuisi turi ir mokykla, kadangi vis daugiau kitataučių mokosi lietuviškose mokyklose. Dvikalbiui ugdymui plėtotis turi įtakos Europos kalbų metmenys (2001).

Vis dažniau mokyklose, spaudoje kalbama ir atvirai diskutuojama apie dvikalbį ugdymą mokyklose, iškyla reali grėsmė sulaukti vis daugiau emigrantų iš kitų šalių, dauguma žmonių keičia gyvenamąsias vietas, emigruoja į įvairias pasaulio šalis, pamažu susidaro tautinės mažumos, kurios kuriasi, steigia savo mokyklas, todėl vis labiau linkstama link dvikalbio ugdymo programų kūrimo mokyklose. Mokyklos atvirai gali pareikšti norą dalyvauti dvikalbio ugdymo programose.

Skripkienė (2003), kuri analizuoja dvikalbio ugdymo Lietuvoje problemas teigia, jog dvikalbio ugdymo idėja įvairiais laikotarpiais atskirose šalyse buvo ir tebėra skirtingai traktuojama, tačiau dabar ji laikoma viena pačių įdomiausių, suteikiant jai naują kokybę, naują teorinį bei praktinį įprasminimą. Europoje šiuo metu intensyviai kuriamos dvikalbio ugdymo programos bei mokomosios priemonės, dvikalbiai vaikų darželiai ir mokyklos, kurių pagrindinis tikslas – labai gerai išmokyti dviejų ar daugiau kalbų. Kadangi XXI a. pradžioje daugiakultūrė komunikacija ir daugiakalbystė Europoje tapo labai reikšminga, moderniosioms kalboms kasmet skiriama vis daugiau dėmesio, vis populiarsnis tampa ir įvairių akademinių dalykų mokymas(is) negimtaja kalba. Neatitolusi nuo šių naujovių ir Lietuva. Lietuvai įstojus į ES (Europos sąjungą), tapus NATO nare nepaprastai didelę reikšmę įgyja svetimų kalbų mokėjimas ir vartojimas, todėl daugelis Lietuvos mokyklų palaipsniui pereina dvikalbio ugdymo programų vykdymo. Antrosios kalbos (valstybinės – lietuvių) įvedimu siekiama sudaryti sąlygas ne tik mokytis bendrauti, bręsti ir tobulėti kaip asmenybėms, bet ir geriau pažinti kitų tautų kultūrą bei dalytis sociokultūrinėmis vertybėmis su kitais tautiečiais, siekiama palaipsniui pereiti prie valstybinės kalbos mokėjimo, dvikalbystės, kalbos išsaugojimo ir atgaminimo.

Lietuvoje dvikalbį ugdymą nagrinėjo tokie autoriai kaip Vabalas – Gudaitis (1938), Jacikevičius (1970), Daukšytė (1987), Paleckis (1988), Šernas (1997), Aidukienė (2003) , Skripkienė (2003), Ramonienė (2004), užsienio šalių atstovai Brun (2004), aprašė bendrą situaciją Lietuvoje. O’Riagain and Lüdi (2003) analizavo dvikalbio ugdymo modelius. Šiame darbe analizuojama mokslinė problema – kokie dvikalbio ugdymo modeliai yra įgyvendinami Lietuvos mokyklose ir su kokiomis problemomis susiduria mokiniai ir mokytojai, dirbantys pagal dvikalbio ugdymo programą .

TYRIMO OBJEKTAS - dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose.

TYRIMO TIKSLAS - ištirti dvikalbio ugdymo ypatumus, išryškinant dvikalbio ugdymo situaciją Lietuvoje.

TYRIMO UŽDAVINIAI:

1. Išanalizuoti dvikalbystės sampratą ir išryškinti dvikalbio ugdymo psichologinius ypatumus.
2. Ištirti dvikalbio ugdymo patirtį Lietuvoje.
3. Ištirti, kaip dvikalbis ugdymas apibrėžiamas ES ir Lietuvos politiniuose dokumentuose.
4. Išnagrinėti dvikalbio ugdymo modelius.
5. Išanalizuoti dvikalbį ugdymą Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose.
6. Išryškinti problemas su kuriomis susiduria mokytojai dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą.
7. Nustatyti kokie dvikalbio ugdymo modeliai taikomi tirtose Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose.

TYRIMO HIPOTEZĖS:

1. Pedagogai nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo modeliais.
2. Mokytis mokiniams atskirų dalykų iš vadovėlių valstybine kalba yra per sunku.

TYRIMO METODOLOGINIS PAGRINDIMAS

Tyrime remiamasi:

- ES daugiakalbystės strategija, akcentuojančia individualią daugiakalbystę ir dvikalbystę.
- Europos Tarybos rekomenduojama dvikalbio ugdymo koncepcija ir dvikalbio ugdymo modeliais.

TYRIMO METODAI: mokslinės literatūros analizė, švietimo dokumentų analizė (ES ir Lietuvos), anketinė apklausa, statistinė duomenų analizė.

TIRIAMIEJI:

Vilniaus miesto vidurinių mokyklų 9-10 klasių mokiniai, mokytojai.

DARBO TEORINIS IR PRAKTINIS REIKŠMINGUMAS

1. Išanalizuota dvikalbystės samprata ir išryškinti dvikalbio ugdymo psichologiniai ypatumai.
2. Išanalizuoti dvikalbio ugdymo teisiniai aspektai.
3. Išnagrinėti dvikalbio ugdymo modeliai.
4. Ištirta dvikalbio ugdymo patirtis Lietuvoje.
5. Išanalizuotas dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose.
6. Išryškinti dvikalbio ugdymo modeliai ir problemos, su kuriomis susiduria mokytojai dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą.
7. Parengtos rekomendacijos, kurios gali būti naudingos vidurinių mokyklų vadovams ir pedagogams, dirbantiems pagal dvikalbio ugdymo programą.

Darbo struktūra

Darbo apimtis – 77 puslapiai. Darbą sudaro įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (šaltiniai), priedai.

Teorinėje darbo dalyje (pirmame ir antrame skyriuose) nagrinėjama problema apibūdinanti literatūra, teisės aktai, pateikiama jų analizė, nagrinėjami dvikalbio ugdymo modeliai; jų pagrindu parengtos anketos mokytojams ir mokiniams.

Trečioje darbo dalyje pateikiama empirinio tyrimo duomenų analizė, duomenys iliustruojami lentelėmis, diagramomis.

1. DVIKALBYSTĖS TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Dvikalbystės samprata ir dvikalbio ugdymo psichologiniai ypatumai

Dvikalbystės sampratos analizė. Kalbant apie dvikalbį ugdymą, labai svarbu susipažinti su dvikalbystės samprata ir teorija. Dvikalbystės sąvoka suprantama - siaurąja prasme: dvikalbyste (arba bilingvizmu) vadinamas žmogaus sugebėjimas šalia savo gimtosios kalbos panašiu kompetencijos lygiu valdyti ir antrą kalbą, t.y., abiejomis kalbomis pakankamai efektyviai išsireikšti visose gyvenimo situacijose ir socialiniuose kontekstuose, plačiąja prasme - dvikalbis yra toks žmogus, kuris gali bendrauti dviem kalbomis. Dvikalbystė dažniausiai atsiranda tokioje aplinkoje, kurioje kompaktiškai gyvena keliomis kalbomis kalbantys asmenys, taip pat kai keliomis kalbomis kalbama šeimoje. Didelę įtaką dvikalbystės formavimuisi turi ir mokykla, kadangi vis daugiau mokyklų lanko kitakalbiai asmenys, natūraliai formuojamos mažumos, diegiamos dvikalbio ugdymo programos.

Tarptautiniame žodyne (1985) pateikiami keli terminų aiškinimai:

- *Dvikalbystė vadinama - bilingvizmu (lot. bi - dvi + lingua – kalba), arba dviejų kalbų aktyvus vartojimas kasdieniame gyvenime.*
- *Bilingvizmas - tai dvikalbystė, 2 kalbų vartojimas skirtingomis bendravimo sąlygomis.*

Taigi, remiantis pateiktais terminais, galima sakyti, jog daugiakalbystė arba dvikalbystė – tai gebėjimas vartoti kelias kalbas bendravimo tikslais ir dalyvauti tarpkultūrinėje sąveikoje, kai asmuo, kaip socialinis veikėjas, turi bendravimo keliomis kalbomis įgūdžių (vieni gali būti geresni, kiti prastesni) ir kelių kultūrų patirties.

Psichologijos žodyne (1993) pateikiamas apibrėžimas: „*dvikalbystė – tai mokėjimas vienodai natūraliai kalbėti dviem kalbom ir alternatyvus tų kalbų vartojimas tose pačiose bendravimo situacijose*“.

Jacikevičius (1970, p.5) analizuodamas dvikalbystės sampratą mini, jog Vabalas - Gudaitis jau 1938m. vartojo „Dvikalbiškumo“ terminą. 1961 m. analogiškai bandė įvesti „daugiakalbiškumo terminą“. Vėliau žodžiai „dvikalbiškumas“ ir „daugiakalbiškumas“ buvo pakeisti „dvikalbyste“ ir „daugiakalbyste“, kaip geriau atitinkančiomis lietuvių kalbos žodžių darybos dėsniumus. Jau tais laikais vartoti terminai skatino dvikalbio ugdymo atsiradimą.

Daukšytė (1987, p.5), kuri analizuoja dvikalbystės psichologinius ypatumus pradiniame lygmenyje, aiškina, jog dvikalbystė yra labai sudėtingas ir prieštaringas reiškinys, o jo problemos nagrinėjamos lingvistiniu, pedagoginiu, sociologiniu, psichologiniu ir kitais aspektais, todėl dėl dvikalbystės įvairiapusiškumo ir problemų gausumo literatūroje nėra pateikto vieno tikslaus

apibrėžimo, kuris apibūdintų dvikalbystę kaip reiškinių, o dauguma autorių „dvikalbystės“ (kaip ir „daugiakalbystės“) sąvoką aiškina išsamiai neatskleisdami jos turinio, arba akcentuodami tik vieną kurią jos ypatybę.

Daukšytė (1987, p.6) mini autorius, nagrinėjusius dvikalbystės sampratą: Achmanovą, Avroriną, Dešerijevą, Rozencveigą, Michailovą, Vainraichą, vieną iš pirmųjų dvikalbystės problemas gvildinti pradėjusią Jarmolenko, kuri psichologinių tyrimu objektu *laiko mąstymą ir bendravimą keletą kalbų*, remdamasi tuo, ji pateikia *struktūrinį daugiakalbystės modelį*, žyminti skirtingus kalbų išmokymo variantus: *gimtosios kalbos išmokimą, ankstyvąją dvikalbystę, mokyklinę dvikalbystę, kalbinės aplinkos pakeitimą, vėlyvąją suaugusiųjų dvikalbystę*. Modelį ji formuoja pagal požymius, kurie nusako kalbų mokymosi tikslus, specifiką, kalbos vartojimo santykį su supratimu. Visi autoriai pabrėžia tą pačią pagrindinę lingvistinę dvikalbystės problemą - dviejų kalbų struktūrų sąveikos ypatumus, bet kaip svarbiausius nurodo skirtingus tos sąveikos momentus. Daukšytė (ten pat) sako, jog Achmanova „*dvikalbystę apibūdina kaip absoliučiai vienodą dviejų kalbų mokėjimą*“, Avrorinas „*dvikalbystę irgi supranta kaip vienodai sklandų abiejų kalbų mokėjimą, bet pažymi, kad dvikalbystė prasideda tada, kai antrosios kalbos mokėjimas visiškai priartėja prie pirmosios kalbos mokėjimo lygio*“, tuo tarpu Dešerijevas (ten pat) apibūdina dvikalbystę „*kaip tobulą gimtosios ir antrosios kalbos mokėjimą*“, tačiau pabrėžia, kad antrosios kalbos mokėjimas gali būti skirtingas ir kad absoliučiai vienodas abiejų kalbų mokėjimas yra labai retas reiškinys. Iš tokio dvikalbystės apibūdinimo išeitų, kad realus yra tik dvikalbystės tapsmo procesas, o dvikalbystė tėra siektinas idealas su neapibrėžtais abiejų kalbų tobulo mokėjimo kriterijais. Platesne prasme dvikalbystė yra suprantama kaip mokėjimas dviejų kalbų priemonėmis naudotis skirtingose bendravimo sferose. Rozencveigas (ten pat) dvikalbystę vadina arba *dviejų kalbų mokėjimą ir reguliarių perėjimą nuo vienos kalbos prie kitos, arba dviejų kalbų mokėjimą ir vartojimą, atsižvelgiant į kalbinio bendravimo sąlygas*. Autorius akcentuoja, skirtingas dvikalbystės, kaip reiškinio puses. Michailovas dvikalbystę laiko *atskiro individo arba tautos gebėjimu bendrauti dviem kalbom*, o Vainraichas dvikalbystę supranta kaip *dviejų kalbų vartojimo pakaitomis praktiką*.

Jacikevičius (1970), kuris analizavo psichologinius dvikalbystės ypatumus, teigė, jog daugiakalbystės terminas lietuvių kalboje pradėtas vartoti seniai. Juo pažymimi reiškiniai, kurie kitose kalbose specialius pavadinimus turi iš seniau: *anglų- multilingualism, prancūzų- polyglossie, vokiečių- mehrsprachigkeit*. Greta minėtųjų, pasaulinėje literatūroje gana populiarius yra jau tarptautiniu virtęs „*bilingvizmo*“ terminas, kurį lietuvių kalboje geriausiai atitinka dvikalbystė. Daugiakalbystės terminas čia vartojamas bendresnės sąvokos prasme ir apima dvikalbystės, trikalbystės ir t.t. rūšines sąvokas. Daugiakalbystės terminu pažymime įvairių kalbų paplitimą

žmonių kolektyvuose, terminas taip pat vartojamas tais atvejais, kai norime pažymėti atskirų asmenų mokėjimą bendrauti dviem, trimis ir t.t. kalbomis.

Jacikevičiaus (1970) manymu, daugiakalbystės reiškiniai žmonijos istorijoje yra labai seni. Kai susidurdavo žmonių grupės ar atskiri žmonės, tarp jų užsimegzdavo politiniai, prekybiniai ryšiai, taigi norėdami susikalbėti jie turėdavo vartoti ne tik savo gimtąją kalbą, bet ir dar kitas, ilgas amžius daugiakalbiai žmonės buvo tik retos išimtys vienkalių žmonių masėse. Kalbant apie dabartinę visuomenę - dvikalbis žmogus jau nebe retas reiškinys, o kasdienybė, su kuria susiduriame vis labiau. Emigracija, demografinės padėties keitimas vis labiau didina tautinių mažumų atsiradimą. Siekiama visuomeninės integracijos ir pripažinimo, vis labiau reikia mokėti daugiau kalbų, kadangi kaip ir senesniais laikais, taip ir dabar vyksta įvairūs prekybiniai, ekonominiai ir kitokie ryšiai tarp įvairių tautų atstovų. Vis labiau reikia bendrauti su kitomis kalbomis kalbančiais žmonėmis, poreikiai atsiranda esant tam tikroms sąlygoms.

Dvikalbystė formuojasi veikiami įvairių reiškinų, tiek vidinių, tiek išorinių. Apie dvikalbystės atsiradimo sąlygas kalbėjo Jacikevičius (1970, p.6), kuris ir išskiria tokias dvikalbystės formavimosi sąlygas: 1.**Geografinė padėtis**. Kai daugiakalbystę skatina bendra skirtingomis kalbomis kalbančių žmonių geografinė padėtis, dėl to dvikalbiai ir daugiakalbiai paprastai būna įvairių tautų ir valstybių gyventojai. 2.**Valstybių susijungimas**. Daugiakalbystė plinta, formuojantis valstybėms, kai jos sujungia skirtingomis kalbomis kalbančias gentis ir tautas, dažnai daugiakalbystę platina prievarta, jei užkariautojai jėga primeta savo kalbą pavergtiems kitomis kalbomis kalbantiems gyventojams. 3. **Emigracija**. Daugiakalbystė plečiasi kartu su gyventojų emigracija į kitomis kalbomis kalbančius kraštus, daugiakalbiai paprastai būna ir dažnai migruojančių tautų atstovai. 4. **Informacijos vystymasis, mokslo ir technologijų plitimas**. Dvikalbystę ir daugiakalbystę vis labiau skatina siekimas gauti informaciją apie kitų tautų sukurtą mokslą ir kultūrą. Daugiakalbystę remia visos žmonijos bendros pastangos paspartinti informacijos plitimą. Jos pasireiškia bandymais kurti dirbtines tarptautines kalbas ir jų mokytis, vartoti medicinoje lotynų kalbą, ieškoti vieningų simbolių įvairiuose moksluose ir panašiai. 5. **Mišrios vedybos**. Dvikalbystės ir daugiakalbystės šaltinis yra ir mišrios kalbų atžvilgiu vedybos. Kai sutuoktinių kalbos skirtingos, tai vaikai dažniausiai kalba dviem - motinos ir tėvo- kalbomis. Remiantis teorinėmis prielaidomis, kurias pateikia Jacikevičius (1970), galima teigti, jog dvikalbystę lemia daugelis priežasčių, ji formuojasi veikiami daugelio veiksnių ir aplinkybių, kartais ji skatinama atsirasti prievartos būdu, o ne savaime.

Idealios dvikalbystės nebūna, ją galima išskirti į kelias formas, kurias pasiūlė Šernas (1997):

- Ankstyvoji - kuomet abi kalbos yra išmokstamos vienu metu (pvz: šeimoje). Tokiu atveju abi kalbos yra gimtosios kalbos.

- Vėlyvoji - kai antroji kalba išmokstama jau susiformavus pirmosios - gimtosios kalbos įgūdžiams.

Šernas (1997), kuris analizavo daugiakalbystės ir dvikalbystės formas, dvikalbystės formavimosi ypatumus, teigia, jog „*ankstyvoji dvikalbystė yra procesas, kai pradiniam bendrojo lavinimo mokyklos etape mokiniai privalomai yra mokomi svetimšios kalbos*“. Remiantis dvikalbio ugdymo modeliais, pradiniam ugdymo lygmenyje keletas dalykų (technologijos, socialiniai mokslai) mokomi valstybine kalba – lietuvių, o visi kiti mokomieji dalykai yra mokomi gimtąja kalba (ne lietuvių). Palaipsniui pereinant į kitą mokymo lygmenį keičiasi dalykų skaičius, atsiranda galimybė pasirinkti mokomuosius dalykus valstybine kalba.

Dvikalbio ugdymo psichologiniai ypatumai. Daugiakalbystė kaip individualios psichikos reiškinys, kaip tų pačių asmenų bendravimas daugiau negu viena kalba ir yra psichologijos mokslo tyrimų objektas.

Psichologijos žodyne (1993, p.18) sakoma, jog „*psicholingvistika (angl. psycholinguistics), mokslas, tiriantis kaip kalbos vartoseną priklauso nuo kurios nors kalbos struktūros. Teigiama, jog psicholingvistikos terminą šių laikų reikšme pradėjo pirmieji vartoti JAV mokslininkai Osgudas ir Sibeokas*“.

Daukšytė (1987, p. 7) išskiria dvikalbystės formas, kurios apibūdina dvikalbystę pagal kalbų mokėjimo lygius.

- *Pilnoji (arba adekvačioji) - kai vienodai gerai mokant abi kalbas, gebama mąstyti bet kuria iš jų.*
- *Nepilnoji dvikalbystė - esant pastebimiems nelabai reikšmingiems abiejų kalbų mokėjimo lygio skirtumams, kai jos vartojamos sklandžiai, tačiau mąstoma vienos kalbos pagrindu.*

Jacikevičius (1970, p.11) sako, jog „*individo daugiakalbystė pačia bendriausia prasme formuojasi dėl tam tikrų jė veikiančių išorinių bei vidinių jėgų ir tų jėgų sąveikos*“. Prie išorinių jėgų priklauso kitų žmonių kalbėjimo pavyzdžiai, bendravimo situacijos, kalbų mokymo organizacija ir metodai. Prie vidinių jėgų - individų poreikiai, motyvacija, gabumai, pastangos mokantis. Daugiakalbystės formavimosi pagrindiniai komponentai yra kalbų išmokimas, jų sąveika, ryšiai su mąstymo procesais ir kitais asmenybės psichiniais reiškiniais, specifinių daugiakalbystės reiškinų vystymasis. Remiantis Jacikevičiaus padaryta prielaida, galima teigti, jog dvikalbystė formuojasi palaipsniui, kai ją veikia tam tikros sąlygos, labai svarbu, jog mokantis atsirastų ryšys tarp individo poreikių, motyvacijos ir gabumų. Kadangi kiekvienas žmogus gali būti skirtingų gebėjimų, tai savaime aišku, jog jo supratimas, kalbos įsisavinimas vyks taip pat skirtingai.

Psichologijos mokslas dvikalbystę apibūdina kaip kalbėjimo mechanizmų veiklai aiškinti, taip pat kalbų išmokimui ir kalbėjimo procesams nagrinėti. Tačiau tik nedaugelyje jų dvikalbystė laikoma atskiru psichiniu reiškiniu ir nagrinėjami jos psichinių mechanizmų veiklos specifiniai ypatumai.

Dvikalbis ugdymas Lietuvoje vis populiarėja. Mokykloje į ugdymo procesą įtraukiamas mokymasis ne gimtąja kalba, todėl kyla klausimas: ar tai neapsunkins mokymosi proceso, kadangi mokantis svetimąja kalba sunkiau sukaupti dėmesį į dalyko turinį, kalbos raišką, yra tikimybė greičiau pajusti nuovargį, visas procesas reikalauja dėmesio, atidumo, dažnai jei nebėra tolesnio kalbos mokymo(si) tęstinumo, kalba tiesiog yra užmirštama, mažėja proceso efektyvumas, išskyla klausimas ar reikia mokytis kitos kalbos, jei ji nereikalinga, todėl galima pabrėžti, jog nuo įvairių trūkumų mažėja mokymo(si) motyvacija.

Plintant daugiakalbystei, jai tampant masiniu reiškiniu visuomenėje, kyla daug problemų, kurias reikia moksliskai išaiškinti. Dėl to atskirais daugiakalbystės aspektais domisi bent kelių mokslų atstovai. Psichologai tyrinėja, kokius pakitimus atskirų kalbų struktūroje, leksikoje ir semantikoje sukelia kalbų kontaktai, kitaip tariant, lingvistiką domina dvikalbystės kaip reiškinio rezultatai. Jų studijavimas padeda geriau suprasti dabartinių kalbų susiformavimo istoriją, vidinius kiekvienos kalbos dėsningumus, išvelgti suėjusių į kontaktą kalbų vystymosi perspektyvas. Filosofija ir sociologija domisi daugiakalbystės vaidmeniu visuomenės gyvenime jos įtaka įvairiems socialiniams reiškiniams: bendram visuomenės informacijos plitimui, atskirų tautų kultūriniais ryšiams, nacionalinio savitumo pastovumui ir jo kitimams, internacionalizmo sklidimui, politiniam ir gynybiniam valstybių solidarumui.

Psichologinėje literatūroje daugiakalbystė apibūdinama kaip individualios psichikos reiškinys. Tai atskirų asmenų mokėjimas bendrauti dviem, trimis ir daugiau kalbomis. Mokėjimas bendrauti keliomis kalbomis nėra žmonėms iš prigimties duotas - jie turi jo išmokti. Išmokimas susijęs su suvokimo, atminties, mąstymo, dėmesio, jausmų ir kitais psichiniais procesais bei motyvavimo, gabumų. Asmenybės psichinėmis savybėmis, kurias tyrinėja psichologijos mokslas. Išmokus daugiau negu vieną kalbą ir jomis bendraujant, atsiranda tik dvikalbiams ir daugiakalbiams žmonėms būdingų psichinių reiškinių, kurių visai nepastebime vienakalbių žmonių bendravime. Prie tokių specifinių daugiakalbystės reiškinių priskiriami mokėjimai suvokti ir įsiminti informaciją įvairių kalbų priemonėmis, vertimai, kalbų sąveika, kalbų ir mąstymo tarpusavio ryšiai, daugiakalbystė įtaka asmenybės tobulėjimui ir t.t. Tiek kalbų išmokimas, tiek bendravimas kelių kalbų pagalba yra procesai, kuriuos sudaro sudėtinga įvairių psichinių ir psichofiziologinių reiškinių dinamika. Daugiakalbystę kaip išmokimo ir funkcionavimo procesą tyrinėja psichologijos mokslas, kadangi kaip minėjau, daugiakalbystė susijusi su psichiniais žmogaus procesais. Kalbų išmokstama labai įvairiais keliais ir įvairiais metodais, skirtingas būna besimokančiųjų amžius, nevienodi

išmokimo tempai bei pats kalbų išmokimas. Taigi specifiniai daugiakalbystės reiškiniai kinta, esant įvairioms kalbų išmokimo ir užmiršimo sąlygoms.

Išvados:

1. Dvikalbystės reiškinys yra sudėtingas ir dar nepakankamai ištirtas. Autoriai, analizuojantys dvikalbystės sampratą per mažai dėmesio skiria dvikalbiam ugdymui.
2. Psichologai dvikalbystę apibūdina kaip psichikos reiškinį, priklausantį nuo vidinių psichinių žmogaus savybių: atminties, suvokimo, dėmesio ir mąstymo.
3. Formuojantis dvikalbystei, labai svarbus išorinių veiksnių poveikis. Plintant daugiakalbystei, daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje populiarėja dvikalbis ugdymas. Siekiant gerinti tautinių mažumų socialinės integracijos procesus, mažumų mokyklose pradėtas mokymas gimtąja ir valstybine kalba.

1.2. Dvikalbio ugdymo Lietuvoje istoriniai aspektai

Lietuvos istorijoje daugiakalbystės šaknys yra labai senos. Jos siekia dar Didžiosios kunigaikštystės laikus su jos marga tautine gyventojų sudėtimi, valstybiniais raštams vartotomis lotynų ir senovės slavų kalbomis. Daugiakalbystei paplisti didelę įtaką yra turėję glaudūs istoriniai lietuvių ryšiai su lenkų ir rusų tautomis, du pasauliniai karai, masinė gyventojų migracija į kitus kraštus ir atgal, bei kitos priežastys. Galima paminėti spaudos draudimo laikus, kuomet buvo draudžiama lietuviška spauda, tačiau lietuviai slapčia mokėsi skaityti, rašyti, kalbėjo lietuviškai, kai tuo tarpu visur buvo kalbama tik rusiškai. Veikiama išorinių ir vidinių faktorių natūraliai formavosi dvikalbystė. Tik dar tada nebuvo kalbama apie dvikalbį ugdymą, jo programas.

Prisiminus Lietuvos istoriją (2001), dar 1831 m. įsteigtose pradinėse mokyklose buvo mokyta lietuviškai ir lenkiškai, kai kuriose iš jų lygiagrečiai viena kitos naudojamos abi kalbos. Papildomas ugdymas dažnai vykdavo rusų kalba. Kadangi bajorų laikais lenkų kalba daugumai bajorų buvo kilmingumo požymis, buvo raginta mokyklose mokytis tik lenkų kalba, bet 18 pab. – 19 a. pr. vis labiau buvo formuojamos lietuviškos mokyklos ir gimtosios kalbos idėja. Buvo siekiama išlaikyti gimtąją kalbą kaip vertybę. Idėja, kurią palaikė tų laikų žymūs visuomenės veikėjai kaip Daukantas (1831), Stanevičius (1831), Valančius (1831), buvo plėtojama dviem kryptimis: pradinį ugdymą organizuoti lietuvių kalba, o mokslą ir menis reikia sieti su lenkų kalba.

Tačiau ši antroji kryptis neišsilaikė, ypač jai turėjo įtakos rusų pedagogo Ušinskio (1831) skelbiamos idėjos, kad žmogų reikia ugdyti gimtąja kalba, o tai buvo svarbiausia tuometinei Lietuvai, kuri buvo Rusijos imperijos sudėtyje. Tokie pavyzdžiai tik patvirtina hipotezes, jog dvikalbystė formavosi jau nuo seno ir pradžios mokyklose buvo mokoma pagal dvikalbę ugdymo programą.

Kitas svarbesnis etapas, susijęs su dvikalbystės atsiradimu - Lietuvai įsijungus į Tarybų Sąjungos sudėtį, sparčiai išaugo susidomėjimas rusų kalba. Ji tapo sovietinės kultūros ir mokslo įsisavinimo ir tarptautinio bendravimo priemone.

Paleckis (1988, p.4-12), analizavęs dvikalbystės problemas Tarybų Sąjungoje, rašė, jog jau „*Tarybų Sąjungos laikais rusų kalba buvo viena iš labiausiai pasaulyje paplitusių kalbų. Ją daugiau ar mažiau mokėjo ir vartojo pusė milijardo žmonių visuose žemynuose*“. Palapsniui formavosi dvikalbystės paplitimas, nes buvo didelis privalumas žinoti ir mokėti rusų kalbą. TSRS laikais buvo linkusi formuotis dvikalbystė, kadangi buvo daug sąlygų jai plėtotis, kūrėsi valstybės, dauguma žmonių kalbėjo tiek lietuvių, tiek rusų kalbomis. Jau tais laikais kūrėsi mokyklos, kuriose mokomoji kalba buvo rusų arba lenkų. Dauguma to meto Lietuvos gyventojų mokėjo rusų kalbą. Populiarijo nuomonė, kad kiekvienas kultūringas žmogus negali išsiversti mokėdamas tik savo gimtąją kalbą, kad būtina mokėti ir kitų tautų, ypač didelių, kalbas. Įvairiuose istoriniuose etapuose

didelė lietuvių tautos dalis gerai mokėjo ir kaimyninių tautų - rusų, lenkų, vokiečių, lietuvių, baltarusių kalbas.

Išvados:

1. Dvikalbystės atsiradimo ištakos randamos jau LDK laikais 18 a. pradžioje -19 pabaigoje, kai buvo pradėtos kurti lietuviškos pradžios mokyklos. Dvikalbystė buvo plėtojama dviem kryptimis: pradinį ugdymą organizuojant lietuvių kalba, o mokslą ir menus siejant su lenkų kalba.
2. 1831 m. veikė mokyklos, kuriose buvo mokoma pagal dvikalbio ir trikalbio ugdymo programas.
3. Sovietmečiu buvo diegiamas kitoks dvikalbio ugdymo modelis, kuriame šalia lietuvių ir lenkų kalbų buvo skatinamas rusų kaip valstybinės kalbos vartojimas.

1.3. Dvikalbis ugdymas ES ir Lietuvos švietimo politikos dokumentuose

Išnagrinėjus Valstybinės kalbos politikos gaires (2003-2008) paaiškėjo, jog Lietuvos Respublika visiems jos teritorijoje gyvenantiems asmenims, priklausantiems tautinėms mažumoms, sudaro sąlygas puoselėti ir plėtoti savo tautos ar etninės grupės kalbą. Valstybės kalbos politika yra valstybinės bendrosios politikos dalis, todėl yra neatsiejama nuo Europos ir pasaulio integracijos skatinamų procesų. Europoje stipri nuostata, jog būtina išsaugoti kalbų įvairovę, o nacionalinė kalbos apsauga turi valstybinę svarbą. Valstybinėse kalbos politikos gairėse (2003-2008) sakoma „*globalizacijos procesas skatina ne tik kultūrų integraciją, bet ir jų vienodėjimą. Pradedama vyrauti viena, universali kalba, o kartu sudaroma galimybė išsigalėti ir vienai kultūrai*“. Kitaip sakant, vykstant kultūrinei integracijai, palaipsniui prieinama prie suvienodėjimo, kartu kuriama viena bendra kultūra, kurioje ryškėja persipynusi kultūrų įvairovė. Šiuolaikinėje visuomenėje ir pasaulyje svarbiausios pasaulinės materialinės ir intelektualinės rinkos tarpininke laikoma anglų kalba. Jos vaidmuo didėja ir Lietuvos ekonominiame, kultūriniame ir socialiniame gyvenime, todėl menkėja lietuvių kalbos prestižas. Pagrindinis valstybinės kalbos politikos dokumentas - Lietuvos Respublikos Valstybinės kalbos įstatymas (1995) - apibrėžia valstybinės kalbos vartojimo sritis, santykį su kitomis kalbomis.

Kaip teigiama Lietuvos Kalbų mokymo politikos apraše (2003, p.7), Lietuvoje yra svarbių tautinių mažumų, visų pirma rusų ir lenkų, todėl turi būti įgyvendinamos priemonės jų kalboms gerbti ir išsaugoti. Daugiakalbystės ugdymas nėra vien funkcinė būtinybė – tai ir esminis demokratiško elgesio elementas. Kalbėtojų daugiakalbystės įvairovės pripažinimas turėtų puoselėti toleranciją kalboms, kartu ir pagarbą kalbiniams skirtumams, t. y. pagarbą asmenų ar jų grupių kalbinėms teisėms bendraujant su valstybe ar kalbine dauguma, pagarbą saviraiškos laisvei, kalbinėms mažumoms, pagarbą mažiausiai paplitusioms ir mokomoms nacionalinėms kalboms, kalbų įvairovei tarpregioniniu ir tarptautiniu mastu. Dvikalbystė yra traktuojama kaip pagarbos kitų tautų papročiams ir tradicijoms išraiška. Tačiau kai kurie politikai išvelgi grėsmę lietuvių kalbai, kaip valstybinei kalbai.

Kalbų mokymo politikos apraše (2006, p.14-15) sakoma, jog grėsmė valstybinei kalbai atsiranda dėl to, kad jos teisinis statusas, vartojimo taisyklės nėra visiškai įgyvendintos ir jų nepakankamai laikomasi Lietuvoje, o šalies perėjimas į rinkos ekonomiką ir globalizacijos procesai yra suvokiami kaip atveriantys kitų kalbų įtaką lietuvių kalbai. Pabrėžiami vidiniai funkcionavimo sutrikimai, pasekmės, kuriuos dar labiau apsunkina pats globalizacijos procesas, poveikis, todėl keliamas nacionalinės tapatybės klausimas: „*Globalizacijos procesas skatina ne tik kultūrų*

integraciją, bet ir jų vienodėjimą. <...> Pradedama vyrėti viena, laikoma universalia, kalba, o kartu sudaroma galimybė išsivystyti ir vienai kultūrai. Svarbiausia pasaulinės materialinės ir intelektualinės rinkos tarpinė laikoma anglų kalba. Jos vaidmuo didėja Lietuvos ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime<...> , o kartu menkėja lietuvių kalbos prestižas. Valstybinės kalbos politika turi sukurti atsvarą globalizacijos lemiamoms naujoms vertybinėms orientacijoms, antraip ateities žinių visuomenė gali būti praradusi savo kalbą ir apskritai tautinę tapatybę. Kalba silpninama ir iš išorės, nes, pasak oficialių pareigūnų, sąlytis su kitomis kalbomis gali pakenkti vos prasidėjusiam lietuvių kalbos populiarinimo procesui. Todėl už valstybinės kalbos kontrolę ir apsaugą atsakingos institucijos gali turėti tam tikrų abejonių dėl ankstyvo užsienio kalbos mokymo įvedimo pradinėse mokyklose ir privalėtų elgtis dar atsargiau, kai kalbama apie dėstymą dviem kalbomis (UKDIM – užsienio kalbos ir dalyko integruotas mokymas) tose mokyklose, kur dėstomoji kalba yra lietuvių.

Kalbų mokymo politikos apraše (2003, p.36) aiškiai pasisakoma už daugiakalbystės plėtrą, kad „*būtina aktyviai skatinti daugiakalbystę siekiant kovoti su rinkos jėgomis, dėl kurių linkstama į vienakalbystę ir kurios riboja asmens potencialą*“. Daugiakalbystė sudaro tinkamas sąlygas poilsui ir darbui Europoje, tačiau pirmiausia ji yra nepaprastai svarbi visų europiečių socialinei ir politinei aprėpčiai, kuriant europinės tapatybės jausmą, nesvarbu kokia būtų jų kalbinė kompetencija. Todėl kalbų mokymo politika Europoje turi sudaryti tinkamas sąlygas bei galimybes asmenims būti daugiakalbiams išlaikant ir plėtojant esamą daugiakalbystę arba padedant jiems vienakalbystę (ar dvikalbystę) paversti daugiakalbyste. Lietuvoje kalbų politikos situaciją lemia daugelis veiksnių, viena iš priežasčių *Kalbų mokymo politikos apraše* (2003, p.8) įvardijama tai, jog Lietuvos Seimas yra priėmęs daug įstatymų, kurie vienaip ar kitaip susiję su kalbomis, kalbų politika, kalbų mokymu, vartojimu švietimo sistemoje. Teigiama, jog tik pastaraisiais metais atsirado galimybė plėsti ir įtvirtinti lietuvių kalbą, kaip valstybinę kalbą, jog yra daug tautinių mažumų, kurių kalbas turime gerbti ir išsaugoti. Konkrečiai išskiriamos rusų ir lenkų tautinės mažumos. Tame pačiame dokumente (2003, p.10) kalbama, kad „*kalbų politika grindžiama pagrindine individualios daugiakalbystės koncepcija...*“. Pabrėžiama, jog šios sąvokos nereikėtų tapatinti su visuomenės daugiakalbystės geografiniuose regionuose sąvoka.

- *Visuomeninė daugiakalbystė* - tai tam tikroje geografinėje padėtyje vyraujanti kalbų įvairovė, stilius, būdai, neatsižvelgiant į tai, ar ji pripažįstama kaip kalba. Tokių teritorijų gyventojai gali būti vienakalbiai, kalbantys tik savo kalbos variantais.
- *Individualioji daugiakalbystė* - tai kalbų visuma, kurią vartoja atskiri individai. Kalbų visumą sudaro „gimtoji“ arba „pirmoji“ kalbos ir kitos kalbos, bei jų variantai, kurias mokosi atskiras individas.

Dauguma Europos šalių yra daugiakalbės. Daugiakalbystės ugdymas nėra vien funkcinė būtinybė, jis įvardijamas kaip demokratiškumo elementas. Kalbėtojų daugiakalbystė turi puoselėti tolerantiškumą ir pagarbą kitoms kalboms, kalbiniams skirtumams ir bruožams. Kalbų politika yra glaudžiai susijusi su demokratinio pilietiškumo vertybių ugdymu.

Situacija Lietuvoje. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1990 metais demografinė situacija Lietuvoje sparčiai kito. Dalis rusų tautybės gyventojų (daugiausia miestiečių iš įvairių apskričių ypač karininkų (ir jų šeimų) išvyko iš Lietuvos, o lenkai (dauguma kaimo gyventojų, gausiausiai gyvenančių Vilniaus apskrityje bei šalies pietryčiuose prie sienos su Lenkija) neturėjo tos pačios priežasties išvykti, nors jų tėvynėje taip pat buvo visiškai atkurta nepriklausomybė. Didėja Lietuvos gyventojų migracija, dauguma tautinių mažumų atstovų migruoja į savo gimtąsias šalis, tačiau dalis įsikuria jiems tinkamesnėje geografinėje vietovėje.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) ir kituose teisės aktuose tautinės mažumos, jų kalbos yra pripažįstamos. Po 1990 metų buvo parengtos „Tautinių mažumų švietimo nuostatos“, įstatymai keletą kartų keitėsi, Lietuva pasirašė Tautinių mažumų apsaugos pagrindų kovenciją (1995). Priešingai nei kitos Baltijos šalys, Lietuva nesiekia įtvirtinti valstybinės kalbos kaip vienintelės mokomosios kalbos. Mažumų kalbos nėra valstybinės kalbos Lietuvoje, tačiau jomis yra mokoma mažumų mokyklose, o mokytojams yra galimybė kvalifikaciją įgyti aukštojoje mokykloje.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992) teigiama, jog *„valstybine kalba laikoma - lietuvių kalba. Tautinėms bendrijoms yra suteikiama parama. Piliečių tautinės bendrijos savo tautinės kultūros reikalus, švietimą, labdarą, savitarpio pagalbą tvarko savarankiškai“*. Vadinasi tautinių mažumų mokyklos turi veikti savarankiškai, reikalingos pagalbos ir paramos keiptis į tautines bendrijas, o turėtų būti šiek tiek kitaip, jei siekiame tapti visateise integruota šalimi Europoje, turėtume daugiau dėmesio skirti tautinėms bendrijoms, padėti kurti joms švietimą, įsilieti į visuomeninę veiklą.

Lietuvos Valstybinės kalbos įstatyme (1995) *„gimtoji kalba“* yra vadinama kalba, kurią asmuo ar bendruomenė pripažįsta kaip savąją ir kuri toje bendruomenėje atlieka komunikacinę funkciją. Reiškia kalbos, kurios vartojamos Lietuvos tautinių mažumų mokyklose yra tų asmenų gimtosios kalbos, kadangi jų bendruomenė pripažįsta kalbą kaip savą ir ji atlieka komunikacinę funkciją. Visos kitos Lietuvos Respublikoje vartojamos kalbos ir jų tarmės pagal šį įstatymą yra užsienio kalbos. Lietuvos Valstybinės kalbos įstatymas neapeina tautinių mažumų atstovų, jiems suteikiamos garantijos ir galimybės mokytis valstybinės kalbos. Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis ir užsienietis, turintis teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi LR, turi teisę ir galimybes mokytis lietuvių kalba tiek bendrojo lavinimo, tiek aukštosiose mokyklose, jam sudaromos prielaidos sąlygos lietuvių kalbos mokymuisi. Valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose, taip

pat privačiose mokyklose mokoma ir mokymosi pasiekimai tikrinami lietuvių kalba, išskyrus tautinėms mažumoms ir užsieniečiams skirtas švietimo įstaigas, kuriose mokomoji kalba yra tautinių mažumų kalba. Visos bendrąjį lavinimą ir aukštąjį mokslą teikiančios mokyklos užtikrina lietuvių kalbos mokėjimą pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytus standartus. Tokie standartai vadinami Lietuvos Bendrojo lavinimo ir išsilavinimo standartai. Pagal standartus tautinių mažumų atstovai mokosi valstybinės kalbos, pagal nustatytus reikalavimus. Tobulinamos jų kompetencijos ir gebėjimai. Kalbos mokėjimas turi atitikti tam tikrą lygį ir pasiekimus.

Lietuvos lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategijoje (2003) sakoma, jog „*tautinių mažumų politika Lietuvoje atitinka tarptautinės bendrijos pripažįstamas normas*“. Lietuva siekia sudaryti galimybes tautinėms mažumoms integruotis į šalies politinį, socialinį - ekonominį ir kultūrinį gyvenimą, remti tautinių mažumų pastangas švietimo būdais išlaikyti kalbą, kultūrą, religiją, saugoti ir stiprinti savitą etninį tapatumą, tenkinti etnokultūrinės raiškos ir socializacijos poreikius. Pagrindiniai principai, kuriais vadovaujasi valstybė, įgyvendindama tautinių mažumų politiką – demokratijos plėtra, atskirties prevencija, santarvė ir įvairių tautinių grupių bei atskirų asmenų dialogas.

Siekiant užsienio kalbų mokymosi vienodumo ir skaidrumo tarp Europos Sąjungos narių, Europos Tarybos buvo inicijuotas bendrasis Europos kalbų metmenų aprašas, kuriame nustatyti šie kalbų vartojimo lygiai:

A 1 - Elementarus kalbos vartojimas (Lūžis)

A 2 - Elementarus kalbos vartojimas (Pusiaukelė)

B 1 - Savarankiškas kalbos vartojimas (Slenkstis)

B 2 - Savarankiškas kalbos vartojimas (Aukštuma)

C 1 - Kompetetingas kalbos vartojimas (Efektyvus)

C 2 - Kompetetingas kalbos vartojimas (Meistriškas).

Kalbų metmenys pradėti diegti ir Lietuvoje, tačiau yra taikomi užsienio kalbų mokymui. Buivydienė ir Žukienė (2006), kurios analizavo lietuvių kalbos mokymą kaip svetimų kalbos mokymą, sako, jog aktualia tampa problema, kaip mokyti lietuvių kalbos kaip svetimšios ir kokio kalbos mokėjimo lygio reikia pasiekti.

Lietuvių kalbos kaip valstybinės mokymosi lygiai galėtų būti taikomi tautinių mažumų mokyklose, diegiant dvikalbį ugdymą ir einant prie vieningo valstybinės kalbos baigiamojo egzamino. Dabartiniai privalomo valstybinės lietuvių kalbos brandos egzamino reikalavimai mažumų mokykloms, skiriasi nuo gimtosios kalbos egzamino reikalavimų Lietuvos mokykloms. Todėl atsiranda poreikis kalbėti apie dvikalbio ugdymo programų įgyvendinimą.

Išvados:

1. ES vykdoma kalbų mokymo politika skatina *visuomeninę daugiakalbystę*, kuri suprantama, kaip tai tam tikroje geografinėje padėtyje vyraujanti kalbų įvairovė, stilius, būdai, neatsižvelgiant į tai, ar ji pripažįstama kaip kalba. Tokių teritorijų gyventojai gali būti vienakalbiai, kalbantys tik savo kalbos variantais. Labiausiai yra skatinama *individualioji daugiakalbystė*, kuri suprantama, kaip kalbų visuma, kurią vartoja atskiri individai. Šią kalbų visumą sudaro „gimtoji“ arba „pirmoji“ kalbos ir kitos kalbos, kurias mokosi atskiri individai.
2. Lietuvos švietimo politikos dokumentai akcentuoja valstybinės kalbos stiprinimą ir rekomenduoja skirti daugiau dėmesio jos mokymui tautinių mažumų mokyklose, tokiu būdu užtikrinant geresnį mažumų atstovų integravimąsi į Lietuvos visuomenę.
3. Mažumų mokyklose pradėtas įgyvendinti dvikalbis ugdymas išryškino valstybinės lietuvių kalbos egzamino problemą, kuriai spręsti būtina permąstyti dvikalbio ugdymo programas.

1.4. Dvikalbio ugdymo modelių analizė

Apie dvikalbio ugdymo modelius rašo ne tik lietuvių mokslininkai, bet taip pat ir užsienio šalių atstovai. Dėl spartėjančios migracijos į Europą ir jos viduje vis didėja jau ir taip šiame kontinente esanti didelė kalbų ir kultūrų įvairovė, daugėja kalbų kontaktų, todėl daugiakalbystės tyrinėjimai tampa vis būtinesni. Gabrielle Hogan-Brun, Bristolio Universiteto atstovė analizuoja besiskiriančią sociolingvistinę situaciją Vakarų ir Vidurio/Rytų Europoje, apie galimybę perkelti daugiakalbystės modelius iš Vakarų šalių į Vidurio ar Rytų Europos kontekstą. Autorė nagrinėja Šveicarijos daugiakalbystės modelį, kuris dažnai traktuojamas kaip sektinas lingvistinės ir kultūrinės įvairovės palaikymo daugiakultūroje šalyje pavyzdys. Analizuoja stipriąsias ir silpnąsias Šveicarijos modelio puses, diskutuoja ar toks modelis gali būti perkeltas į kitą aplinką, konkrečiau kalbama apie Baltijos šalis, kuriose labai didelę įtaką daro rusų kalbos įsitvirtinimas, kadangi tai buvusios Sovietų Sąjungos šalys.

Brun ir Ramonienė (2004) savo straipsnyje sako, jog praėjus 18 metų po Nepriklausomybės atgavimo Baltijos šalyse įvyko daug esminių pokyčių politinėje, ekonominėje, socialinėje ir kalbinėje srityse. Oficialus valstybinės kalbos sugražinimas buvo svarbiausias pasiekimas naujai atgautos nepriklausomybės įkūrimo. Todėl, didelė dalis gyventojų turėjo patirti kalbos sunkumų, kad sugebėtų funkcionuoti pakeistoje kalbinėje aplinkoje. Komunistinė priverstinio persikėlimo politika sukėlė stimuliuojančią daugiakalbę problemą daugelyje posovietų šalių. Baltijos šalyse, kur gyventojai patyrė ankstesnes ilgalaikės kalbinės ir kultūrinės represijos fazes, besikeičiantys primastos socialinės dvikalbystės lygmenys yra ir būdavo visada atsveriami stipria ištikimybe gimtajai lietuvių kalbai. Ji tapo etninio tapatumo ženklu. Kova dėl nepriklausomos valstybės statuso sudėtingoje geopolitinėje ir demografinėje situacijoje pareikalavo iš daugelio ES šalių ilgalaikės valstybinės kalbos koncepcijos, kuri neprieštarautų ES daugiakalbystės strategijai.

Įvairiose šalyse pradėti diegti įvairūs dvikalbio ugdymo modeliai. Gausios įvairių šalių patirties analizė, diegiant dvikalbį ugdymą, rodo, kad šalys renkasi įvairius būdus.

Dvikalbio ugdymo modeliai Šveicarijoje. Šveicarijoje, kuri yra daugiakalbė valstybė, įgyvendinami du skirtingi dvikalbio ugdymo modeliai (O'Riagain ir Lüdi, 2003, p.28).

Pirmame dvikalbio ugdymo organizavimo Šveicarijos modelyje (žr. 1 lentelę, p. 22) pagrindinis tikslas - siekti pilno perėjimo arba pilnos imersijos nuo mokymo pirmąja kalba (K1) prie mokymo antrąja kalba (K2). Įgyvendinant šį modelį ikimokyklinio ugdymo pakopoje mokomasi tik pirmosios kalbos (K1), pradinėje ugdymo pakopoje, kuri tęsiasi 6 metus, pirmus ketverius metus mokomasi tik pirmosios kalbos (K1), o penktaisiais ir šeštaisiais mokymo metais mokymas organizuojamas ir antrąja kalba (K2), tačiau dar dominuoja mokymas pirmąja kalba (K1).

1 lentelė. I. Šveicarijos dvikalbio ugdymo modelis(siekiant pilnos imersijos)

Ikimokyklinis ugdymas	Pradinis ugdymas						Pagrindinis ugdymas
	1	2	3	4	5	6 klasė	
K1	K 1			K1			K1
				K2			K2

Pagrindinėje ugdymo pakopoje laipsniškai pereinama prie mokymo antrąja kalba (K2), kuri ilgainiui tampa pagrindine mokymo kalba.

Antrame Šveicarijos dvikalbio ugdymo modelyje (žr. 2 lentelę) perėjimas nuo pirmos kalbos prie antros kalbos vyksta kitaip.

2 lentelė. II Dvikalbio ugdymo modelis (taikomas Šveicarijos Graubünden kantone, kai antroji kalba mokoma kaip atskiras dalykas)

Ikimokyklinis ugdymas	Pradinis ugdymas						Pagrindinis ugdymas
	1	2	3	4	5	6 klasė	
K1	K 1						K1
K2	K2						K2

Ikimokyklinio ugdymo pakopoje kalbų K1 ir K2 mokymuisi skiriama vienodai laiko, o pradinio ir pagrindinio ugdymo pakopoje pirmajai kalbai (K1) skiriama mažiau laiko nei antrajai kalbai (K2), kalbos mokomos kaip atskiri dalykai.

Dvikalbio ugdymo modelio pasirinkimo kriterijai. Renkantis kurį modelį taikyti ugdyme, reikėtų atsižvelgti į *dvikalbio ugdymo modelių pasirinkimo kriterijus* (žr. 3 lentelę, p. 23). Modelio pasirinkimą lemia formuluojami dvikalbio ugdymo tikslai ir būdai. Akivaizdu, kad ne visiems tikslams įgyvendinti tinka tie patys dvikalbio ugdymo modeliai. Siekiant perėjimo arba tranzicijos tinkamiausi yra dalinės arba pilnos imersijos dvikalbio ugdymo formos. Kai tikslas yra išsaugoti kalbą, tinkamiausios yra vienakalbio ir dalinės imersijos dvikalbio ugdymo formos. Siekiant turtinti ir gerinti tam tikros kalbos mokėjimą, tinkamiausios yra dalinės ir pilnos imersijos dvikalbio ugdymo formos.

3 lentelė. Dvikalbio ugdymo modelių pasirinkimo kriterijai

Forma	Vienakalbis	Dalinė imersija	Pilna imersija	Submersija
Tikslas	K1 kaip mokymo kalba, K2 kaip dalykas	K1 ir K2 vartojama kaip priemonė	K2 visuomet naudojama, K1 išlieka kaip dalykas	K2 kaip mokymo kalba, K1 - nevartojama
TRANZITINIAI	Netinkamas	Tinkama derinant dominuojančios K2 ir siekiant stiprinti K1. Ypač pradinėje pakopoje.	Tinka siekiant gerai išmolti K2, vyresnio amžiaus mokiniams, bet remiasi vienakalbės visuomenės vizija. Netinkamas pradinėje pakopoje.	Netinkamas
KALBOS IŠSAUGOJIMO	Efektyvus siekiant išlaikyti K1, bet remiasi vienakalbės visuomenės kūrimo vizija ir todėl prieštarauja *ET nuostatomis.	Geriausiai tinka norint išlaikyti mažiau vartojamą K1 ir mokantis užsienio kalbos mokykloje	Netinkama	Netinkamas
TURTINIMO	Nelabai efektyvus	Tinkamiausia mokantis užsienio kalbų mokykloje.	Tinkama kuomet norima sustiprinti K1 mokėjimo poziciją (kalbos standartą ir stiprinant rašytinę formą.	Netinkamas

*ET- Europos Taryba

Šaltinis: O'Riagain ir Lüdi, 2003, p. 38.

Dvikalbis ugdymas Latvijoje. Latvijoje dvikalbio ugdymo modeliai pradėti diegti 2004/2005 metais. Dvikalbio ugdymo programoje dalykai yra suskirstomi į tris grupes:

- Pirmai grupei priklauso visoms mokykloms privalomi dalykai (matematika, ekonomika, informacinės technologijos, istorija), kurie turi būti mokomi valstybine latvių kalba.
- Antrai grupei priklauso dalykai, kurie priklausomai nuo mokyklos specializacijos yra privalomi. Pvz: humanitariniai dalykai. Šie dalykai gali būti mokomi mokyklai nusprendus ir tautinių mažumų kalbomis.
- Trečioje grupėje yra pasirenkamieji dalykai ir mokyklos gali laisvai pasirinkti kokia kalba jos mokyti.

Nuo 2004 metų Latvijoje, dvikalbio ugdymo įgyvendinimui buvo pradėti taikyti įvairūs modeliai (žr. 4 lentelę, p. 24). Populiariausias trečiasis modelis, kai 9 klasėje laipsniškai pereinama nuo mažumų kalbos, prie mokymo Latvių kalba. Mažumų kalbos ir literatūra dėstomi kaip privalomi dalykai. Jį rinkosi 42 proc. Latvijos mokyklų.

4 lentelė. Dvikalbio ugdymo modeliai Latvijoje 2004/2005 metais

Modelis	Mokyklos tipas (pradinė/ vidurinė) klasės	Mokymo tikslai	Pritaikyta mokyklose procentais
1	1-9	9 klasėje dauguma dalykų yra dėstomi Latvių kalba, bet mažumų kalbos ir literatūros mokslas dėstomi kaip privalomi dalykai.	15%
2	1-9	9 klasėje tiek Latvių kalba, tiek mažumų kalbos naudojamos lygiagrečiai, mokiniai turi galimybę pasirinkti kalbą egzamino metu; mažumų kalbos ir literatūra dėstomi kaip privalomi dalykai.	13%
3	1-9	9 klasėje laipsniškai pereinama nuo mažumų kalbos, prie mokymo Latvių kalba. Mažumų kalbos ir literatūra kaip dėstomi kaip privalomi dalykai.	42%
4	1-9	9 klasėje mažiausiai 10-11 dalykų yra dėstomi Latvių kalba arba dviem kalbomis, 1-4 klasėse dėstoma tik mažumų kalbomis.	11%
5	Visos mokyklos	Taiko savo individualius modelius	19%

Šaltinis: Brun, 2006, p. 25

Kiti taikomi dvikalbio ugdymo modeliai yra mažiau populiarūs.

Dvikalbio ugdymo modeliai Lietuvoje. 2001 metais LR Švietimo ministerija pradėjo įgyvendinti „Dvikalbio ugdymo projektą“, kurio tikslas buvo padėti mažumų mokykloms pasirinkti tinkamus dvikalbio ugdymo modelius. Projekte dalyvavo trisdešimt keturios Lietuvos mokyklos. (žr. 5 lentelę). Kiekviena mokykla turėjo galimybę laisvai pasirinkti dvikalbio ugdymo modelį, atsižvelgdamos į mokytojų kvalifikaciją ir mokinių poreikius, mokyklos pasirinko joms tinkamus modelius.

5 lentelė. Dvikalbio ugdymo modeliai Lietuvoje, 2001 m.

Modelis	Mokyklos tipas	Mokymo tikslai	2001 m. Pritaikyta mokyklose
1	Lietuviškos specialiosios pradinės mokyklos kuriose didelis skaičius mokinių iš įvairių tautinių bendrijų.	Pradžioje keletas dalykų mokoma mažumų kalbomis; plus siūlomos pamokos mažumų ir Lietuvių kalba kaip antrosios kalbos.	5 mokyklos
2	Mišrios dvikalbės, trikalbės vidurinės mokyklos (Rusų- Lenkų, Lietuvių – lenkų, Lietuvių- Rusų- Lenkų klasės), kuriose mažas skaičius mokinių	Kur mokomoji kalba kiekvienoje klasėje kintanti; siūloma keletas dalykų Lietuvių kalba, kuomet mokinių lietuvių kalbinė kompetencija atitinka lietuvių kalbos kaip antrosios kalbos lygį.	3 mokyklos
3	Tautinių mažumų vidurinė mokykla	1-3 dalykai mokomi Lietuvių kalba (kai kuriose mokyklose gali būti iki 7 mokomųjų dalykų dėstomų lietuviškai)	14 mokyklų
4	Tautinių mažumų vidurinė mokykla	1-3 dalykai mokomi Lietuvių kalba(kai kuriose mokyklose gali būti iki 7 mokomųjų dalykų dėstomų lietuviškai), prisideda popamokinė veikla.	10 mokyklų
5	Visos mokyklos	Pasirinko savo individualų modelį	2 mokyklos

Šaltinis: Brun, 2004, p. 26

Iš penkių dvikalbio ugdymo modelių dažniausiai buvo taikomas trečiasis ir ketvirtasis modeliai, jį pasirinko atitinkamai 14 ir 10 mokyklų. Tik keletas mokyklų atsisakė projekte siūlomų

modelių ir nutarė taikyti savo susikurtus modelius. Projekte dalyvavusios mokyklos teigiamai įvertino siūlomus dvikalbio ugdymo modelius ir išskyrė šių modelių privalumus: galimybė mokytis gimtosios kalbos kartu su valstybine lietuvių kalba.

1.4.1 Dvikalbio ugdymo programų rengimas, taikant įvairius modelius ir tipus

Projektuojant ir rengiant dvikalbio ugdymo programas labai svarbu koki modelį pasirinkti. Europoje dvikalbis ugdymas vyksta etapais, išskiriami programų tipai: silpnoji forma ir stiprioji forma.

Europos Taryba (2003), propaguojanti daugiakalbystę, siūlo diegti įvairias dvikalbio ugdymo programas mažumų mokyklose. Diegiant dvikalbio ugdymo programą (additive bilingualism), vienas iš modelių, kurį rekomenduoja Europos politikai, kuriame mokiniai savo intelektualinį bagažą papildo, mokydami keletą dalykų antra ir trečia kalba.

Silpnieji modeliai. Tokie modeliai nelaiko bilingvizmo tikslu. Tarpinė pakopa tarp vienakalbystės pirmoje ir antroje kalboje. Šie modeliai dar vadinami pereinamaisiais modeliais (transitional models). Kai kurie modeliai priskiriami prie šios grupės ugdymui organizuoti. Mažai vartojama gimtoji pirmoji kalba, daugiau dėmesio skiriama antrai kalbai, kurioje ugdymas yra organizuojamas, ypač ankstyvajame amžiuje. Mėginant apibūdinti dvikalbio ugdymo programų bruožus, jas mėginama skirstyti į keletą pagrindinių modelių. Programų įvairūs variantai atsiranda esant skirtingiems ugdymo tikslams. Modelio efektyvumas priklauso nuo tikslo, kuriam pasiekti modelis yra taikomas. Asimiliacinis modelis - kalbos išlaikymo arba atgaminimo modelis. Patariama silpnas formas įgyvendinti ankstyvajame amžiuje.

Stiprūs modeliai dažniau diegiami suaugusiųjų ugdymo situacijose. Gali būti daugiakalbčio ugdymo modelis, ne tik dvikalbio. Dažnai gali būti taikomi tėvams, kurie nori, kad jų vaikai mokėtų daug kalbų.

Dvikalbis mokymas Europoje (ET, 2003):

- *Dvikalbių programų tipai:*
- Silpnoji forma
 - *Perėjimas nuo mažumos kalbos prie valstybinės, pvz: kitakalbis mokinytis lietuvių dėstomąja kalba mokykloje*
- Stiprioji forma
 - *Išlaikyti savo kalbą ir išmokyti mokymo kalbą*
 - *atkurti mažumos kalbą* pvz: kuri prarado kokias nors vartojimo sritis (rašymas)
 - *siekti dvikalbystės, pvz: Kanados imersija*

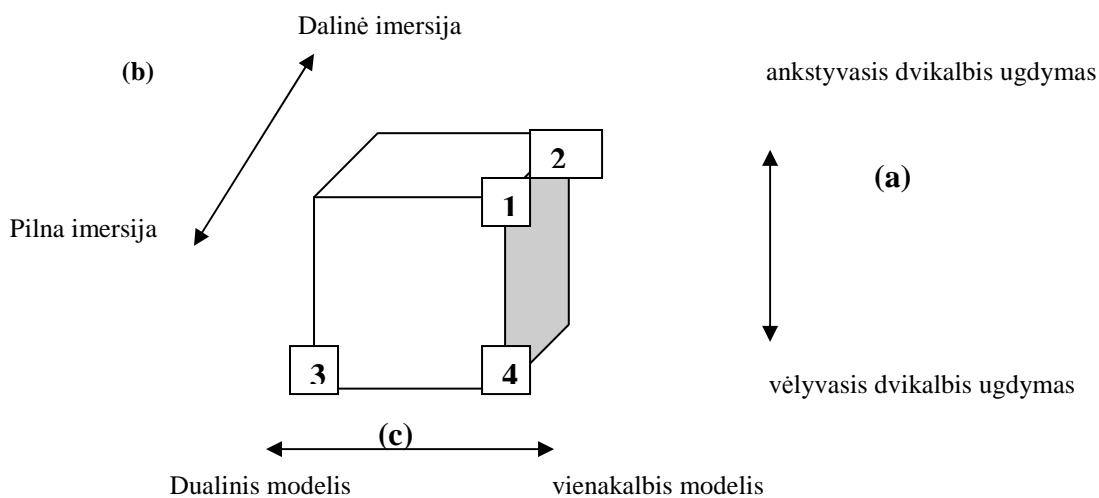
Silpnos dvikalbio ugdymo formos. Silpnosios dvikalbio ugdymo formos turi tikslą – valdyti, kontroliuoti perėjimą nuo tos pirmosios kalbos, kuri skiriasi nuo oficialios mokyklos kalbos. Jei mažumų atstovas ateina į lietuvių mokyklą, jis turi nuo savo pirmos kalbos pereiti prie tos mokymo kalbos, kuri yra taikoma mokykloje. Šiame modelyje nesiekama užgožti pirmosios kalbos. Silpnos dvikalbio ugdymo formos dažniausiai atsiranda ten, kur imigrantai arba mažumų atstovai priešinasi ugdymui daugumos kalba, todėl daugelyje Vakarų Europos šalių ugdymo pradžia emigrantų vaikams yra organizuojama jų gimtąja kalba, nes manoma, kad tuomet jie įgyja geresnius pagrindus, reikalingus mokytis aukštesnioje ugdymo pakopoje, mokykloje kur ugdymas organizuojamas daugumos arba vastybine kalba. Privalumai ir minusai: valstybinės kalbos įvaldymas mažumų atstovams užtikrina demokratinio pilietiškumo įgyvendinimą, silpnosios dvikalbio ugdymo formos ne visada sudaro sąlygas įveikti problemas: politines, kultūrinės ir indentiteto.

Daugeliu atveju pereinamosios bilingvinės programos yra remiamos tėvų ir bendruomenių, taip pat gali būti papildomai finansuojamos emigrantų kilmės šalimi. Tėvai būgštauja, kad vaikai praras pirmąją kalbą, todėl manoma, kad papildomas finansavimas iš jų šalies gali padėti emigrantams išsaugoti jų gimtąją kalbą.

Stiprūs dvikalbio ugdymo modeliai. Juose pagrindinis veiksnys yra socialinis kontekstas, kuris gali būti įvairus:

- Modelis, kurio tikslas yra išlaikyti, migrantų gimtąją kalbą ir tuo pačiu išmokti tos šalies, kurioje migrantai mokosi gimtąją arba valstybinę kalbą. Literatūroje tokie dvikalbio ugdymo modeliai dar vadinami kalbos išlaikymo (*language maintenance*) arba pariedangos, prieglobsčio modeliai (*shelter models*), kalbos paveldo programos (*heritage language programmes*).
- Modeliai, siekiantys atkurti mažumos kalbą, kuri prarado savo prestižą, statusą dėl ekonominių ir politinių priežasčių, susiaurėjo tos kalbos vartojimo sritys. Šiuo modeliu norima sukurti sąlygas, kurių reikia mažumos kalbos vartojimui normalizuoti. Tai yra restauruoti jos vartojimą kaip oficialios ir rašytinės kalbos (Council Europe, cit. pgl Lluis, 2003).
- Modeliai, kurie siekia praturtinti vienakalbių arba daugiakalbių vaikų kalbinį repertuarą. Siekti dvikalbystės, kur ji nešivystė natūraliu būdu. Pvz: parama gali būti teikiama anglų kalba kaip užsienio kalba Š.Europoje, arba vokiečių ir prancūzų tam tikruose regionuose. Kanados imersija (*Canadian immersion model*). Laipsniškas perėjimas prie kalbos dėl demografinių priežasčių. Šie modeliai yra dažnai taikomi.

Projektuojant arba diegiant dvikalbio ugdymo modelius dažnai remiamasi kriterijais: trukmė/tęstinumas, intensyvumas ir reguliavimas, pamokų struktūra, temų pasirinkimas, skirtų mokymui antrąja – užsienio kalba.

3 pav. Modelių rengimas ir projektavimas

Imersija – kuomet pereini į kitą kalbą arba iš dalies, arba visiškai.

(A) Ankstyvasis arba vėlyvasis dvikalbis ugdymas. Norint pradėti diegti, organizuoti dvikalbį ugdymą mokykloje, būtina apsispręsti kada geriausia jį pradėti organizuoti, ar ikimokyklinio ugdymo lygmenyje, priešmokyklinio ugdymo lygmenyje, pradinio ugdymo lygmenyje, pagrindinio ugdymo lygmenyje ar vidurinio ugdymo lygmenyje. Nėra nustatyta, kuris ugdymo lygmuo tinkamiausias pradėti dvikalbį ugdymą. Ugdymo pakopos pasirinkimas gali priklausyti nuo socioekonominių tikslų ir ugdymo programos tikslų. Lingvistiniu požiūriu antros kalbos mokymuisi yra palankesnis ankstyvasis amžius, kita vertus anksti pradėjus reikia daugiau laiko pereinant iš tos pirmos kalbos į antrąją kalbą, bet beveik visada ankstyvoji pradžia susilaukia daug kritikos ar ankstyvasis dvikalbis ugdymas nepakenks pirmosios kalbos mokymuisi (gimtosios kalbos). Ar visai nepraras šios kalbos, kaip tai atsilies valstybinės kalbos raštingumui, ar dvikalbis ugdymas turi būti prieinamas visiems at tikrai elitui. Politikai mano, kad norint išsaugoti kalbą, dviakalbį ugdymą tikslinga pradėti pradinėje ugdymo pakopoje. Kalbant apie pereinamuosius modelius, perėjimas gali vykti įvairiose pakopose, priklausomai nuo tikslų.

(B) dalinis arba pilnas perėjimas (imersija). Diskutuojama kurioje vietoje jis turi vykti. Jeigu siekiama pilno perėjimo ir kai pagrindinis tikslas - lygių galimybių garantija imigrantams ir vietiniams gyventojų vaikams. Siekiant pilnos imersijos dvikalbį ugdymą reikia pradėti nuo anksčiau, nes per trumpą laiką galima pasiekti tik dalinę imersiją. Kita vertus, iš kalbos mokymo teorijos yra žinoma, kad puikiam kalbos įvaldymui tiek pirmos kalbos, tiek antros kalbos reikia

daug laiko. Cummins (2000), kuris sako, kad patirtis įgyta mokant emigrantų vaikus Europoje, rodo, kad jeigu vaikas neįgija pakankamos kalbinės kompetencijos pirmoje kalboje, jam sunkiai sekasi įgyti kalbinę kompetenciją ir antroje kalboje, nes manoma, kad ta kalbinė kompetencija nesivysto atskirai. Skirtingų kalbų kompetencijos yra priklausomos. Jeigu vienoje turi gerą kalbinę kompetenciją, tai ir kitoje turėsi gerą. Antros kalbos išmokimas efektyvesnis, jeigu ugdytinis pakankamai išplėtojo pirmos kalbos kompetenciją, todėl ir manoma, kad perėjimas iš pirmos kalbos į antrą kalbą turi vykti pradinio ugdymo pakopos pabaigoje, arba vėliau - tik pagrindinėje mokykloje. Antrai kalbai išmokti sėkmingai reikia daug laiko, nes akcentuojama, jog greitai išmokus galima greitai užmiršti. Ilgesnio laiko reikia tam, kad mokantis neužmiršti išmoktos kalbos. Todėl, siūloma antrąją kalbą naudoti kaip mokymo kalbą. Jeigu antroji kalba nėra tęsiama vidurinio ugdymo pakopoje, tai antrosios kalbos ugdymas nebus efektyvus.

(C) Dualinis arba vienakalbis modelis. Toliau projektuojant dvikalbio ugdymo programą reikia apsispręsti kaip bus vartojamos kalbos. Kalba pirmoji –K1 ir kalba antroji K2.

Dvikalbis ugdymas negali būti vadinamas dvikalbiu, jei mokoma tik viena kalba. Jis turi išlikti dvikalbiu ugdymu. Transitinuose modeliuose santykis tarp kalbų gali būti labai įvairus. Pradėjus nuo laipsniško perėjimo į antrąją kalbą ir norint pasiekti pilną perėjimą į antrą pakopą, reikia 50 proc. mokomųjų dalykų mokyti antrąja kalba. Manoma, kad turi vyrauti balansas . Dualiniame modelyje kalbos vartojamos po lygiai. Gali būti ir toks atvejis, kai kalbos mokomos kaip atskiri dalykai, o ne kaip priemonė.

Išvados:

1. Pradėjus įgyvendinti dvikalbį ugdymą įvairiose šalyse Europoje (Šveicarijoje, Latvijoje, Lietuvoje) pradedami taikyti įvairūs dvikalbio ugdymo modeliai.
2. Dvikalbio ugdymo modelio pasirinkimui įtakos turi formuluojami dvikalbio ugdymo tikslai, dvikalbio ugdymo pasirinkimo kriterijai ir jų įgyvendinimui pasirenkamos dvikalbio ugdymo formos.
3. 2001 metais LR Švietimo ministerija pradėjo įgyvendinti „*Dvikalbio ugdymo projektą*“, kurio tikslas buvo padėti mažumų mokykloms pasirinkti tinkamus dvikalbio ugdymo modelius. Projekte dalyvavo trisdešimt keturios Lietuvos mokyklos.
4. Diegiant dvikalbį ugdymą siūlomos įvairios dvikalbio ugdymo programų formos. Silpnoji forma –tai perėjimas nuo mažumos kalbos prie valstybinės. Stiprioji forma – kai siekiama išlaikyti savo kalbą ir išmokti mokymo kalbą, atkurti mažumos kalbą, siekti dvikalbystės.

2. DVIKALBIO UGDYMO SITUACIJOS LIETUVOJE ANALIZĖ

2.1. Dvikalbio ugdymo situacijos Lietuvoje apžvalga

Po nepriklausomybės atgavimo 1990 (Lietuvai) ir 1991 (Estijai ir Latvijai), Baltijos šalyse įvyko radikalūs pasikeitimai kalbų mokymo politikoje. Į mokyklas buvo sugražinta valstybinė kalba, o rusų kalba - nyko iš viešojo gyvenimo, kito jos socialinis statusas. Pradėjus optimizuoti mokyklų tinklą, atsirado daug mokyklų, pradėjusių taikyti įvairius dvikalbio ugdymo modelius, vykdančių dvikalbio ugdymo programas. Dvikalbių vaikų gausa Lietuvos mokyklų klasėse jau nieko nebestebina, tai vis labiau plintantis sociokultūrinis reiškinys. Šis reiškinys visa dažniau yra aprašomas įvairiuose straipsniuose, neatsilieka ir įstatymai, kuriuose dvikalbystė ar tautinės mažumos taip pat sulaukia dėmesio.

Remiantis Kalbų politikos aprašais (2006), Valstybinės kalbos įstatymu (1995), Bendrosiomis programomis ir išsilavinimo standartais (2003), mažumų dokumentais, galima teigti, jog didžiausias ir visų svarbiausias uždavinys yra prisitaikymas prie daugiakultūrės visuomenės poreikių. Šiuolaikinės mokyklos sprendžia šią problemą, todėl dauguma iš jų pradeda taikyti įvairias ugdymo programas, vykdyti projektus, kurie susiję su dvikalbiu ugdymu. Dvikalbystės ugdymo idėja kiekvienoje šalyje buvo skirtingai traktuojama, tačiau palaipsniui ji tampa vis prieinamesnė, tampa vis populiariesnė. Visoje Europoje pradedamos kurti ir taikyti naujos ugdymo programos, kuriamos naujos mokymos(si) priemonės, kuriasi dvikalbiai darželiai, mokyklos, kt. neformaliojo ugdymo įstaigos, kurių tikslas- išmokyti kelių kalbų. Ypač svarbu tai, jog Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą (ES), atsirado dar vienas postūmis mokytis naujų užsienio kalbų, o ir dvikalbis ugdymas nebeatrodo toks sudėtingas procesas, tuo labiau, jog Lietuvoje pradeda kurtis mokyklos - darželiai akcentuojantys dvikalbystę. Vis labiau populiarėja akademinė dalykų mokymas(is) negimtajai kalba. Tačiau dabartinės ugdymo ir mokymo programos dar nėra tinkamai pritaikytos ir parengtos dvikalbystės ugdymui: trūksta tinkamų mokymo(si) priemonių, pasenusi kalbų mokymo metodika, ne itin lankstūs mokymo planai ir programos, trūksta pedagogų, kurie galėtų dirbti dvikalbėje aplinkoje ir dar daug kitų problemų, kurios stabdo procesą.

Skripienė (2003), analizuodama dvikalbio ugdymo problemas, sako, jog politikai, dvikalbio ugdymo tyrėjai, kiti visuomenės nariai aktyviai diskutuoja ir bendromis jėgomis mėgina išsiaiškinti, kam ir kodėl reikalingas dvikalbis vaikų ugdymas, kokie yra pozityvūs ir negatyvūs dvikalbio ugdymo aspektai, koks visuomenės požiūris į dvikalbystę, kas konkrečiai apsunkina pedagogų darbą, kokie galimi problemų sprendimo būdai. Manoma, kad dvikalbis ugdymas jau kimokyklinėje įstaigoje pradeda formuoti asmens dvikalbystę. Stichiškai besiformuojanti dvikalbystė nepatenkina

šiuolaikinės visuomenės poreikių. Todėl reikia formaliai reguliuoti dvikalbystės ugdymo procesus, atsižvelgiant į vaikų amžių, psichinę ir socialinę brandą

Visuomenės požiūris į dvikalbystę šiek tiek dviprasmis: pripažįstant kalbų mokėjimo vertę, bijomasi kalbų interferencijos ir asimiliavimosi. Tačiau šie dalykai nebūdingi tikrajai dvikalbystei. Kalbos „susimaišo“ tada, kai nė vienos iš jų gerai nemokame, o asimiliacijos pavojus kyla, kai vieną kalbą siekiame pakeisti kita, kai viena kalba „nusilpsta“, praranda visas jos vartojimo sferas. Dvikalbis ugdymas – garantija, jog taip neatsitiks. Mokydamiesi kelių kalbų mes nepakeičiame kažkurios kalbos kita, o papildome savo žinias, kalbines kompetencijas, komunikacines kompetencijas. Antroji kalba nepakeis gimtosios kalbos mokėjimo lygio, išskyrus atvejus, jei kalbų mokomasi nuo pat gimimo, neišskiriant vienos kalbos, kaip gimtosios.

LR Švietimo ir Mokslo Ministro įsakyme, dėl dvikalbio ugdymo projekto vykdymo (2001), sakoma, jog *„vienas iš švietimo reformos etapo prioritetų – švietimo sistemos harmonizavimas, humanizavimas ir demokratizavimas siekiant geriau tenkinti besikeičiančios visuomenės poreikius. Vienas iš šio etapo tikslų – įvairių mokyklos modelių kūrimas. Šiuolaikinė mokykla – tai atvira daugiakultūrinė mokymo įstaiga, kurioje gerbiamas visų moksleivių identitetas, o mokymo turinys užtikrina galimybę jų tautiniam tapatumui formuotis“*. Todėl, 2001 m. ŠMM kartu su Pedagogikos institutu pradėjo vykdyti projektą *„Dvikalbis ugdymas“*. Dvikalbio ugdymo projekte dalyvavo 34 Lietuvos mokyklos, savarankiškai pareiškusios norą dalyvauti programoje .

Brun ir Ramonienė (2005), kurios analizavo dvikalbystės situaciją Lietuvoje, atliko tyrimą, kurio rezultatai parodė, jog 356 tūkstančiai gyventojai ne lietuvių tautybės, lietuvių kalbą naudoja kaip antrą kalbą. Išsiaiškinta, jog dauguma respondentų nenori mokytis lietuvių kalbos dėl šių priežasčių: amžiaus barjeras, išsilavinimas, lytis. Dauguma apklaustųjų yra moterys, visų respondentų amžius yra daugiau nei 60 metų, išsilavinimas - baigtas vidurinis arba tik pradinis. Tyrimo duomenys parodė, jog lietuvių kalba naudojama kaip antroji kalba tautinių mažumų mokyklose, taip pat ir suaugusiųjų mokymo įstaigose. Lietuvoje yra apie 200 tautinių mažumų mokyklų, kurios išsidėsčiusios pietryčių Lietuvoje, didžiausiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Klaipėdoje, Visagine ir Ignalinoje. Mažumų mokyklos užima apie 9 % visų mokyklų skaičiaus. 2001 metais Lietuvoje buvo 74 lenkų, 68 - rusų, 26 rusų - lenkų, 23 rusų - lietuvių, 11 lietuvių - lenkų, 10 lietuvių – rusų - lenkų mokyklos, viena – baltarusių, viena- baltarusių - rusų, viena – vokiečių, viena - žydų mokykla. Šios mokyklos yra atviros visų tautų atstovams, išskyrus vienintelę - vokiečių mokyklą, kuri skirta tik vaikams iš vokiečių šeimų. Keletoje mokyklų kai kurie dalykai dėstomi lietuvių kalba (geografija, istorija, matematika). Lietuva yra vadinama daugiau kaip 100 tautybių namais. Didžiausia mažuma laikoma - rusų tautybė, neatsilieka lenkai. Kitakalbiamis sunku integruotis į visuomenę, tačiau tiek lenkų, tiek rusų tautybių atstovai turi savo mokyklas, kurias gali lankyti jų tautų atstovų vaikai, tačiau dauguma rusų ar lenkų tautybių atstovų savo vaikus leidžia

mokyti į lietuviškas mokymo įstaigas, motyvuodami tuo, jog jų vaikams lengviau bus adaptuotis, girdėdami lietuvių kalba aplink vaikai lengviau ją išmoks, kita priežastis, kuomet tėvai leidžia vaikus į lietuviškas mokyklas pagal geografinę padėtį arba renkasi artimiausią mokymo įstaigą, neatsižvelgdami į mokomąją kalbą mokykloje.

Aidukienė (2003), analizavusi 1990- 2003 m. dvikalbio ugdymo situaciją Lietuvoje, atliko tyrimą, kurio duomenimis, 1990-1991 m.m. lenkų mokyklų moksleiviai sudarė 2,3%, rusų mokyklų - 15,1% visų Lietuvos moksleivių. 2002-2003 m.m. šis santykis buvo kitoks: lenkų mokyklų moksleiviai sudarė 3,7%, o rusų mokyklų - tik 5,9 % visų Lietuvos moksleivių. Akivaizdžiai rezultatai parodo, jog per pastarąjį dešimtmetį moksleivių skaičius lenkiškose mokyklose padvigubėjo, o rusiškose – ryškiai sumažėjo. Dalis gyvenusių Lietuvoje rusų tautybės žmonių išvyko gyventi į Rusiją, dalis lenkų tautybės moksleivių pakeitė mokyklas, perėjo mokyti į lenkų mokomąją kalbą mokyklas. Įsisteigė ir kitų tautinių mažumų mokyklų. Dar viena moksleivių skaičiaus sumažėjimo rusiškose mokyklose priežastis - vis daugiau rusakalbių šeimų savo vaikus leidžia mokyti į lietuviškas mokyklas ar ikimokyklinio ugdymo įstaigas. Prasidėjus švietimo pertvarkai, kai buvo pradėtas optimizuoti mokyklų tinklas, dauguma kitataučių išvyko į gimtuosius kraštus, kiti savo vaikus leido į dvikalbėmis tapusias mokyklas, todėl situacija mažumų mokyklose sparčiai kito.

Švietimo ir mokslo ministerijos atliktais statistiniais tyrimais (2002), 2000/2001 mokslo metais Lietuvoje veikė 213 bendrojo lavinimo mokyklų nelietuvių dėstomąja kalba. Jose mokosi 63679 mokiniai ir jie sudaro 10,86 proc. visų šalies moksleivių. Rusiškose mokyklose mokosi 41162 (7,02 proc.), lenkų - 22303 (3,8 proc.), baltarusių - 214 (0,04 proc.) moksleivių. 2000/2001 mokslo metais rusų dėstomąja kalba veikia 68 mokyklos, lenkų - 74 mokyklos, baltarusių - 1 mokykla. Taip pat yra mišrių mokyklų: lietuvių - rusų - 23, lietuvių - lenkų - 11, rusų - lenkų - 26, rusų - baltarusių - 1, lietuvių - rusų - lenkų - 10 mokyklų. Pirmosios baltarusiškos klasės įsikūrė 1992 m., o mokykla – 1994 metais.

Kai kurios tautinės mažumos – lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, vokiečiai, žydai, armėnai, karaimai, totoriai – turi savo sekmadienines mokyklas. Šiuo metu veikia privati rusų dėstomąja kalba mokykla Vilniuje. 1996 m. pradėjo veikti religinė žydų mokykla "Menachemo namai".

Pagal Švietimo ir mokslo ministerijos bei TMID duomenis (6 lentelė) (2003-2006) daugiausia Lietuvoje mokyklų yra lietuvių mokomąja kalba, pagal mokinių skaičių pirmauja lietuvių ir rusų mokyklos. Nuo 2003 m. iki 2006 m. mokyklų ir mokinių skaičius labai keitėsi, skirtumai pastebimi. Smarkiai kito žydų mokyklų skaičius, jų padaugėjo 25 proc., 14,24 proc. išnyko trikalbės mokyklos, kuriose mokomoji kalba lietuvių – rusų – lenkų. Baltarusių mokyklose pakito mokinių skaičius, jų sumažėjo 33,96 proc..

Didžiausią skaičius mokyklų steigiamas Vilniaus miesto savivaldybėje, kadangi miesto padėtis, plėtra įtakoja didesnę gyventojų skaičių. Pagal ŠMM duomenis (2004) Vilniaus mieste daugiausiai mokosi tautinių mažumų atstovų. Nuo Vilniaus neatsilieka Klaipėdos apskritis, Kauno, Šiaulių.

7 lentelė. Bendrojo lavinimo mokyklų 2003-2006 m. duomenys

Mokyklos tipas/mokomoji kalba	2003-2004 m.m.		2004-2005 m.m.		2005-2006 m.m.		Pokytis	
	Mokyklų skaičius	Mokinių skaičius	Mokyklų skaičius	Mokinių skaičius	Mokyklų skaičius	Mokinių skaičius	Mokyklų skaičius	Mokinių skaičius
Lietuvių	1 616	495 552	1 348	481 210	1800	-		-
Rusų	58	26 217	54	22 880	47	21 267	-6,5%	-11,77%
Lenkų	83	13 813	64	13 231	64	12 488	-9%	-4,82%
Baltarusių	1	159	1	138	1	126	-	-33,96%
Žydų	1	230	1	240	2	500	+ 25%	+28,86 %
Dvikalbio (trikalbio) ugdymo programą įgyvendinančios mokyklos								
Lietuvių - rusų	17	6 476	16	5 498	19	6 409	-3,03% +8,57%	-8,16% + 7,62%
Lietuvių-lenkų	14	2 455	13	3 243	14	3 239	-3,70% + 3,70%	+ 8,77%
Rusų - lenkų	18	7 201	17	6 466	-	-	-2,85%	-5,37%
Lenkų - rusų	-	-	-	-	14	3 751	-	-
Lietuvių - rusų - lenkų	8	3 941	6	2 919	-	-	-14,24%	-14,89%
Lietuvių-lenkų - rusų	-	-	-	-	7	2 085	-	-

Daugiausiai dvikalbį ugdymą vykdančių mokyklų 2003-2004 m. (žr. 7 lentelę) buvo rusų - lenkų mokyklų, lietuvių - rusų. Lietuvių - rusų mokyklose mokosi daugiausia mokinių. 2004-2005 m. situacija keitėsi ir mokyklų skaičius sumažėjo, lietuvių - rusų mokyklų sumažėjo 3,03 proc., rusų - lenkų mokyklų sumažėjo 2,85 proc. 2005-2006 m. pokytis pastebimas labai ryškiai, lietuvių - rusų mokyklų atsirado daugiau 8,57%, mokinių skaičius tai pat augo, natūraliai augant mokyklų skaičiui.

2.1.1. Dvikalbio ugdymo ypatumai ikimokyklinėse, priešmokyklinėse ir pradinėse įstaigose

Dvikalbis ugdymas Lietuvoje dažniausiai taikomas tautinių mažumų vaikų darželiuose arba ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, kurias lanko kelių tautybių vaikai, kadangi kaip daugelis psichologų ir mokslininkų teigia, vaikystės amžius pats tinkamiausias mokytis kitų kalbų. Praktiškai stengiamasi, kad grupėje dirbtų auklėtojos, su kuriomis vaikai galėtų bendrauti ir savo gimtąja kalba. Dažniausiai vartojamos kalbos: lietuvių, rusų ir lenkų. Šios kalbos yra vienos iš populiariausių Lietuvoje. Suprantama, jog darželiuose kalbų mokomasi kitaip negu mokykloje, nes čia nėra pamokų, tačiau vaikai pratinami prie dvikalbystės nuo mažens. Ikimokyklinėse įstaigose neiškyla problemų dėl mokymo priemonių ar vadovėlių, nes mokymasis vyksta šiek tiek kitokia forma, lengvesne.

Dvikalbis ugdymas vykdomas taip pat ir priešmokyklinėse grupėse, kuriose ugdymas vyksta integruotai, neskaidant kiekvienos veiklos į atskiras dalis, dalykus. Tačiau, Bendruosiuose ugdymo planuose (2007-2008) nurodyta, jog *„gali būti steigiamos atskiros priešmokyklinės grupės, vaikams, kurie nemoka lietuvių kalbos, arba blogai kalba, bet rengiasi lankyti lietuvišką mokyklą“*. Tokiose grupėse vaikai turi galimybę mokytis dvikalbystės, skiriami papildomi užsiėmimai antrosios kalbos gebėjimams plėtoti.

Pradinėse klasėse pastebimas didelis kalbų mokymosi poreikis. Svarbią vietą užima lietuvių kalba (tautinių mažumų m-lose), taip pat ryškią tendenciją renkantis kalbas turi anglų kalba. Tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalbos ugdymo programa šiek tiek skiriasi nuo bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų, kadangi pirmus metus mokiniai mokosi tik savo gimtosios kalbos, taip įtvirtindami ir pagilindami savo gimtosios kalbos įgūdžius ir gabumus, taisyklingą kalbos vartojimą ir t.t. Lietuvių kalbos, kaip privalomo dalyko pradedama mokytis tik antraisiais mokslo metais, motyvuojant tuo, jog pirmaisiais metais formuojasi esminiai gimtosios kalbos pagrindai, tačiau visgi pirmaisiais metais lietuvių kalbos galima mokytis kaip pasirenkamojo dalyko.

Ikimokyklinio ugdymo įstaiga „Saulės gojus“, Vilniuje, egzistuojanti jau beveik ketvirti metai. Šioje įstaigoje vaikai nuo mažens kalba dvejomis kalbomis. Visas procesas vyksta anglų - lietuvių, vokiečių - lietuvių kalbomis. Didelę daugumą lankančių vaikų sudaro užsienio piliečiai, bet nemažai ir lietuvių vaikų. Akcentuojamas kalbų mokymasis nuo mažens. Kalbos ugdymas „Saulės gojuje“ skiriasi nuo vadinamųjų anglų kalbos pamokėlių, kurias neretai kaip privalumus pateikia kai kurie darželiai. "Saulės gojus" nuosekliai diegia bilingvizmo principą: dvi skirtingomis kalbomis (kurių viena vaikams yra gimtoji) kalbančios mokytojos atkuria mišrios šeimos modelį. Kalba tarsi priskiriama žmogui, o "negimtąją" kalbą vaikas girdi visą dieną.

2.1.2. Dvikalbis ugdymas vidurinėse ir pagrindinėse mokyklose

Keičiantis visuomenės poreikiams, kultūrinei aplinkai, mokyklų struktūrai, optimizavus mokyklų tinklą Lietuvoje kuriasi dvikalbio ugdymo įstaigos viduriniame ir pagrindiniame ugdymo lygmenyje.

Vertos dėmesio keletas mokyklų, kuriose taikomi įvairūs dvikalbio ugdymo metodai. Vilniaus mieste veikia dvi mokyklos, kuriose daugiausia mokosi žydų tautybės atstovai, viena iš jų - žydų mokykla „Menachemo namai“, kita – Šolom Aleichemo vidurinė mokykla. Tiek vienoje, tiek kitoje mokyklose mokomoji kalba yra valstybinė lietuvių kalba, tačiau mokiniai mokosi hebrajų kalbos ir rašto. Pamokose su mokiniais mokytojai bendrauja lietuvių kalba, išskyrus per hebrajų kalbos pamokas, kuomet bendraujama hebrajų kalba. Taikomas kalbos išsaugojimo modelis, kuomet mokomasi valstybine kalba, bet dėmesys skiriamas norint atkurti mažumos kalbą, kuri prarado kokias nors vartojimo sritis. Šiuo atveju mažumos kalba yra hebrajų kalba ir hebrajų raštas. Šolom Aleichemo mokykla įsikūrė 1989 m. , iš pradžių mokykla buvo sekmadieninė, joje vakarais buvo mokoma jidiš, hebrajų kalbų, žydų istorijos ir tradicijų, o nuo 1991 m. mokykla tapo dienine pradine mokykla, vėliau vidurine mokykla.

Viena iš dalyvavusių dvikalbio ugdymo projekte mokykla – Sofijos Kovalevskajos vidurinė mokykla. Optimizavus mokyklų tinklą susijungė 3 miesto mokyklos ir tapo viena vidurine mokykla. Mokykloje mokomoji kalba rusų – lietuvių. Kalbos pamokose vartojamos lygiagrečiai viena kitos. Socialiniai mokslai, technologijos mokomos lietuvių kalba. Atsiranda popamokinė veikla, kurioje taikomos dvi kalbos lygiagrečiai viena kitos. Taikomas kalbų mokymo modelis, kai keli dalykai mokomi lietuvių kalba, o kiti gimtąja kalba. Siekiama išlaikyti gimtąją kalbą, bet ir išmokti mokomąją kalbą – valstybinę, lietuvių kalbą.

Levo Karsavino vidurinė mokykla, kurioje mokomoji kalba yra rusų-lenkų. Mokykla padalinta į kelis korpusus, kuriuose mokiniai mokosi rusų kalba ir lenkų kalba. Greta gimtosios kalbos yra mokoma valstybinės lietuvių kalbos. Lygiai tokiu pat principu kaip ir Sofijos Kovalevsajos vidurinė mokykla dirba Levo Karsavino vidurinė mokykla. Socialiniai mokslai, technologijos, literatūra mokomi lietuvių kalba. Vilniaus Levo Karsavino vidurinė mokykla – demokratiška, moderni, atitinkanti atviroje pilietinėje visuomenėje gyvenančio asmens visuotinius dabarties pasaulio visuomenės poreikius, nuolat besimokanti, atvira pozityviai kaitai, puoselėjanti humanistines, bendražmogiškąsias vertybes, tautinę kultūrą, užtikrinanti švietimo kokybę, savo įvaizdžiu ir ugdymo rezultatais sėkmingai konkuruojanti įstaiga.

Joachimo Lelevelio mokykla buvusi pirmoji lenkų mokykla Vilniaus mieste, kuri buvo laikoma viena geriausių tarpukario Lietuvoje. Vėliau apjungus kelias mokyklas, ji tapo dvikalbį ugdymą vykdanči įstaiga, kurioje mokomoji kalba yra rusų ir lenkų kalbos. Mokykloje vieni

mokiniai mokosi rusų kalba, kiti lenkų kalba. Lietuvių kalba dėstomi socialiniai mokslai, technologijos, istorija, taip pat valstybinė lietuvių kalba ir literatūra.

Vasario 16-osios gimnazija, įsikūrusi Vokietijoje, Hiutenfelde, gyvuoja nuo 1951 metų, siekdama užsienyje gyvenantiems lietuvių kilmės vaikams sudaryti sąlygas puoselėti lietuvių kalbą, kultūrą ir tradicijas, 1999 metais gimnazija įgijo valstybės pripažintos dvikalbės mokyklos statusą. Jaunesniųjų klasių mokiniams dalis mokomųjų dalykų pasirinktinai dėstoma lietuvių arba vokiečių kalba, o vyresniems, šalia vokiškoms gimnazijoms įprastų mokomųjų dalykų, suteikiama galimybė lankyti lietuvių kalbos, literatūros bei Lietuvos istorijos pamokas.

Lietuvos pakrašty, vos per kelis šimtus metrų nuo Baltarusijos, įsikūrusi Adučiškio vidurinė mokykla. Tai mažiausia kaimo vidurinė mokykla Lietuvoje, kurioje mokosi lietuviai, rusai, lenkai ir uzbekai. Mokiniai mokosi rusiškose ir lietuviškose klasėse. Kalbos vartojamos lygiagrečiai.

Išvados:

1. Įgyvendinant ES ir Lietuvos švietimo dokumentus, Lietuvoje pradėtos vykdyti dvikalbio ugdymo programos. Jų atsiradimą paskatino mokyklų optimizavimo tinklas.
2. Labiausiai paplitusios dvikalbės mokyklos, kuriose mokomoji kalba yra rusų- lietuvių. Taip pat Lietuvoje yra lietuvių – lenkų, lietuvių – rusų, lietuvių – rusų – lenkų mokyklos.
3. Vienintelė ikimokyklinio ugdymo įstaiga Vilniaus mieste, kurioje mokomoji kalba yra lietuvių – anglų – vokiečių, dirba pagal trikalbio ugdymo programą.
4. Kai kurie tautinių mažumų atstovai renkasi lietuviškas mokyklas, kurios yra arčiausiai namų
5. Politikai, dvikalbio ugdymo tyrėjai, kiti visuomenės nariai aktyviai diskutuoja kam ir kodėl reikalingas dvikalbis vaikų ugdymas, kokie yra pozityvūs ir negatyvūs dvikalbio ugdymo aspektai, koks visuomenės požiūris į dvikalbystę, kas konkrečiai apsunkina pedagogų darbą, kokie galimi problemų sprendimo būdai. Visuomenės požiūris į dvikalbystę šiek tiek dviprasmiškas: pripažįstant kalbų mokėjimo vertę, bijomasi kalbų interferencijos ir asimiliavimosi.
6. Manoma, kad dvikalbis ugdymas jau ikimokyklinėje įstaigoje pradeda formuoti asmens dvikalbystę.

3. DVIKALBIS UGDYMAS VILNIAUS MIESTO VIDURINĖSE MOKYKLOSE

. Tyrimo organizavimas ir metodika

Tyrimas vyko trimis etapais. **Pirmajame etape** buvo siekiama išsiaiškinti dvikalbystės sampratą ir dvikalbio ugdymo psichologinius ypatumus. Buvo nagrinėjami Lietuvos ir ES švietimo politikos dokumentai, nagrinėjantys kalbų mokymo politiką. Analizuojami istoriniai dvikalbio ugdymo formavimosi etapai, dvikalbio ugdymo modeliai, dvikalbio ugdymo programų rengimo etapai, apžvelgta dvikalbio ugdymo situacija Lietuvoje. Taip pat analizuotas dvikalbis ugdymas tautinių mažumų mokyklose, apžvelgtas dvikalbis ugdymas nuo ikimokyklinio ugdymo lygmens iki vidurinio ugdymo lygmens. Remiantis išnagrinėta medžiaga, buvo apibrėžtas tyrimo objektas, suformuluotas tyrimo tikslas ir uždaviniai, suplanuotas empirinis tyrimas, sudarytos anketos.

Antro etapo metu buvo atliekamas tyrimas keturiose Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, kuriose mokomoji kalba yra ne valstybinė lietuvių kalba – S.Kovalevskajos, J.Lelevelio, L.Karsavino, Š.Aleichemo vidurinėse mokyklose. Pirmenybė buvo teikiama mokykloms, dalyvaujančioms dvikalbio ugdymo programų įgyvendinimo projekte. Iš pasirinktų mokyklų S.Kovalevskajos mokykla dalyvauja dvikalbio ugdymo programų įgyvendinimo projekte.

Mokyklos mokytojams ir mokiniams buvo išdalinti klausimynai. Prieš tai jie buvo supažindinti su tyrimo tikslais, uždaviniais, temos aktualumu, metodikos reikalavimais.

Buvo išdalinta 70 anketų mokytojams. Iš jų grąžintos užpildytos 36 anketos (51,42%).

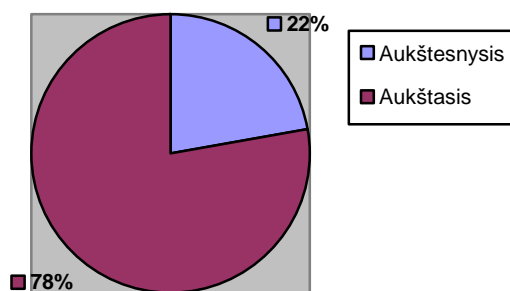
Mokiniams buvo išdalinta 220 anketų. Iš jų grąžintos užpildytos 217 anketų (98,63%).

Trečiajame etape, remiantis mokslinės literatūros ir atlikto tyrimo kokybine ir statistine duomenų analize, kuriai atlikti buvo panaudota EXCEL programa, suformuluotos darbo išvados.

Tiriamųjų imtis

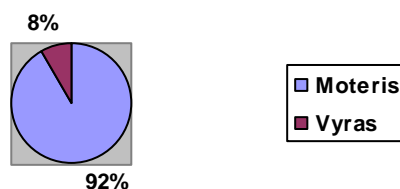
Siekiant įgyvendinti išsikeltus darbo tikslus ir uždavinius, išanalizavus mokslinę literatūrą ir švietimo dokumentus buvo suformuluotas empirinio tyrimo instrumentas. Atlikta mokytojų ir mokinių anketinė apklausa. Tyrime dalyvavo 36 vidurinių mokyklų mokytojai ir 217 mokinių.

Pedagogų imtis. Buvo pasidomėta, kokią išsilavinimą turi mokytojai, kokia jų pedagoginė kvalifikacija, amžius, lytis, gimtoji kalba ir darbo stažas.

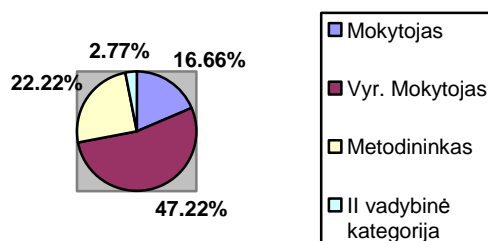
4 pav. **Pedagogų pasiskirstymas pagal išsilavinimą**

Tyrimo rezultatų duomenimis (žr. 4 paveikslą.), 78 proc. dalyvavusių tyrime mokytojų turi aukštąjį išsilavinimą. Nedidelė dalis mokytojų, tik 22 proc. turi aukštesnįjį išsilavinimą. Mokykloje dirba aukštos kvalifikacijos specialistai.

5 pav. **Tiriamųjų pasiskirtymas pagal lytį**

92 proc. - tiriamųjų yra moterys, 8 proc. - tiriamųjų vyriškos giminės atstovai. Tai patvirtina posakį, jog mokytojo specialybę renkasi moteriškos lyties atstovės.

6 pav. **Tiriamųjų pasiskirtymas pagal pedagoginę kvalifikaciją**

Beveik pusė respondentų - 47,22 proc. - turi vyresniojo mokytojo pedagoginę kvalifikaciją. Šiek tiek mažesnis procentas respondentų – 22,22 proc. – turi metodininko pedagoginę kvalifikaciją. Mokytojo pedagoginę kvalifikaciją turi - 16,66 proc. respondentų, II vadybinę kategoriją – 2,77 proc. respondentų. Tarp apklaustųjų nepasitaikė mokytojų ekspertų.

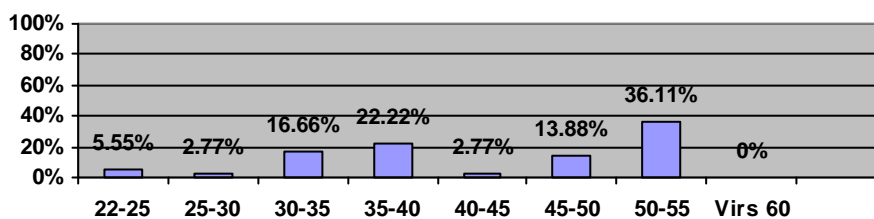
Pagal darbo stažą tiriamieji pasiskirstė taip :

8 lentelė. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo stažą**

Darbo stažas (metai)	Absoliutus mokytojų skaičius	Mokytojų skaičius procentais
1-10	5	13,91
11-20	9	25
21-30	12	33,33
31-40	5	13,88
41-45	1	2,77
Nenurodė	4	11,11
Viso:	36	100

Didžiausia dalis tiriamųjų – 33,33 proc. – yra mokytojai, turintys 21-30 metų darbo stažą. 25 proc. mokytojų turi 11-20 metų darbo stažą. 13,91 proc. mokytojų yra jauni specialistai, turintys iki 10 metų darbo stažą. Mokytojų, dirbančių nuo 31-40 metų yra 13,88 proc. 41-45 metų darbo stažą turi vos 2,77 proc. mokytojų. 11,11 proc. tiriamųjų nenurodė darbo stažo.

Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių buvo toks:

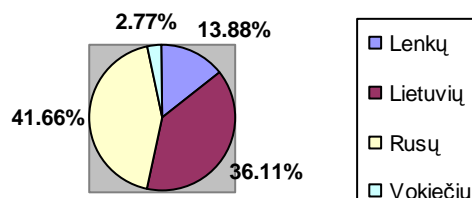

7 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių**

Didžioji dalis mokytojų, dirbančių mokyklose turi darbo stažą nuo 21- 30 metų, pagal amžių mokyklose daugiausiai dirba mokytojų nuo 50-55 metų amžiaus – 36,11 proc.

22,22 proc. – mokytojų yra nuo 35-40 metų amžiaus. 16,66 proc. mokytojų yra 30-35 metų amžiaus. 13,88 proc. – 45-50 metų amžiaus. Jaunų specialistų mokyklose tėra tik – 5,55 proc.

Respondentų pasiskirstymas pagal gimtąją kalbą:

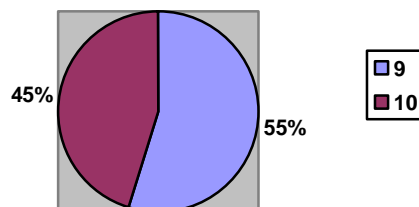
8 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gimtąją kalbą**

Didžioji dalis mokytojų - 41,66 proc, dirbančių mokyklose, yra rusakalbiai. 36,11 proc. respondentų gimtoji kalba yra lietuvių kalba. 13,88 proc. respondentų gimtoji kalba yra lenkų kalba, 2,77 proc.

respondentų gimtoji kalba yra vokiečių kalba. Pedagogų pasiskirstymas pagal gimtąją kalbą yra įvairus.

Mokinių imtis. Tyrimo metu buvo pasidomėta, koks mokinių amžius, lytis, tautybė, gimtoji kalba, pagal kokią mokomąją kalbą jie mokosi mokykloje, klasė.

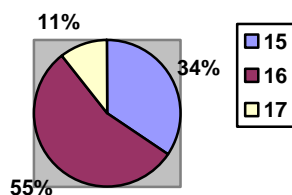
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klases buvo toks:

9 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal klases

Tyrimo dalyvavo didesnę dalį 9 klasių mokinių, kurie sudarė 55 proc. visų mokinių skaičiaus. 10 klasių mokinių tyrime dalyvavo – 45 proc.

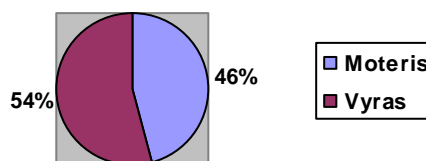
Respondentų pasiskirstymas pagal amžius:

10 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių

Tyrimo daugiausiai dalyvavo 16 metų amžiaus mokinių, kurie sudaro 55 proc. visų mokinių skaičiaus, 34 proc. – respondentų yra 15 metų amžiaus, tik 11 proc. respondentų yra 17 metų amžiaus.

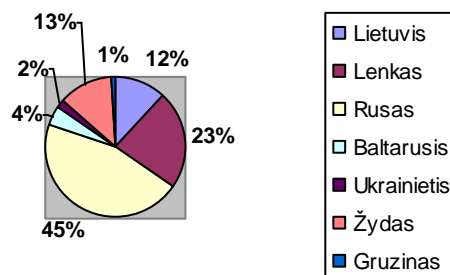
Respondentų pasiskirstymas pagal lytį:

11 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lytį

Daugiausia tarp mokinių, dalyvavusių tyrime yra vyriškos lyties atstovų – 54 proc. Šiek tiek mažiau moteriškos lyties atstovių, kurios užima – 46 proc. visų respondentų skaičiaus.

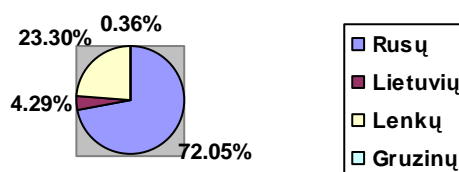
Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tautybes:

12 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tautybę**

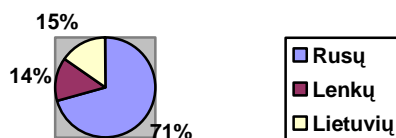
Tyrimo duomenimis remiantis, (žr. 12 paveikslą.) galime teigti, jog daugiausia tarp tyrime dalyvavusiųjų mokinių yra rusų tautybės atstovų, kurie užima 45 proc. visų respondentų skaičiaus. 23 proc.- respondentų yra lenkų tautybės atstovai, tik 12 proc. respondentų yra lietuvių tautybės atstovai. Dominuoja dvi tautos, tai rusai ir lenkai, lietuvių tautybės atstovų tirtose mokyklose yra labai mažas skaičius.

Visų dalyvavusių tyrime respondentų pasiskirstymas pagal gimtąją kalbą buvo toks:

13 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gimtąją kalbą**

Didžiosios dalies respondentų, dalyvavusių tyrime 72,06 proc. - gimtoji kalba yra rusų kalba. 23,30 proc. – respondentų gimtoji kalba yra lenkų kalba. Vos 4,29 proc. respondentų gimtoji kalba yra lietuvių kalba. 0,36 proc. respondentų gimtoji kalba – gruzinų kalba.

14 pav. **Tiriamųjų pasiskirstymas pagal mokomąją kalbą**

Respondentų pasiskirstymas pagal mokomąją kalbą (žr. 14 paveikslą) labai skirtingas, 71 proc. respondentų mokosi mokykloje, kurioje mokomoji kalba yra rusų kalba, 14 proc. respondentų mokosi mokykloje, kurioje mokomoji kalba yra lenkų kalba. 15 proc. respondentų mokosi mokykloje, kurioje mokomoji kalba yra lietuvių kalba.

9-10 klasių mokinių požiūrio į dvikalbį ugdymą tyrimas

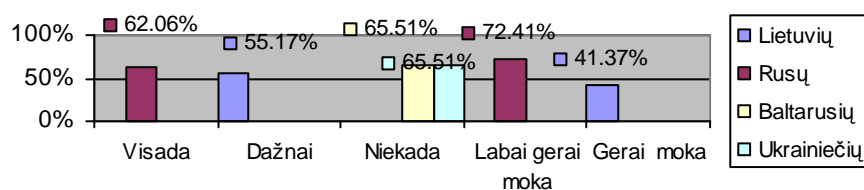
Tyrimas atliktas tautinių mažumų mokyklose, buvo apklausta 217 9-10 klasių mokinių. Visose mokyklose mokomoji kalba yra ne valstybinė lietuvių kalba. Mokyklos dirba pagal dvikalbio ugdymo programą.

Tirtose mokyklose, keltas mokomųjų dalykų yra mokomi valstybine lietuvių kalba, visi kiti dalykai dėstomi gimtąja kalba.

37,9 proc. respondentų nurodė, jog valstybine lietuvių kalba mokosi socialinių mokslų (geografija, politologija, istorija ir t.t.), 25 proc. respondentų nurodė, jog lietuvių kalba jiems dėstomos informacinės technologijos, technologijos, lietuvių literatūra.

Kalbų vartojimas ir mokėjimas Šiuolaikinėje visuomenėje labai svarbu mokėti ne vieną kalbą. Kalbų mokėjimas ir vartojimas padeda adaptuotis kitoje kalbinėje aplinkoje, garantuoja sėkmę studijuojant aukštojoje mokykloje, integravimąsi į visuomenę, todėl tyrimo metu mokiniams buvo pateikti klausimai, kuriais siekta išsiaiškinti kokias kalbas mokiniai vartoja ir kaip gerai as moka.

Pagal kalbų mokėjimą ir vartojimą rezultatai pasiskirstė taip:

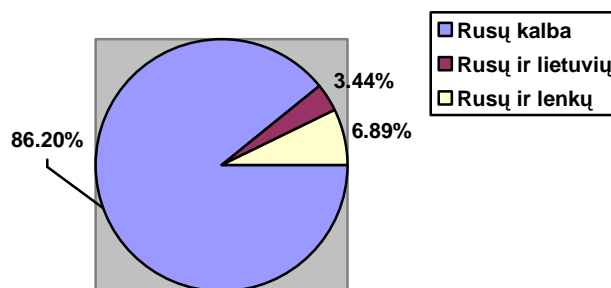
15 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal kalbų vartojimą ir mokėjimą

Respondentai dažniausiai vartoja dvi kalbas: lietuvių ir rusų kalbas. 55,17 proc. - respondentų lietuvių kalbą vartoja dažnai, 62,06 proc.- respondentų rusų kalbą vartoja visada. Niekada nevirtojama baltarusių – 65,51 proc. ir ukrainiečių kalbos — 65,51 proc.

Labai gerai moka rusų kalbą – 72,41 proc. respondentų, moka gerai lietuvių kalba – 41,37 proc. respondentų. Dominuoja dvi kalbos – lietuvių kalba ir rusų kalba, kurias mokiniai linkę vartoti dažnai arba visada. Pagal mokėjimą, rusų kalbą labai gerai moka net 72,41 proc. mokinių, o didžiąją dalį mokinių mokyklose sudaro rusų tautybės atstovai, kurių mokyklose yra 45 proc. Todėl, galima manyti, jog tarp labai gerai mokančių rusų kalbą daugiausiai yra rusų tautybės atstovų, kuriems rusų kalba yra gimtoji kalba, kurie savo gimtosios kalbos mokėjimo lygį yra labai gerai įvaldę.

Dvikalbystės formavimuisi įtakos turi ir šeimos požiūris į kalbas, todėl mokinių pasiteirauta, kokiomis kalbomis jų šeimose yra bendraujama.

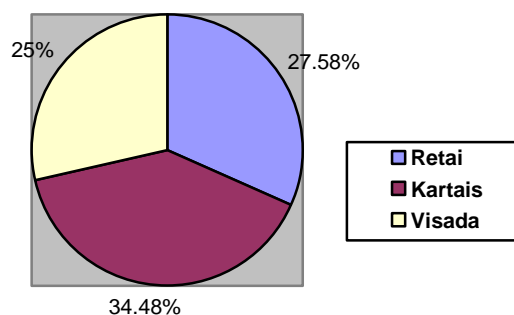
Rezultatai pasiskirstė taip:

16 pav. **Kalbų vartojimas respondentų šeimose**

86,20 proc. respondentų šeimose yra bendraujama rusų kalba. 6,89 proc. respondentų šeimose yra bendraujama keliomis kalbomis – rusų ir lenkų kalbomis. 3,44 proc. respondentų šeimose yra bendraujama rusų ir lietuvių kalbomis. Kalbos vartojamos lygiagrečiai viena kitos. Galima manyti, jog šeimos, kuriose bendraujama keliomis kalbomis yra mišrios – dvikalbės šeimos. Jacikevičius (1970), vieną iš priežasčių atsirasti dvikalbystei įvardino mišrias vedybas.

Siekiant išsiaiškinti, kaip dažnai pamokose vartojama lietuvių kalba, mokinių paprašyta atsakyti kaip dažnai lietuvių kalba yra vartojama pamokose. Rezultatai tokie:

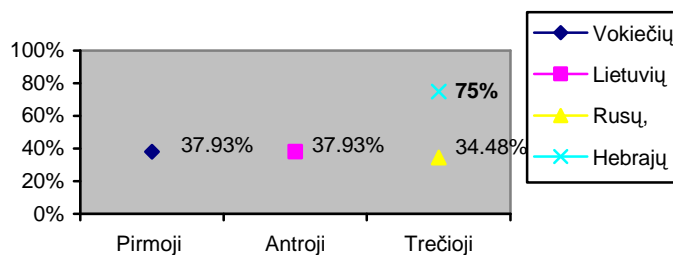

17 pav. **Lietuvių kalbos vartojimas pamokų metu**

Lietuvių kalba mokyklose vartojama retai, tokį atsakymą pasirinko 27,58 proc. respondentų. 34,48 proc. - respondentų nurodė, jog lietuvių kalba pamokose vartojama kartais. Tik 25 proc. respondentų teigia, jog lietuvių kalba pamokose yra vartojama visada.

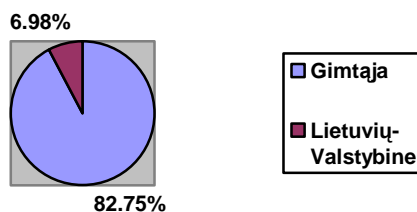
Kadangi, tyrimas buvo atliktas mažumų mokyklose, o jose mokosi įvairios tautybės atstovų, lietuvių kalba yra valstybinė, todėl mažumų mokyklose jos mokytis privaloma. Dažnai kitataučiams iškyla įvairių kalbėjimo problemų, kalba jiems atrodo sunki, nesuprantama. Norint išsiaiškinti ar tikrai mokiniams lietuvių kalba yra sunki, mokinių buvo paprašyta įvardinti tris sunkiausias kalbas.

Rezultatai štai tokie:

18 pav. **Kalbų pasiskirstymas pagal sunkumą**

Rezultatai pasiskirtę panašiai, pirmąją vietą pagal sunkumą, 37,93 proc mokinių priskyrė vokiečių kalbą, toks pat procentas antra pagal sunkumą laiko lietuvių kalbą – 37,93 proc., trečioji pagal sunkumą kalba – rusų kalba, kurią pasirinko 34,48 proc. respondentų, net 75 proc. respondentų trečioje vietoje pagal sunkumą skiria hebrajų kalbą.

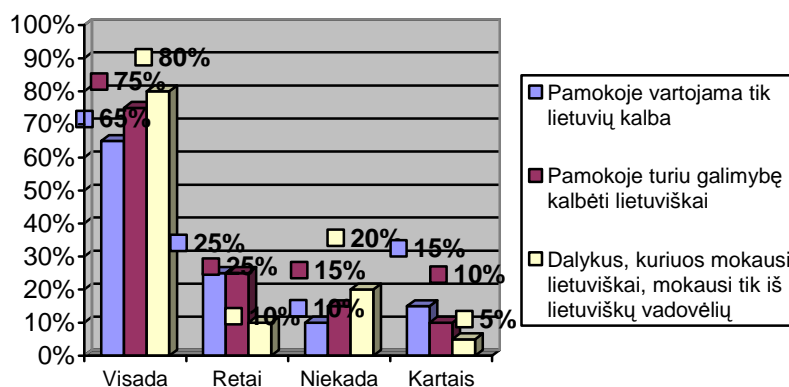
19 pav. **Lengvesnė kalba mokymuisi**

Didelė dalis mokinių - 82,75 proc teigia, jog mokytis gimtąja kalba yra lengviau, nes ji yra jų gimtoji kalba, tačiau keletas mokinių -6,98 proc. kaip lengvesnę kalbą mokymuisi pasirinko lietuvių kalbą, atsakymą pagrįsdami tuo, jog lietuvių kalba yra jų gimtoji kalba. Šie respondentai yra lietuvių tautybės atstovai, besimokantys tautinių mažumų mokykloje, kurioje mokomoji kalba yra rusų kalba.

93,10 proc. mokinių gimtoji kalba yra artimėnė, nes ji gražesnė, jos kultūra didingesnė, 6,89 proc.– mokinių gražesnė yra lietuvių kalba.

Tiriant dvikalbį ugdymą, svarbu sužinoti kokie ugdymo modeliai yra taikomi mokyklose, todėl mokiniams buvo pateikti klausimai, kurie padėjo išsiaiškinti kokios mokymo priemonės yra taikomos, dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą, kokie dviaklbio ugdymo modeliai naudojami pamokose.

Rezultatai pasiskirstė štai taip:

20 pav. Valstybinės kalbos vartojimas tautinių mažumų mokyklose

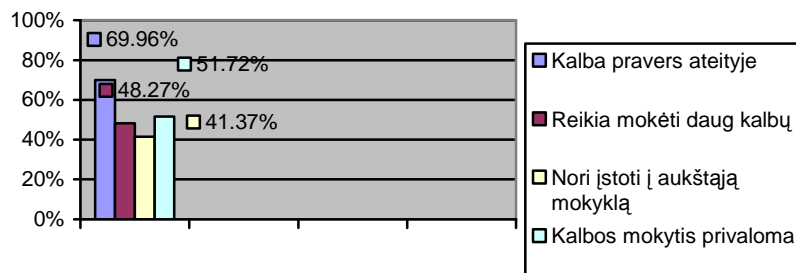
80 proc. mokinių, teigia, jog jie visada mokosi iš lietuviškų vadovėlių, 75 proc. - respondentų teigia, jog visada pamokoje turi galimybę kalbėti lietuviškai, 65 proc. mokinių teigia, jog pamokoje visada yra vartojama lietuvių kalba. 25 proc. respondentų teigia, jog pamokoje retai vartojama lietuvių kalba, toks pat procentas mokinių teigia, jog retai pamokoje turi galimybę kalbėti lietuviškai, 10 proc. mokinių teigia, jog jie retai mokosi iš lietuviškų vadovėlių. 15 proc. - respondentų niekada pamokoje neturi galimybės kalbėti lietuviškai, 10 proc. - sako, jog niekada pamokoje nevartojama lietuvių kalba. 20 proc. mokinių teigia, jog jie niekada nesimoko iš lietuviškų vadovėlių. 15 proc. respondentų sako, jog pamokoje kartais vartojama tik lietuvių kalba, 10 proc. - jog kartais turi galimybę kalbėti lietuviškai, o 5 proc. respondentų kartais naudoja lietuviškus vadovėlius.

Dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą, mokytojai stengiasi lietuvių kalbą vartoti kaip mokymo dalyką arba priemonę, o mokiniai visada turi galimybę kalbėti tik lietuviškai.

Mokinių motyvacija, mokantis kalbų. Mokantis ne gimtąja kalba, mokiniai dažnai susiduria su tam tikrais sunkumais, kurie tarsi sudaro barjerą naujų žinių priėmimui, tokiu atveju mokinių motyvacija mokytis mažėja, nes jie nemato jokio tikslo mokytis. Todėl tiek mokytojai, tiek tėvai privalo didinti mokinių mokymosi motyvaciją, mokymosi aplinka turi būti tinkama, skatinanti tobulėti, didinti motyvaciją.

Kadangi neretai mokytojai nelinkę atskleisti tikros situacijos mokykloje, jų atsakymai būna netikslūs, nenuoširdūs, todėl mokinių tyrimo rezultatai padeda pamatyti tikrąją situaciją, patikslina mokytojų tyrimo rezultatus. Mokiniai turėjo nurodyti su kokiais sunkumais susiduria, mokydami lietuvių valstybines kalbos.

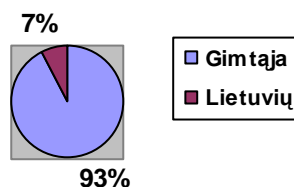
Mokiniams buvo pateiktas klausimas su atsakymų variantais, kuriuo norima išsiaiškinti kodėl mokiniai mokosi lietuvių kalbos. Rezultatai pasiskirstė štai taip:

21 pav. **Mokinių motyvacijos priežastys, mokytis valstybinės lietuvių kalbos**

69,95 proc. mokinių atsakė, jog mokosi lietuvių kalbos, nes mano, jog kalba pravers ateityje, 51,72 proc. mokinių lietuvių kalbos mokosi tik todėl, jog jos yra privaloma mokytis. 48,72 proc. – mokinių mano, jog reikia mokėti daug kalbų, o 41,37 proc. mokiniai mano, jog jei jie mokysis lietuvių kalbos, tuomet įstos į aukštąją mokyklą.

Labai svarbu, kaip mokiniai suvokia kalbos reikalingumą. Jei mokinys siekia išmokti valstybinės kalbos, jis stengiasi daugiau skaityti, kalbėti lietuvių kalba, mokymosi procesui renkasi pagalbines priemones lietuvių kalba ir t.t. Šiuo atveju mokiniams buvo pateiktas klausimas, kuriuo norėta sužinoti kokiomis pagalbėmis priemonėmis mokiniai naudojami mokydami. Rezultatai pasiskirstė štai taip:

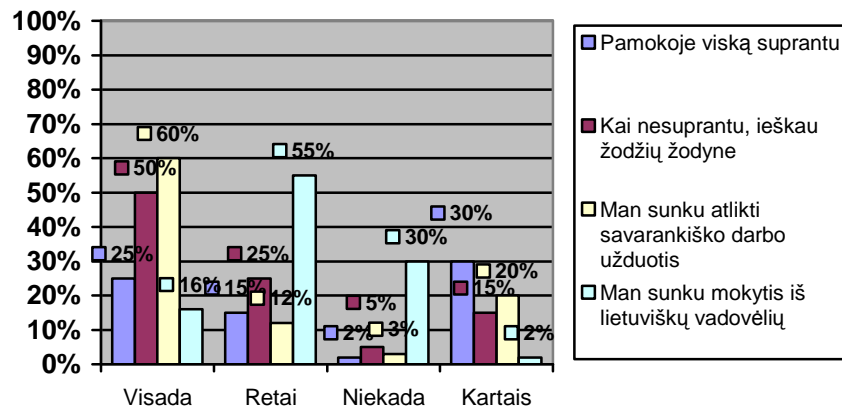

22 pav. **Tiriamųjų papildomos medžiagos pasirinkimas pagal kalbą**

Vis dėlto pirmauja gimtoji kalba. 93 proc. respondentų informacijos papildomoje medžiagoje ieško tik gimtąja kalba, o 7 proc. respondentų tokią informaciją randa literatūroje lietuvių kalba. Kadangi mokiniams sunku skaityti lietuviškai, todėl jie informacijos ieško gimtąja kalba.

Mokydami lietuvių kalbos mokiniai susiduria su sunkumais. Rezultatai pasiskirstė štai taip:

Pagrindinė problema, mokantis lietuvių kalba yra savarankiškų darbų atlikimas. 60 proc. – respondentų teigia, jog jiems visada sunku atlikti savarankiško darbo užduotis. 12 proc. – respondentų retai susiduria su tokia problema, 3 proc. respondentų niekada nesusiduria, o 20 proc. respondentų su šia problema susiduria kartais.

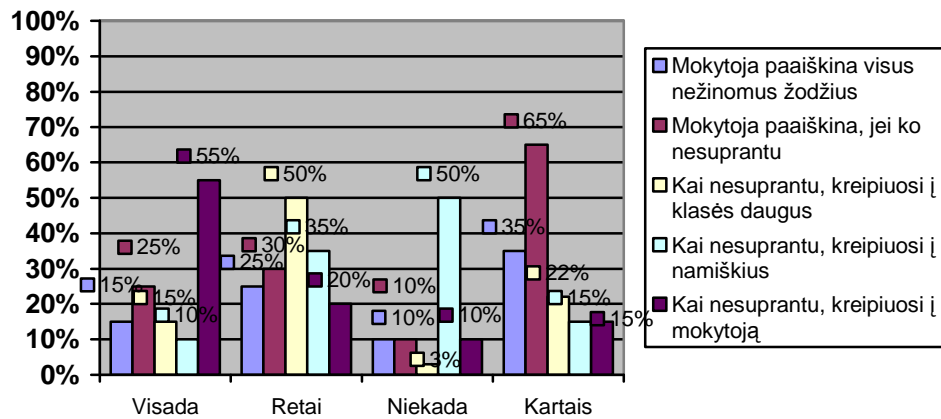
23 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal sunkumus, mokantis lietuvių kalbos

50 proc. – respondentų nesuprasdami vienos ar kitos užduoties visada remiasi žodyno pagalba. 25 proc. – respondentų žodynu, kaip pagalbine priemone naudojasi retai, 5 proc. nesinaudoja juo niekada, o 15 proc. tik kartais. Labai svarbu, kaip pamokose yra išdėstoma medžiaga, kad mokiniai ją suprastų. 25 proc. – respondentų teigia, jog pamokoje visada viską supranta, 15 proc.- retai supranta dėstomą medžiagą, 2 proc. - niekada nesupranta, 30 proc. – respondentų kartais supranta pamokoje dėstomą medžiagą.

Dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą, mokyklose daugiausiai naudojami lietuviški vadovėliai, kadangi mažumoms skirtų vadovėlių yra gamina labai mažai, jie brangesni nei lietuviški, todėl taupydamos savo lėšas, mokyklos naudoja lietuviškus vadovėlius. Tačiau kitakalbiam mokiniams dažnai sunku skaityti lietuvišką raštą, tai pat skiriasi mokymo programa, jos lygis, tačiau net 55 proc. respondentų teigia, jog retai būna sunku mokytis iš lietuviškų vadovėlių, 16 proc. – respondentų visada yra sunku mokytis iš lietuviškų vadovėlių, 30 proc. respondentų niekada nebūna sunku mokytis iš lietuviškų vadovėlių, tik 2 proc. respondentų kartais lietuviški vadovėliai sukelia sunkumų.

Mokymo procese svarbu tinkamai siekti tikslų, tačiau dažnai iškyla sunkumų, su kuriais susiduria mokytojai ir mokiniai. Mokyklose, mokiniams susiduriantiems su mokymosi sunkumais dažniausiai skiriama tokia pagalba:

55 proc. – respondentų visada kreipiasi į mokytoją, jei ko nesupranta. 65 proc. respondentų teigia, jog tik kartais sulaukia mokytojos pagalbos,. 15 proc. mokinių mokytoja visada paaiškina visus nežinomus žodžius, 5 proc. respondentų visada kreipiasi pagalbos į klasės draugus. 10 proc. respondentų visada pagalbos kreipiasi į namiškius. 25 proc. mokinių teigia, jog retai mokytoja paaiškina nežinomus žodžius, 30 proc. respondentų teigia, jog mokytoja retai paaiškina neaiškumus, 50 proc. mokinių retai kreipiasi pagalbos į klasės draugus.

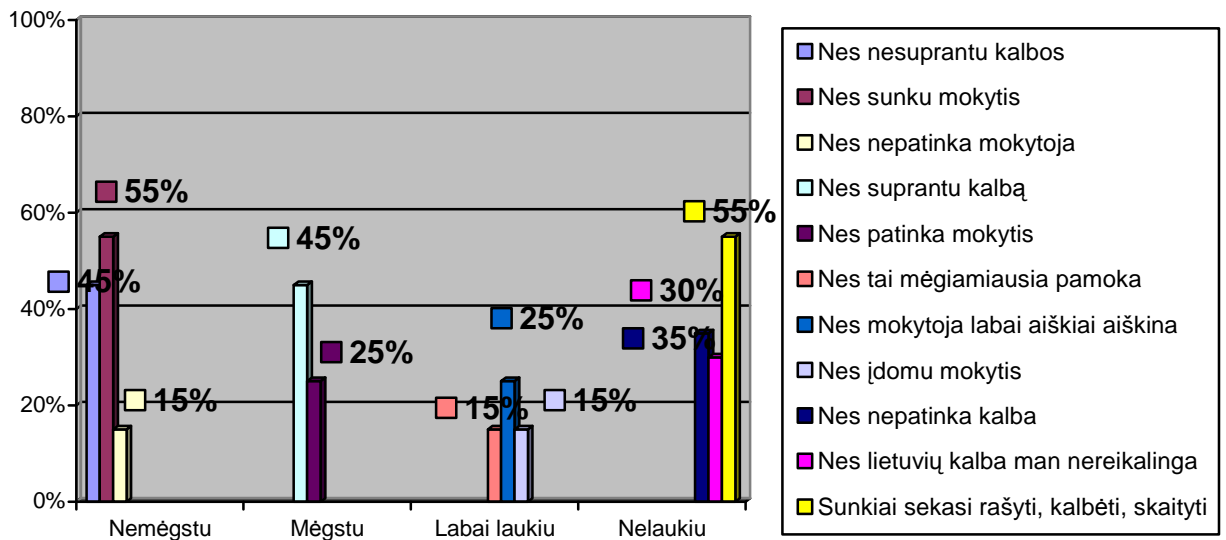
24 pav. Tiriamiesiems teikiama pagalba

35 proc. respondentų retai kreipiasi į namiškius, 20 proc. respondentų retai kreipiasi pagalbos pas mokytoją. 10 proc. mokinių teigia, jog mokytoja niekada neaiškina nežinomų žodžių, toks pat procentas mokinių, teigia, jog mokytoja niekada nepaaiškina, jei kažko nesuprantu. 3 proc. respondentų niekada nesikreipia pagalbos pas klasės draugus, 50 proc. mokinių niekada neprašo namiškių pagalbos, o 10 proc. mokinių iškilus neaiškumams niekada nesikreipia į mokytoją. 35 proc. mokinių teigia, jog mokytoja pagalbą suteikia kartais, 65 proc. mokinių kartais sulaukia mokytojos pagalbos, jei yra neaiškūs žodžiai. 22 proc. mokinių kartais prašo draugų pagalbos, 15 proc. mokinių kartais pagalbos sulaukia iš namiškių, toks pat procentas mokinių kartais patys prašo mokytojos pagalbos.

Tyrimo duomenimis remiantis, galima teigti, jog mokytojai ne visada suteikia pagalbą, kurios reikia mokiniams, dažniau mokiniai turi patys prašyti mokytojų ar namiškių pagalbos.

Mokinių mokymosi motyvacija priklauso nuo išorinių veiksnių, jei mokiniui sunkiai sekasi rašyti, skaityti, tai būna ir taip, jog jis nesitengia suprasti ir nebenori mokytis, jei nepatinka mokytoja arba ji neaiškiai dėsto mokomąją medžiagą – mokinio mokymosi motyvacija krenta. Apklaustųjų mokinių motyvacija, mokytis lietuvių kalbos yra gana didelė. Rezultatai pasiskirstė taip:

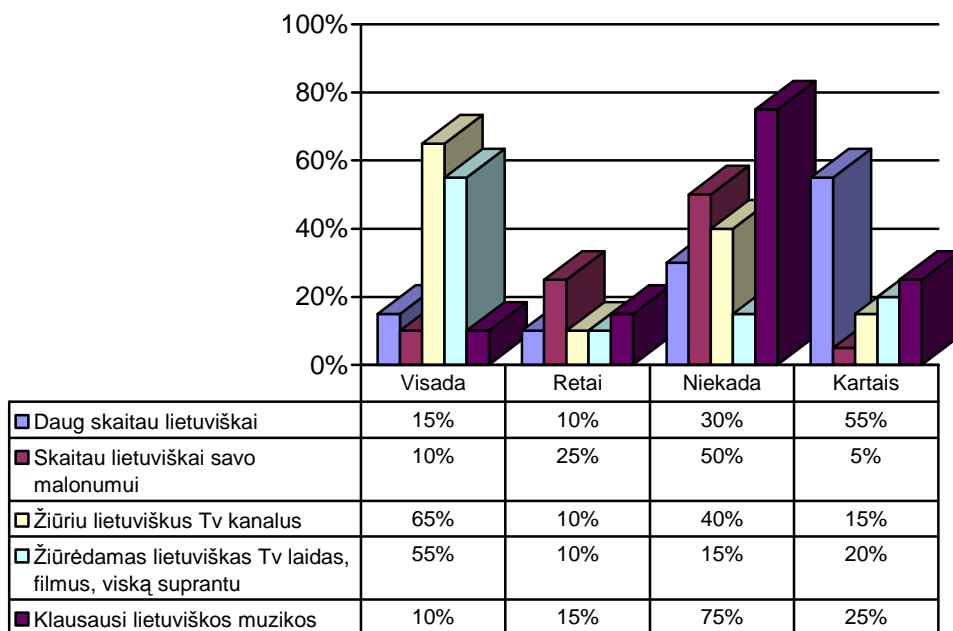
Kaip matome (žr. 25 paveikslą), mokinių nuomonė apie lietuvių kalbos pamokas vyrauja tokia, jog dauguma jų nemėgsta, todėl, jog jiems sunkiai sekasi lietuvių kalbos gramatika, sunku mokytis. 55 proc. mokinių pripažįsta, jog lietuvių kalbos pamokų nemėgsta, nes jiems sunku mokytis, 15 proc. mokinių, nemėgsta lietuvių kalbos pamokų, nes nesupranta kalbos, 15 proc. mokinių pamokų nemėgsta, nes nepatinka mokytoja.

25 pav. Tiriamųjų lietuvių kalbos pamokų vertinimas

45 proc. mokinių pamokas mėgsta, nes supranta kalbą, o 25 proc. – nes patinka mokytis. 25 proc. respondentų labai laukia pamokų, kadangi mokytoja labai aiškiai aiškina pamoką, 15 proc. mokinių lietuvių kalba yra mėgstamiausia pamoka, toks pat procentas mokinių labai laukia pamokų, nes įdomu mokytis. 55 proc. mokinių nelaukia lietuvių kalbos pamokų, nes jiems sunkiai sekasi rašyti, skaityti ir kalbėti. 35 proc. mokinių nelaukia pamokų, kadangi nepatinka kalba, o 30 proc. mano, kad kalba jiems yra nereikalinga. Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl mokinių motyvacija maža, ta, jog mokiniams valstybinė kalba yra sunki, nesiseka rašymas, kalbėjimas ir skaitymas. Retai pasitaiko tokių, kuriems valstybinės kalbos mokymasis yra įdomus, naudingas.

Nors daugumai mokinių sunkiai sekasi rašyti, skaityti, kalbėti, tačiau daugelis mokinių papildomai skaito lietuvišką literatūrą, žiūri lietuviškus Tv kanalus ir klausosi lietuviškos muzikos, tačiau žiūrėdami Tv kanalus, ne visada viską supranta. Rezultatai pasiskirstė įvairiai. Visada daug skaitančių lietuvių kalba yra 15 proc., retai – 10 proc., niekada – 30 proc., kartais – 55 proc. Nors mokiniai teigė, jog jiems sunkiai sekasi skaityti, tačiau net 55 proc. mokinių teigia, jog kartais laisvalaikio daug skaito lietuviškai. Skaitančių lietuviškai savo malonumui visada – 10 proc., retai – 25 proc., niekada – 50 proc., kartais – 5 proc. Visada žiūri lietuviškus kanalus – 65 proc. respondentų, retai – 10 proc., niekada lietuviškų kanalų nežiūri – 40 proc., kartais – 15 proc. 55 proc. respondentų žiūrėdami lietuviškus kanalus, filmus visada viską supranta, 10 proc. retai supranta kas kalbama, 15 proc. respondentų niekada nesupranta, nors lietuvišką televiziją žiūri net 40 proc. respondentų. 20 proc. respondentų kartais supranta žiūrimą lietuvišką televiziją. 75 proc. mokinių niekada nesiklauso lietuviškos muzikos, kartais klausosi tokios muzikos – 25 proc. respondentų, 15 proc. mokinių retai klausosi lietuviškos muzikos, 10 proc. visada klausosi lietuviškos muzikos.

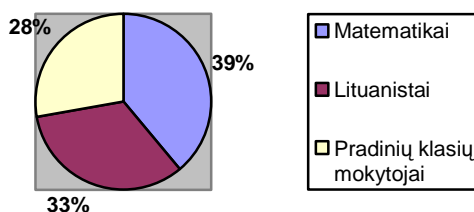
26 pav. Valstybinės kalbos vartojimas ir supratimas

Nors mokiniams sunkiais sekasi rašyti, skaityti ir kalbėti lietuviškai, tačiau mokiniai laisvalaikiu skaito lietuviškai, žiūri lietuviškus Tv kanalus.

Dvikalbio ugdymo problemų analizė (mokytojų nuomonių tyrimas)

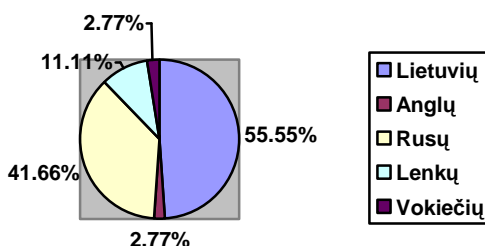
Formuluojant tyrimo išvadas labai svarbus yra mokytojų požiūris į dvikalbį ugdymą, informacija apie jų vartojamus ir taikomus dvikalbio ugdymo mokymo modelius.

Kadangi tyrime dalyvavo įvairių sričių specialistai, tačiau daugiausia buvo tarp respondentų tikslųjų mokslų astovų, dėstančių matematikos mokslus – 19,44 proc., lietuvių kalbos mokytojų – 16,66 proc. ir pradinių klasių mokytojų, kurių tyrime dalyvavo – 13,88 proc.

27 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal mokomąjį dalyką

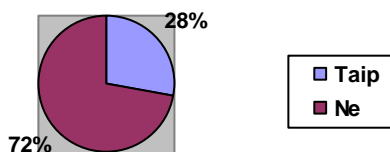
Dauguma mokytojų dirba pagal dvikalbio ugdymo programą, tyrime dalyvavusios mokyklos daugiausia yra rusų mokomąja kalba, todėl mokytojų dėstomi dalykai turėtų daugmaž atitikti mokykloje mokomąją kalbą. Rezultatai buvo tokie:

28 pav. **Tiriamųjų vartojama kalba pamokose**

55,55 proc. tiriamųjų pamokose dėsto lietuvių kalba (lituanistai), 41,66 proc. savo mokomuosius dalykus dėsto rusų kalba (matematikai), 11,11 proc. – pamokose dėsto lenkų kalba (matematika, pradinis ugdymas), po 2,77 proc. tiriamųjų pamokose vartoja anglų ir vokiečių kalbas (užsienio kalbų specialistai). Visi dalykai mokomi gimtąja kalba, o keletas dalykų: tikslieji mokslai, kalbos dėstomi valstybine lietuvių kalba.

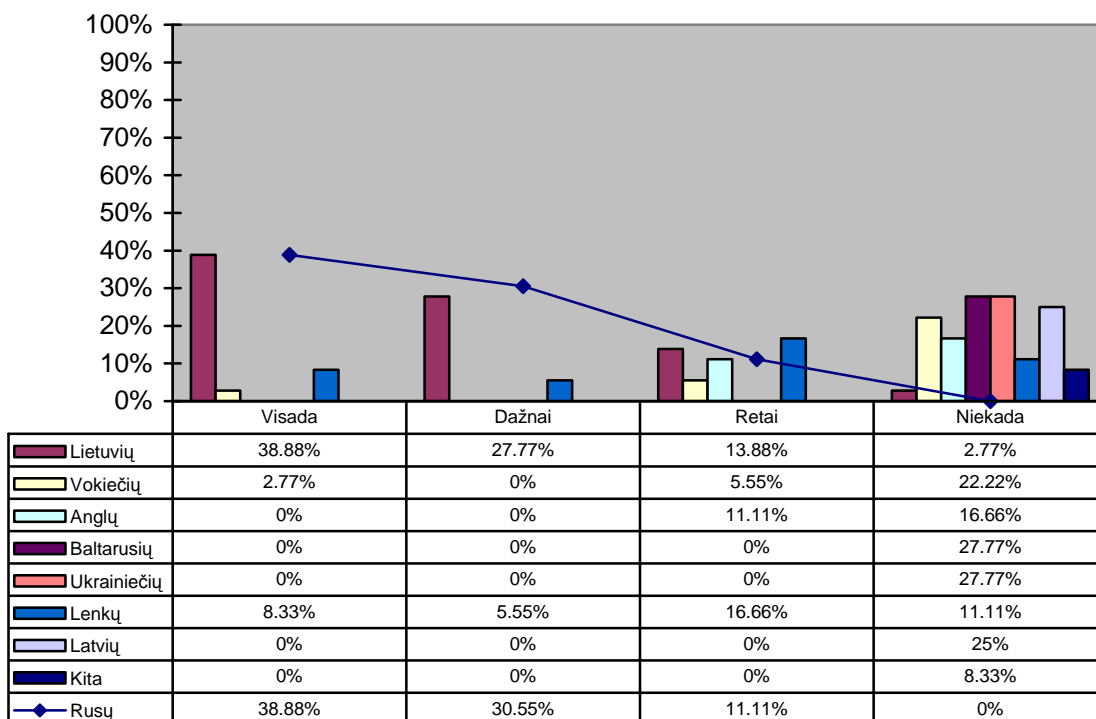
Labai svarbu, jog mokytojai dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą būtų susipažinę su dvikalbio ugdymo programa, išklause kursus apie dvikalbį ugdymą, tačiau rezultatai rodo prastesnę situaciją. Vilniaus miesto tautinių mažumų mokyklų mokytojai nėra pakankamai susipažinę su dvikalbio ugdymo programa. Iš 100 proc. respondentų vos 28 proc respondentų yra dalyvavę kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, nagrinėjusius dvikalbio ugdymo problemas. 72 proc, respondentų nėra susipažinę su tokia programa.

29 pav. **Pedagogų kvalifikacijos tobulinimas**

Mokytojai, kurie susipažinę su dvikalbio ugdymo programa ir modeliais, žino kur reikia ieškoti metodinių nurodymų apie dvikalbį ugdymą, kokiuose dokumentuose yra aprašyti dviaklbio ugdymo aspektai.

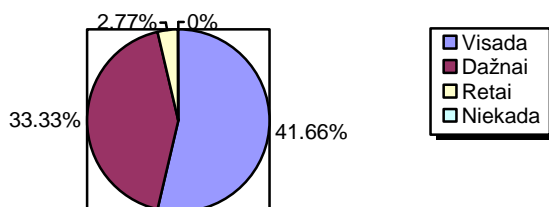
Tiriamiesiems buvo pateiktas klausimas, kuriuo siekta sužinoti kokios kalbos yra vartojamos neformalioje aplinkoje. Rezultatai atrodo taip:

30 pav. Kalbų vartojimas neformalioje aplinkoje

38,88 proc. respondentų visada vartoja lietuvių kalbą bendraudami su mokiniais, bendradarbiais neformalioje aplinkoje, toks pats procentas – 38,88 proc. respondentų visada vartoja rusų kalbą. 27,77 proc. respondentų dažnai vartoja lietuvių kalbą, 30,55 proc. respondentų dažnai vartoja rusų kalbą. Retai vartojama lenkų kalba – 16,66 proc., anglų kalba – 11,11 proc., lietuvių – 13,88 proc. Niekada nevartojamos baltarusių ir ukrainiečių kalbos – po 27,77 proc. respondentų. Visada bendraudami su bendradarbiais ir mokiniais, mokytojai lygiagrečiai vartoja dvi kalbas – lietuvių ir rusų.

Siekiant išsiaiškinti kaip mokiniai supranta ne gimtąją kalbą (valstybinę – lietuvių), mokytojams buvo paprašyta pagal dažnumą įvertinti mokinių valstybinės lietuvių kalbos supratimą,

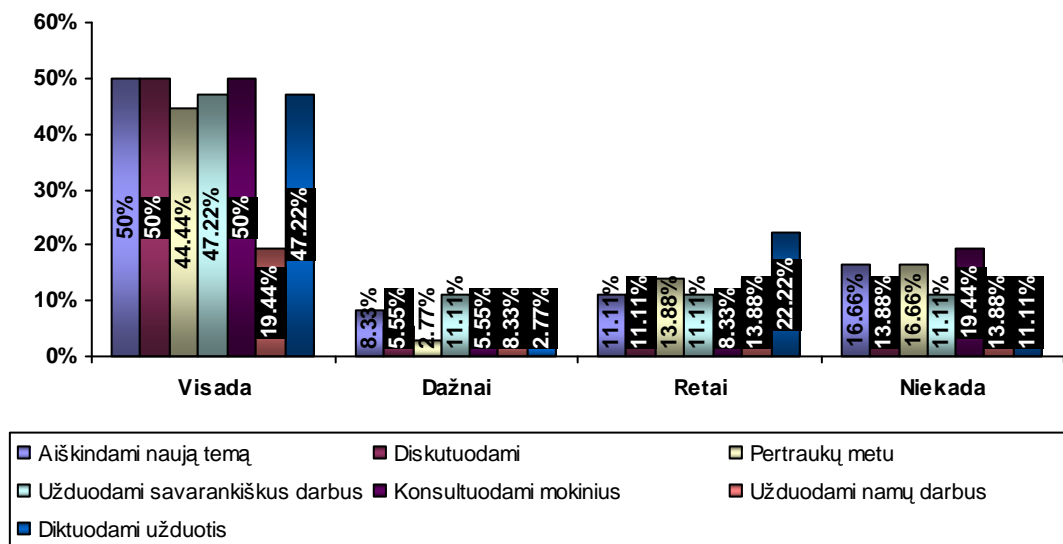

31 pav. Kaip mokiniai supranta valstybinę kalbą

41,66 proc. respondentų mano, jog mokiniai ne gimtosios kalbos pamokų metu visada supranta dėstomą medžiagą. 33,33 proc. mokytojų mano, jog ne gimtosios kalbos pamokų metu

mokiniai dažnai supranta dėstomą medžiagą, tik 2,77 proc. respondentų mano, jog mokiniai retai supranta dėstomą medžiagą.

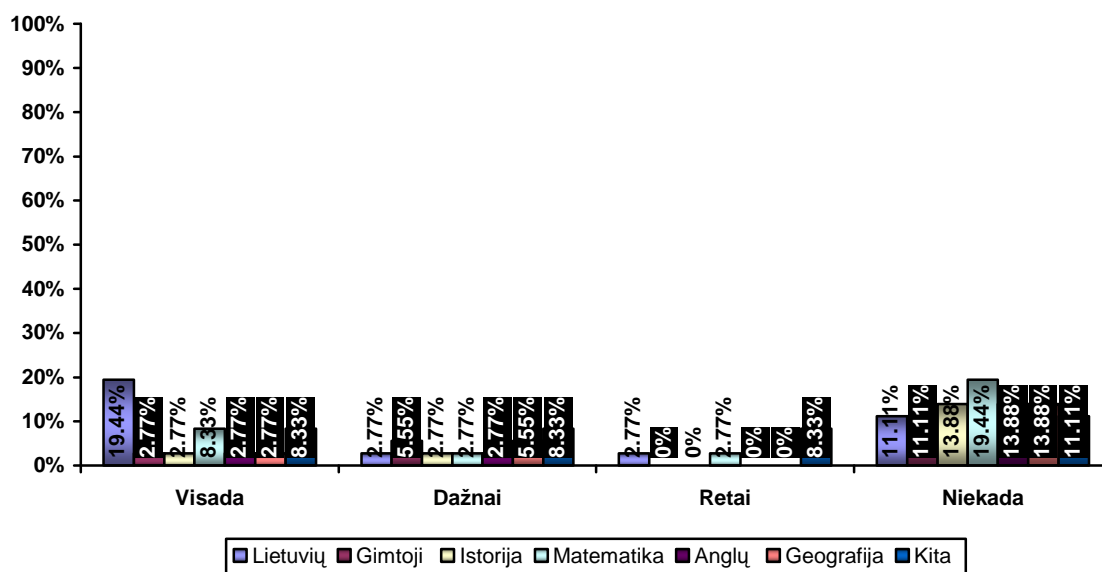
Siekiant išsiaiškinti kaip dažnai per pamokas su mokiniais mokytojai kalba lietuvių kalba, mokytojams buvo pateiktas toks klausimas. Rezultatai atrodo taip:

32 pav. Valstybinės lietuvių kalbos vartojimas

Pamokų metu 50 proc. mokytojų visada lietuvių kalbą naudoja aiškindami naują temą, toks pats procentas – 50 proc.- diskutuodami, pertraukų metu – 44,44 proc. respondentų visada bendrauja su mokiniais lietuvių kalba. 47,22 proc. - užduodami savarankiškus darbus. 50 proc. - konsultacijų metu, diktuodami užduotis – 47,22% proc. respondentų visada naudoja lietuvių kalbą. 19,44 proc. - respondentų niekada nevartoja lietuvių kalbos konsultuodami mokinius.

Dvikalblio ugdymo programa daugiausia taikoma kalbų pamokose. Rezultatai atrodo taip:

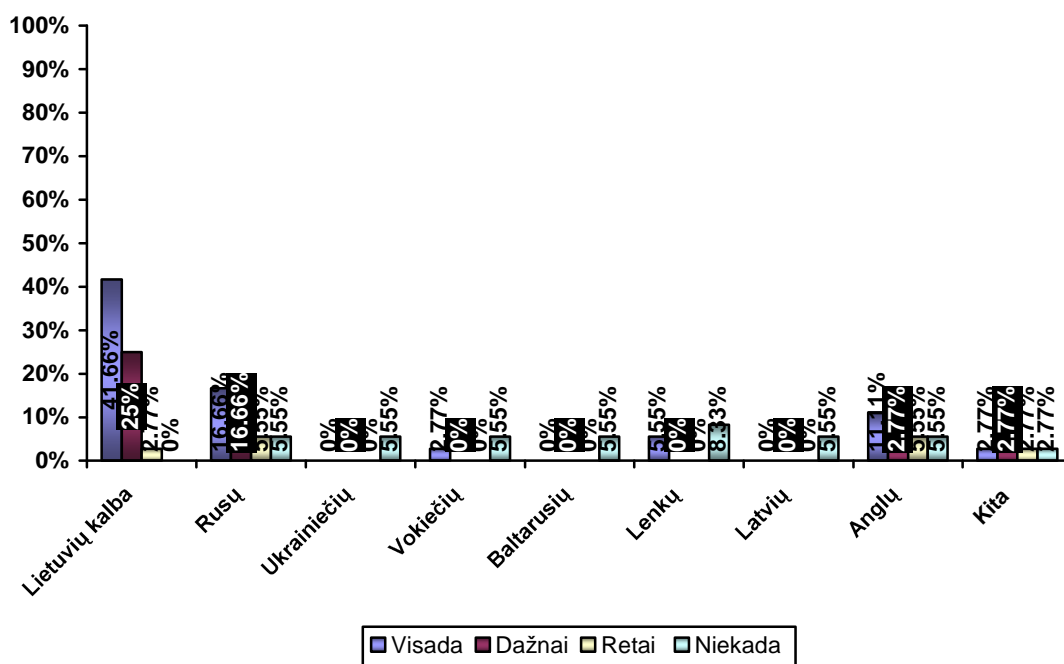
33 pav. Mokomųjų dalykų pasiskirstymas, pagal kalbų naudojimą

19,44 proc. - respondentų visada taiko dvi kalbas lietuvių kalbos pamokose. 19,44 proc. - respondentų niekada netaiko dviejų kalbų matematikos pamokose, 13,88 proc. - istorijos pamokose, anglų ir geografijos pamokose. 2,77 proc. - respondentų visada mokydami gimtosios kalbos (ne lietuvių) taiko dvi kalbas.

Kaip dažnai teigiama, jog tautinių mažumų mokykloms trūksta mokymo priemonių ir yra menkas finansavimas, norint tuom įsitikinti mokytojams buvo pateiktas klausimas – „, kokias mokymo priemones pagal kalbą naudojate pamokose“. Norėta išsiaiškinti kaip mokymo priemonės siejasi su dvikalbyste.

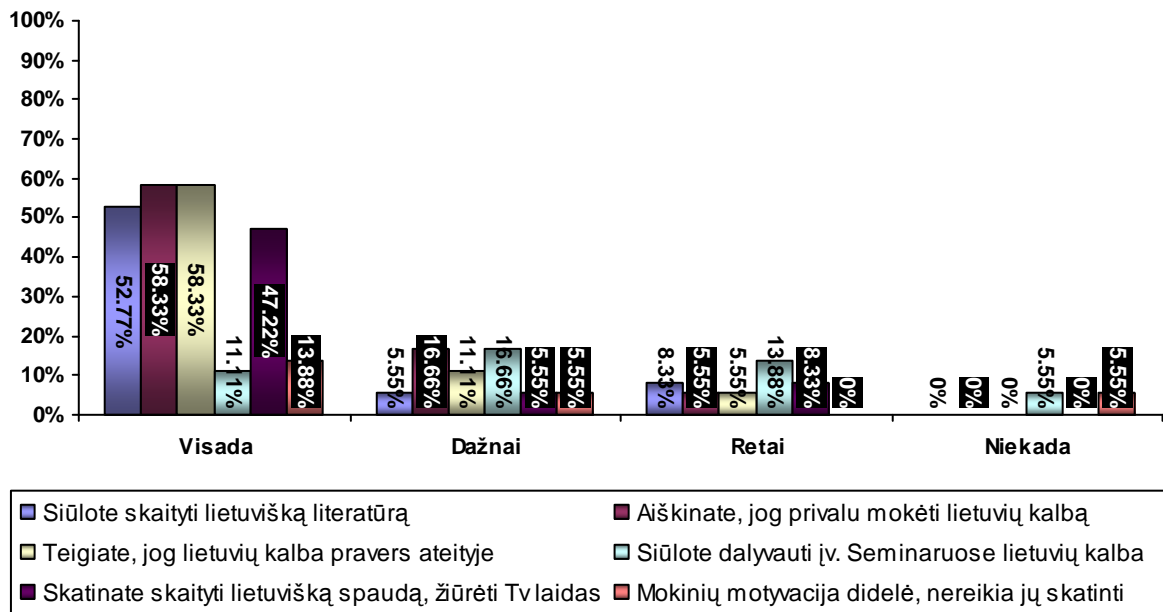
Rezultatai pasiskirstė taip:

41,66 proc. respondentų visada naudoja lietuviškas mokymo priemones, 25 proc.- dažnai, 2,77 proc. - retai. Rusiškas mokymo priemones visada naudoja 16,66 proc. respondentų, toks pats procentas - 16,66 proc. respondentų retai tokias priemones naudoja. Niekada nenaudojamos lenkiškos – 8,33 proc., rusiškos, ukrainietiškos, vokiškos, baltarusiškos, latviškos ir angliškos – po 5,55 proc.

34 pav. Mokymo priemonių pagal kalbą naudojimas

Norint, kad gerėtų mokinių mokymosi rezultatai, mokymosi motyvacija, reikia skatinti mokinius tobulinti savo žinias, siekti geresnių įvertinimų ir t.t. Norint išsiaiškinti kaip yra skatinami mokiniai mokytis lietuvių kalbos, mokytojams buvo pateikta lentelė su atsakymų variantais. Rezultatai buvo tokie:

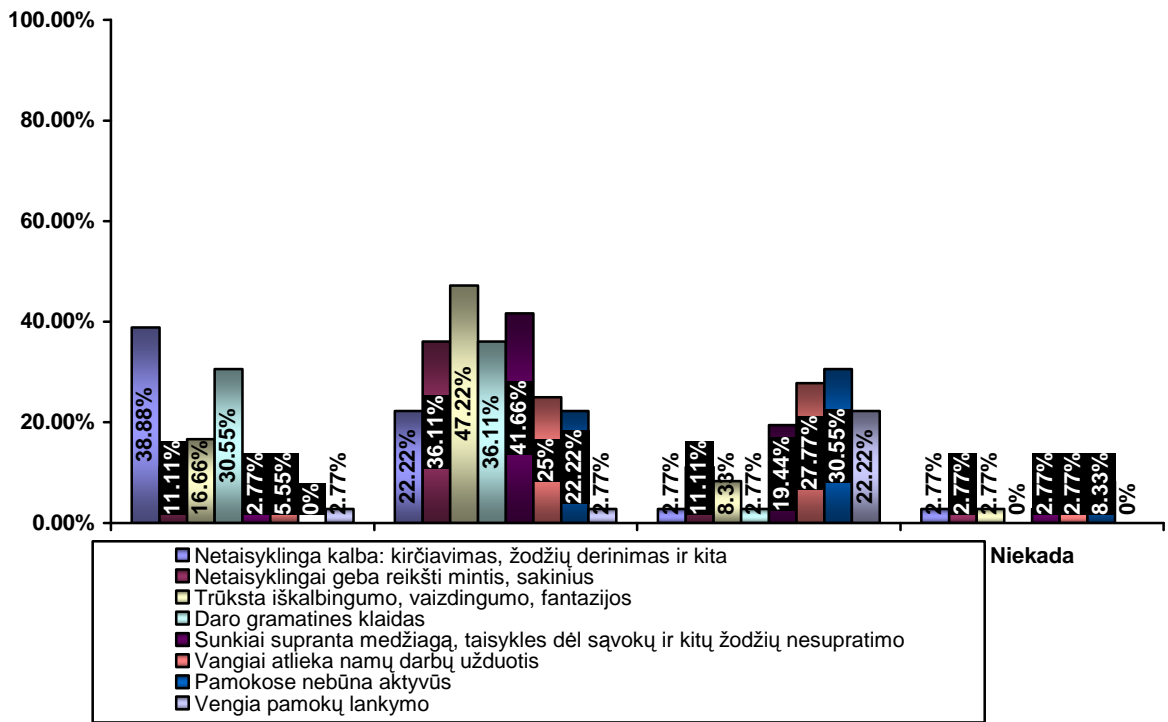
35 pav. **Kaip skatinami mokiniai mokytis valstybinės kalbos**

Pagal tyrimo rezultatus mokytojai ne itin skatina mokinius mokytis ne gimtosios kalbos. 52,77 proc. respondentų visada siūlo mokiniams skaityti lietuvišką literatūrą, 58,33 proc. - respondentų visada aiškina, jog privalu mokėti lietuvių kalbą, toks pat procentas visada teigia, jog lietuvių kalba pravers ateityje. 47,22 proc. respondentų visada siūlo skaityti lietuvišką spaudą, žiūrėti TV laidas. 5,55 proc. respondentų niekada nesiūlo dalyvauti įvairiuose seminaruose lietuvių kalba, 13,88 proc. respondentų retai siūlo dalyvauti tokiuose seminaruose.

Mokytojai neretai susiduria su įvairiausiomis problemomis, dirbdami pagal dvikalbę ugdymo programą, mokiniams taip pat kyla sunkumų. Tiriamųjų buvo paprašyta išvardinti su kokiais sunkumais dažniausiai susiduria mokiniai, mokydamiesi pagal dvikalbio ugdymo programą.

Rezultatai pasiskirstė taip:

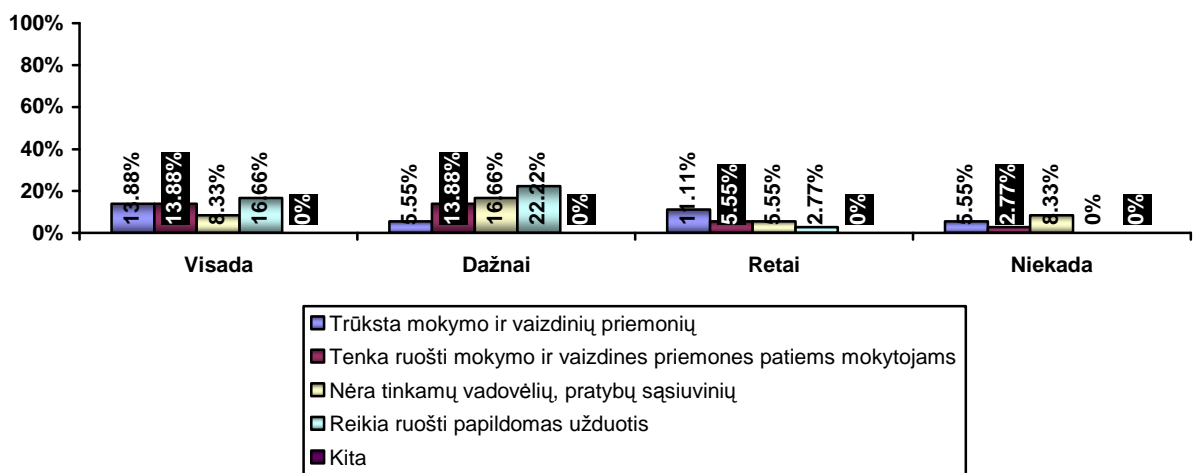
38,88 proc. respondentų teigia, jog mokiniai visada daro kalbos klaidų: netaisyklingai kirčiuoja, derina žodžius ir t.t. 30,55 proc. respondentų tvirtina, jog mokiniai visada daro gramatines klaidas, 47,22 proc. - mokytojų tvirtina, jog dvikalbiams mokiniams retai trūksta iškalbingumo, fantazijos, vaizdingumo, 41,66 proc. - jog retai būna tokių situacijų, jog mokiniai mokydamiesi ne gimtosios kalbos sunkiai supranta medžiagą, taisykles, dėl sąvokų ar žodžių nesupratimo. 30,55 proc. mokytojų mano, jog mokiniai pamokose retai nebūna aktyvūs.

36 pav. Mokymosi sunkumai, išskylantys mokiniams dėl dvikalbio ugdymo

Remiantis tyrimo duokmenimis, galime teigt, jog mokiniai motyvuotai mokosi kelių kalbų, nors tai jiems sukelia nemažai sunkumų ir kitokių kalbėjimo klaidų.

Dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą neretai mokytojai pritrūksta įvairiausių mokymo priemonių, todėl tenka rinktis kitokias mokymo priemones, arba patiems jas gamintis. Tyrime dalyvavusieji mokytojai dažniausiai taiko savos gamybos mokymo priemones, susiduria su įvairiausiomis problemomis. Rezultatai pasiskirstė štai taip:

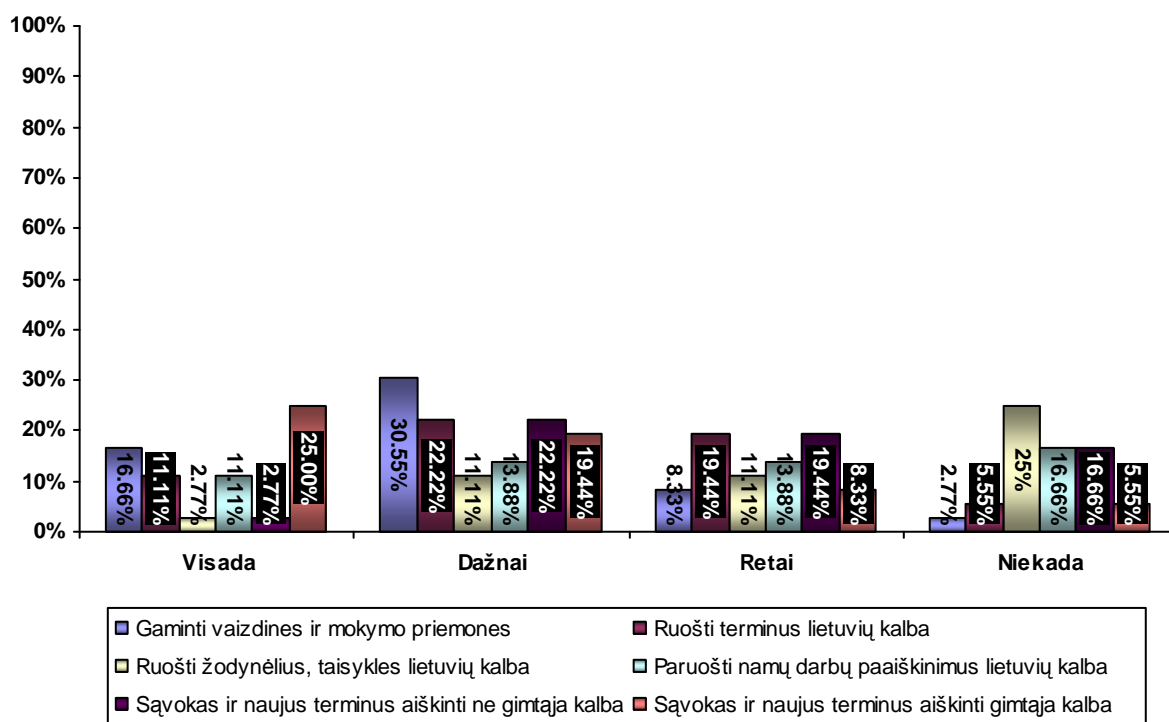

37 pav. Mokymo priemonės, taikomos dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą

Tyrimo duomenys išaiškina, kokia situacija yra Vilniaus miesto tautinių mažumų vidurinėse mokyklose. 16,66 proc. respondentų visada ruošia papildomas užduotis, 22,22 proc. mokytojų dažnai ruošia papildomas užduotis, 16,66 proc. mokytojų teigia, jog dažnai pamokose neturi tinkamų vadovėlių, pratybų sąsiuvinių. 8,33 proc.- niekada nesusiduria su mokymo priemonių trūkumo problema.

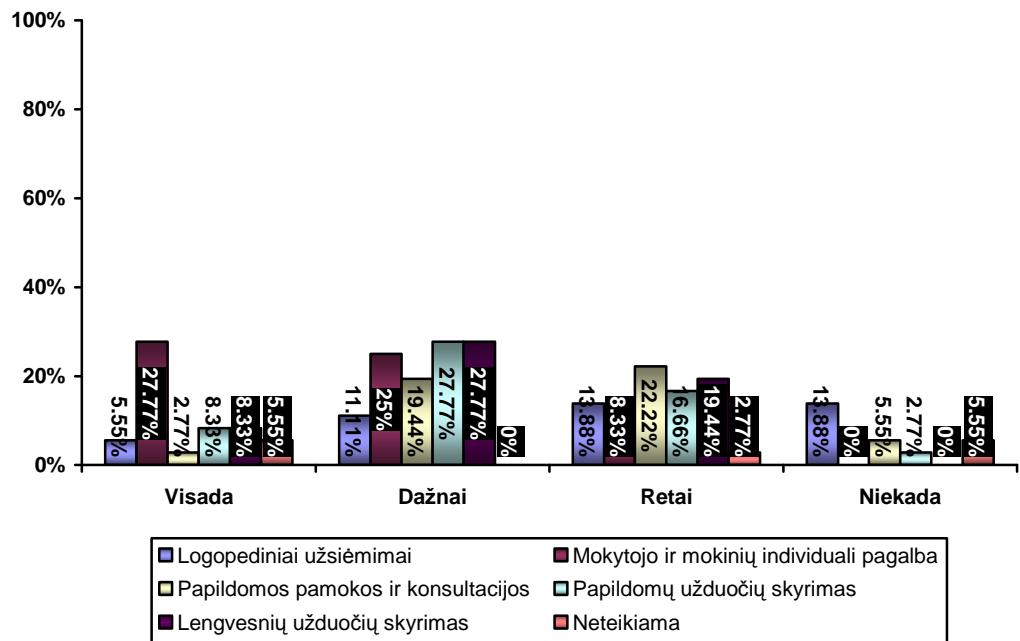
Pasiruošimas pamokoms dažnai reikalauja daug laiko ir pastangų. Mokytojų buvo paprašyta įvardinti kaip dažnai kokias mokymo priemones jie ruošia pamokoms.

30,55 proc. respondentų dažnai pamokoms ruošia vaizdines ir mokymo priemones, 22,22 proc. - mokytojų pamokoms ruošia terminus lietuvių kalba, toks pats procentas mokytojų dažnai sąvokas ir naujus terminus aiškina ne gimtąja kalba, o lietuvių kalba. 19,44 proc. - dažnai sąvokas ir terminus tenka aiškinti gimtąja (ne lietuvių) kalba. Toks pat procentas mokytojų retai ruošia terminus lietuvių kalba. 25 proc. - niekada neruošia žodynėlių, taisyklių lietuvių kalba.

36 pav. Mokymo priemonių ruošimas

Kaip minėjau teorinėje dalyje, dažnai dvikalbiai mokiniai laikomi specialiuju poreikiu mokiniams, todėl jiems turėtų būti teikiama speciali pagalba. Tiriamųjų buvo pasidomėta kokia pagalba teikiama mokiniams, turintiems sunkumų dėl dvikalbystės. Rezultatai atrodo štai taip:

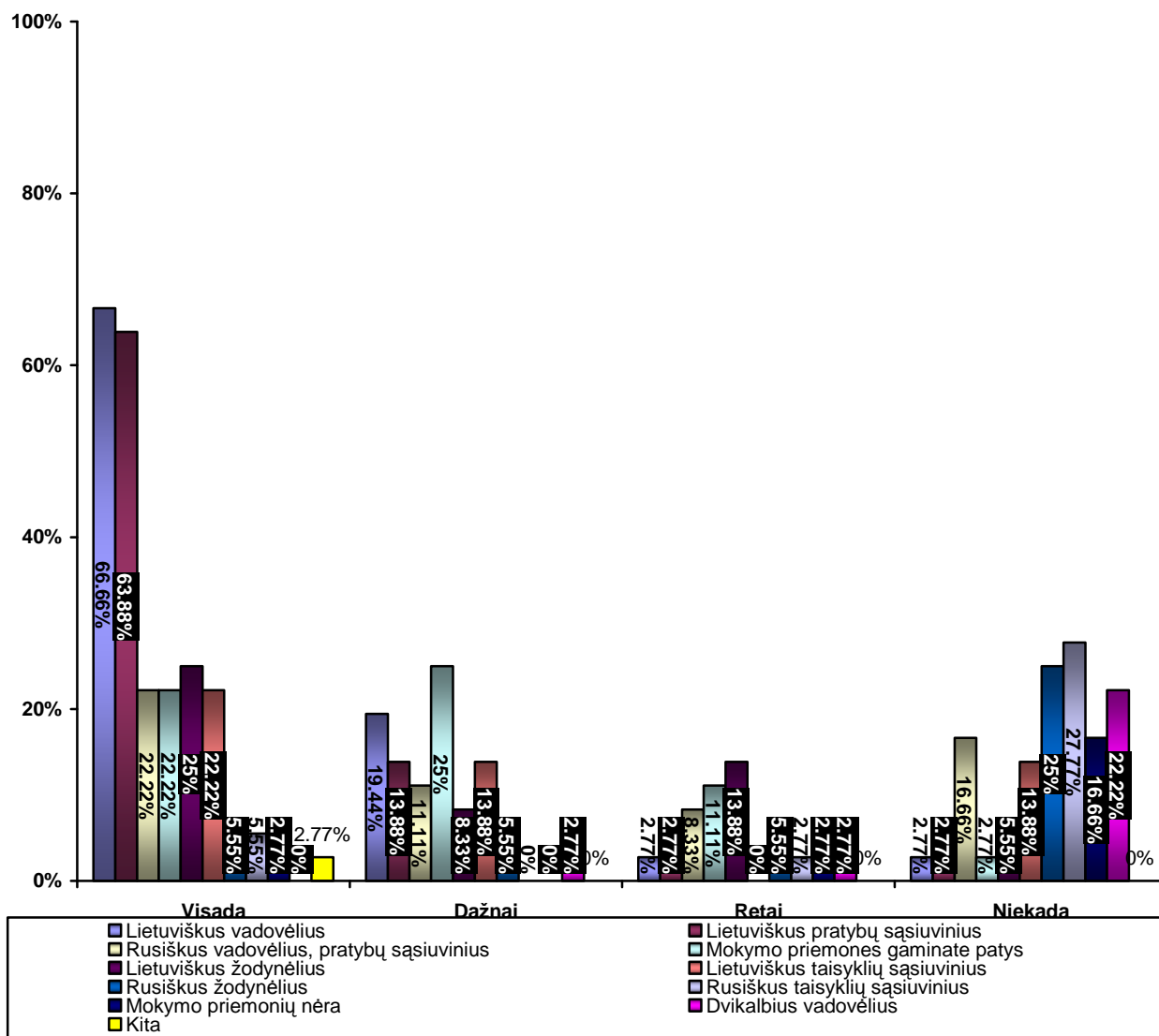
38 pav. **Pagalba teikiama mokiniams, turintiems mokymosi sunkumų**

Tyrimo rezultatai atskleidžia situacijos tikrovę. Mokiniam, susiduriantiems su mokymosi sunkumais dėl dvikalbystės vis dėlto yra teikiama pagalba, 27,77 proc. mokytojų visada suteikia mokiniams individualią pagalbą, 25 proc. mokytojų dažnai teikia tokią pagalbą, 27,77 proc. - mokytojų dažnai skiria papildomų užduočių, toks pats procentas mokiniams skiria atlikti lengvesnes užduotis. 22,22 proc. mokytojų retai skiria papildomas užduotis ir konsultacijas. 5,55 proc. mokytojų visada skiria logopedinius užsiėmimus, 11,11 proc. dažnai, o 13,88 proc. – niekada.

Kadangi tautinių mažumų mokykloms skiriamas menkas finansavimas, todėl ir iškyla problemų dėl mokymo priemonių. Dažnai tautinių mažumų mokyklų mokiniai mokosi iš lietuviškų vadovėlių, kadangi jie pigiau kainuoja, nei kitų kalbų vadovėliai, taip pat nėra daug leidžiama dvikalbių vadovėlių, paklausesni lietuviški vadovėliai. Mokytojų buvo paprašyta išvardinti mokymo priemones, kurias jie taiko pamokose.

Rezultatai atrodo štai taip:

Tyrimo rezultatai parodo, jog mokyklose mokytojai iš tikrųjų naudoja lietuviškus vadovėlius. 66,66 proc. - mokytojų visada naudoja lietuviškus vadovėlius, 63,88 proc. mokytojų visada naudoja lietuviškus pratybų sąsiuvinius, 25 proc. - naudoja lietuviškus žodynėlius, tačiau atsiranda ir tokių, kurie niekada nenaudoja lietuviškų taisyklių sąsiuvinį – 13,88 proc. 16,66 proc. respondentų niekada nenaudoja rusiškų vadovėlių, pratybų sąsiuvinį. 25 proc. - niekada nenaudoja rusiškų žodynėlių, 27,77 proc. - niekada nenaudoja rusiškų taisyklių sąsiuvinį.

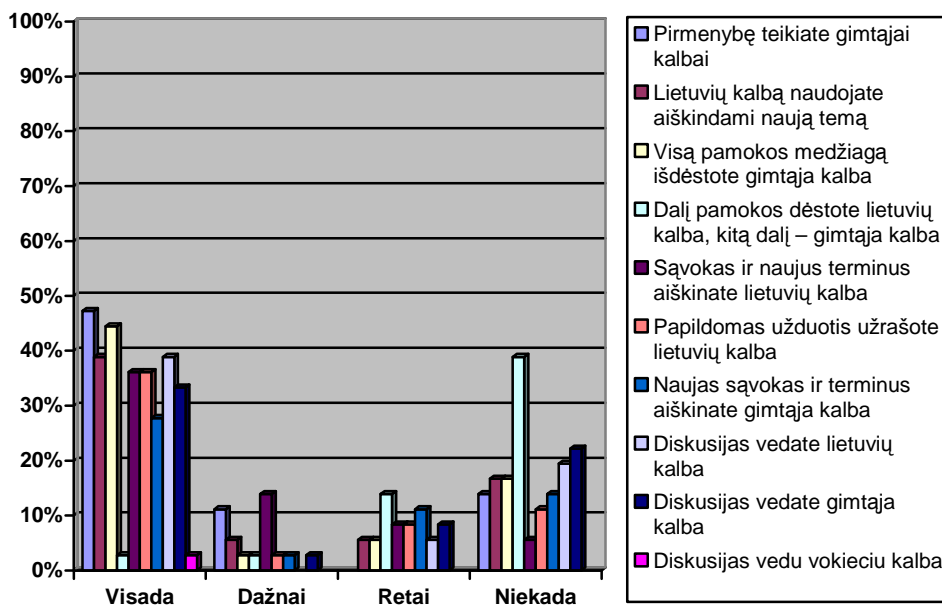

39 pav. Mokymo priemonių naudojimas

Siekiant sužinoti kaip lygiagrečiai pamokose mokytojai naudoja kalbas, respondentams buvo užduotas klausimas susijęs su kalbų taikymu pamokose.

Rezultatai pasiskirstė taip: (žr. 40 paveikslą) 47,22 proc. mokytojų visada pirmenybę teikia gimtajai kalbai, 38,88 proc. - lietuvių kalbą naudoja aiškindami naują temą, 44,44 proc. respondentų visą pamokos medžiagą išdėsto gimtąja kalba. 36,11 proc. - sąvokas ir naujus terminus aiškina lietuvių kalba, toks pat procentas mokytojų visada papildomas užduotis užrašo lietuvių kalba, 38,88 proc. visuomet diskusijas veda lietuvių kalba. Toks pat procentas mokytojų pamokose niekada nenaudoja dviejų kalbų, visuomet prioritetus teikia gimtajai kalbai (ne lietuvių). 22,22 proc. mokytojų niekada diskusijų neveda gimtąja kalba.

Kaip lygiagrečiai pamokoje vartojate kalbas?

40 pav. Valstybinės kalbos vartojimas ugdymo procese

Dažnai šių dienų visuomenėje vyrauja tokia nuomonė, jog tautinių mažumų mokykloms skiriama labai mažai paramos, jos menkai finansuojamos, yra nereikalingos, neturi prasmės. Mokytojų apklausoje buvo pateikti teiginiai, su kuriais respondentai turėjo sutikti arba juos paneigti.

Rezultatai pateikti lentelėje (žr. 5 priedą, 41 pav.) rodo, jog 47,22 proc. mokytojų sutinka su teiginiu, jog tautinių mažumų mokykloms skiriamas menkas finansavimas, per mažai skiriama lėšų. 83,33 proc. respondentų sutinka, jog kelias kalbas šiuolaikinėje visuomenėje privalu mokėti, 52,77 proc. – sutinka, jog gimtąja kalba dėstyti yra lengviau nei lietuvių kalba, 36,11% - sutinka, jog per mažai skirta valandų ne gimtosios kalbos mokymui. 36,55 proc. mokytojų iš dalies sutinka, jog dvikalbis ugdymas atsiliepia dalyko žinių kokybei. 50 proc. mokytojų teigia, jog jie nesutinka su teiginiu, jog dvikalbės mokyklos neturi jokios perspektyvos. 41,66 proc. – nesutinka su teiginiu, jog lietuvių kalba dėstyti yra lengviau. 66,66 proc. – respondentų nesutinka su teiginiu, jog antroji kalba nereikalinga.

Remiantis tyrimo rezultatais galima daryti išvadas, jog tautinių mažumų mokyklos susiduria su tokiomis problemomis kaip mokymo priemonių trūkumas, tai pat mokytojams sunku dėstyti lietuvių kalba, kadangi dauguma mokytojų nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo programa, todėl pirmenybę jie teikia gimtajai kalbai. Mokiniai nėra labai motyvuojami mokytis valstybinės lietuvių kalbos.

Mokytojų ir mokinių tyrimo rezultatai panašūs, mokytojų tyrimas patvirtino hipotezę, jog mokytojai nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo modeliais.

Švietimo politika įgyvendindama valstybinę švietimo strategiją per mažai dėmesio skiria tautinėms mažumoms, dvikalbiui ugdymui. Ir toliau einama prie privalomojo lietuvių kalbos egzamino, tačiau ugdymo kokybė nėra gerinama, o mokytojai teigia, jog reikėtų didinti lietuvių kalbos pamokų skaičių. Tautinių mažumų mokyklose 9-10 klasių mokiniams lietuvių kalbos pamokų per savaitę būna po 4 – 5 , tačiau tyrimo duomenimis 82,75 proc. mokinių teigia, jog jiems lengviau mokytis gimtąja kalba.

Išvados:

1. Tyrimo hipotezė, kad pedagogai nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo modeliais pasitvirtino. Tyrimo duomenimis, mokyklų pedagogai neturi patirties rengiant dvikalbio ugdymo programas. 72 proc. visų mokytojų dalyvavusių tyrime, nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo programa ir dvikalbio ugdymo modeliais, todėl nėra tinkamai pasirengę dirbti dvikalbėje įstaigoje, įgyvendinančioje dvikalbio ugdymo programą.
2. Tyrimo hipotezė, kad mokytis mokiniams atskirų dalykų iš vadovėlių valstybine kalba yra per sunku, pasitvirtino tik iš dalies. Tyrimo duomenimis, 30 proc. mokinių mokytis iš lietuviškų vadovėlių yra sunku, tačiau 55 proc. mokinių teigia, jog kartais daug skaito lietuviškai.
3. Mokinių motyvacija priklauso nuo įvairiausių veiksnių. Mokiniai nemėgsta lietuvių kalbos pamokų, nes jiems sunku mokytis valstybinės lietuvių kalbos. Tyrimo duomenimis 55 proc. mokinių nemėgsta lietuvių kalbos pamokų, nes sunku mokytis, tokiam pačiam procentui mokinių sunkiai sekasi rašyti, skaityti ir kalbėti valstybine lietuvių kalba.

3.2. Dvikalbio ugdymo modeliai Vilniaus miesto mokyklose

Pabandysime apžvelgti atlikto tyrimo rezultatus, išryškinti pagrindinę problemą – dvikalbį ugdymą Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose. Remiantis tyrimo rezultatais, galima teigti, jog Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose mokosi daugiausia rusakalbių mokinių (45 proc.). Tarp pedagogų, dirbančių Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose daugiausia tai pat, kaip ir mokinių yra rusakalbių (41,66 proc.). Palygindami mokytojų ir mokinių tyrimo rezultatus, galime sakyti, jog tyrimo rezultatai yra panašūs, papildoma vieni kitus.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kurie dvikalbio ugdymo modeliai yra taikomi Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose. Tautinių mažumų mokyklose, kuriose buvo atliktas tyrimas, mokomoji kalba yra rusų, lenkų ir lietuvių kalbos. Visose mokyklose pedagogai taiko dvikalbio ugdymo modelius, atitinkančius Europos Tarybos pasiūlytus ugdymo modelius, tačiau ne visi pedagogai laikosi dvikalbio ugdymo modelių taikymo kriterijų, kuriuos siūlo Europos Taryba, dauguma iš dirbančių pedagogų (72 proc.) nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo modeliais, nėra išklause kursų. Visas mokymo procesas vyksta gimtąja kalba, keletas dalykų yra mokomi valstybine lietuvių kalba. Lentelėje galima pavaizduoti Vilniaus miesto mokyklose taikomus dvikalbio ugdymo modelius.

9 lentelė. Dvikalbio ugdymo modeliai naudojami Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose

Mokyklos tipas / Mokomoji kalba mokykloje	Modelis	Dalykai, mokomi valstybine lietuvių kalba
Vidurinė m-kla / Rusų - lietuvių	K1 – pagrindinė kalba K2 - kaip dalykas	Technologijos, matematikos, socialiniai mokslai, lietuvių literatūra.
Ikimokyklinė įstaiga / Anglų (K1)–vokiečių (K2) – lietuvių (K3)	K1,K2 – pagrindinė kalba K3 – kaip priemonė	Visi dalykai mokomi mažumų kalbomis, lygiagrečiai vartojant valstybinę lietuvių kalbą.
Vidurinė m-kla / Lenkų - lietuvių	K1 – mokomoji kalba, K2 - kaip mokymo dalykas	Technologijos, socialiniai mokslai, politiniai mokslai.
Vidurinė m-kla / Rusų (K1) – lenkų (K1) – lietuvių (K2)	K1 – kaip mokomoji kalba K2 – kaip mokymo dalykas	Technologijos, socialiniai mokslai, lietuvių literatūra.
Vidurinė m-kla / Lietuvių (K1) – žydų (K2)	K1 – mokymo kalba K2 – kaip priemonė	Visi. Pradinio ugdymo lygmenyje – kūno kultūra, technologijos.

Lietuvių – valstybinė kalba dažniausiai yra taikoma kaip mokymo dalykas, kuriam skiriama 5 savaitinės valandos. Mokykla, kurioje yra vartojama žydų kalba, mokydama valstybine lietuvių kalba visus dalykus, įtraukia į mokomųjų dalykų sąrašą žydų kalbą (hebrajų), siekdama atlikti kalbos išsaugojimo funkciją. Ikimokyklinėje įstaigoje, kurioje mokomoji kalba yra anglų – lietuvių – vokiečių, taikomas trikalbio ugdymo modelis. Valstybinė lietuvių kalba vartojama kaip priemonė.

Išvados:

1. Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose yra taikomi įvairūs dvikalbio ugdymo modeliai. Visose mokyklose valstybinė lietuvių kalba yra mokoma kaip privalomas mokomasis dalykas, keletas mokomųjų dalykų mokomi valstybine kalba (technologijos, matematika, socialiniai mokslai, lietuvių literatūra), vienoje mokykloje yra pereita prie pilnos imersijos (kai visi dalykai dėstomi lietuvių kalba).
2. Ikimokyklinėje įstaigoje, kurioje pakaitomis vartojamos tris kalbos anglų – lietuvių – vokiečių, valstybinė lietuvių kalba yra taikoma kaip mokymo priemonė, įstaiga dirba pagal trikalbio ugdymo programą.
3. Populiariausi dvikalbio ugdymo modeliai, taikomi Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose yra šie: 1) kai valstybinė lietuvių kalba yra vartojama, kaip privalomas mokomasis atskiras dalykas ir 2) keletas mokomųjų dalykų (socialiniai mokslai, technologijos, matematika) dėstomi valstybine lietuvių kalba kaip priemone.

IŠVADOS

1. Išanalizavus dvikalbystės sampratą ir išryškinus dvikalbio ugdymo psichologinius ypatumus, paaiškėjo, kad:
 - Dvikalbystės reiškinys yra sudėtingas ir dar nepakankamai ištirtas. Autoriai, analizuojantys dvikalbystės sampratą per mažai dėmesio skiria dvikalbiam ugdymui.
 - Psichologai dvikalbystę apibūdina kaip psichikos reiškinį, priklausantį nuo vidinių psichinių žmogaus savybių: atminties, suvokimo, dėmesio ir mąstymo.
 - Formuojantis dvikalbystei, labai svarbus išorinių veiksnių poveikis. Plintant daugiakalbystei, daugelyje šalių, taip pat ir Lietuvoje populiarėja dvikalbis ugdymas. Siekiant gerinti tautinių mažumų socialinės integracijos procesus, mažumų mokyklose pradėtas mokymas gimtąja ir valstybine kalba.
2. Ištyrus dvikalbio ugdymo patirtį Lietuvoje, buvo nustatyta, kad:
 - Dvikalbystės atsiradimo ištakos randamos jau LDK laikais 18 a. pradžioje -19 pabaigoje, kai buvo pradėtos kurti lietuviškos pradžios mokyklos. Dvikalbystė buvo plėtojama dviem kryptimis: pradinį ugdymą organizuojant lietuvių kalba, o mokslą ir menis siejant su lenkų kalba.
 - 1831 m. veikė mokyklos, kuriose buvo mokoma pagal dvikalbio ir trikalbio ugdymo programas.
 - Sovietmečiu buvo diegiamas kitoks dvikalbio ugdymo modelis, kuriame šalia lietuvių ir lenkų kalbų buvo skatinamas rusų kaip valstybinės kalbos vartojimas.
3. Ištyrus kaip dvikalbis ugdymas apibrėžiamas ES ir Lietuvos politiniuose dokumentuose, buvo padarytos tokios išvados:
 - ES vykdoma kalbų mokymo politika skatina *visuomeninę daugiakalbystę*, kuri suprantama, kaip tai tam tikroje geografinėje padėtyje vyraujanti kalbų įvairovė, neatsižvelgiant į tai, ar ji pripažįstama kaip kalba. Tokių teritorijų gyventojai gali būti vienakalbiai, kalbantys tik savo kalbos variantais. Labiausiai yra skatinama *individualioji daugiakalbystė*, kuri suprantama, kaip kalbų visuma, kurią vartoja atskiri individai. Šią kalbų visumą sudaro „gimtoji“ arba „pirmoji“ kalbos ir kitos kalbos, kurias mokosi atskiri individai.
 - Lietuvos švietimo politikos dokumentai akcentuoja valstybinės kalbos stiprinimą ir rekomenduoja skirti daugiau dėmesio jos mokymui tautinių mažumų mokyklose, tokiu būdu užtikrinant geresnį mažumų atstovų integravimąsi į Lietuvos visuomenę.
 - Mažumų mokyklose pradėtas įgyvendinti dvikalbis ugdymas išryškino valstybinės lietuvių kalbos egzamino problemą, kuriai spręsti būtina permąstyti dvikalbio ugdymo programas.
4. Išnagrinėjus dvikalbio ugdymo modelius, paaiškėjo, jog :

- Pradėjus įgyvendinti dvikalbį ugdymą įvairiose šalyse Europoje (Šveicarijoje, Latvijoje, Lietuvoje) pradedami taikyti įvairūs dvikalbio ugdymo modeliai.
 - Dvikalbio ugdymo modelio pasirinkimui įtakos turi formuluojami dvikalbio ugdymo tikslai, dvikalbio ugdymo pasirinkimo kriterijai ir jų įgyvendinimui pasirenkamos dvikalbio ugdymo formos.
 - 2001 metais LR Švietimo ministerija pradėjo įgyvendinti „Dvikalbio ugdymo projektą“, kurio tikslas buvo padėti mažumų mokykloms pasirinkti tinkamus dvikalbio ugdymo modelius. Projekte dalyvavo trisdešimt keturios Lietuvos mokyklos.
 - Diegiant dvikalbį ugdymą siūlomos įvairios dvikalbio ugdymo programų formos. Silpnoji forma –tai perėjimas nuo mažumos kalbos prie valstybinės. Stiprioji forma – kai siekiama išlaikyti savo kalbą ir išmokti mokymo kalbą, atkurti mažumos kalbą, siekti dvikalbystės.
5. Išanalizavus dvikalbį ugdymą Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, tyrimo rezultatai atskleidė, jog :
- Įgyvendinant ES ir Lietuvos švietimo dokumentus, Lietuvoje pradėtos vykdyti dvikalbio ugdymo programos. Jų atsiradimą paskatino mokyklų optimizavimo tinklas.
 - Labiausiai paplitusios dvikalbės mokyklos, kuriose mokomoji kalba yra rusų- lietuvių. Taip pat Lietuvoje yra lietuvių – lenkų, lietuvių – rusų, lietuvių – rusų – lenkų mokyklos.
 - Vienintelė ikimokyklinio ugdymo įstaiga Vilniaus mieste, kurioje mokomoji kalba yra lietuvių – anglų – vokiečių, dirba pagal trikalbio ugdymo programą.
 - Kai kurie tautinių mažumų atstovai renkasi lietuviškas mokyklas, kurios yra arčiausiai namų
 - Politikai, dvikalbio ugdymo tyrėjai, kiti visuomenės nariai aktyviai diskutuoja kam ir kodėl reikalingas dvikalbis vaikų ugdymas, kokie yra pozityvūs ir negatyvūs dvikalbio ugdymo aspektai, koks visuomenės požiūris į dvikalbystę, kas konkrečiai apsunkina pedagogų darbą, kokie galimi problemų sprendimo būdai. Visuomenės požiūris į dvikalbystę šiek tiek dviprasmiškas: pripažįstant kalbų mokėjimo vertę, bijomasi kalbų interferencijos ir asimiliavimosi
 - Manoma, kad dvikalbis ugdymas jau ikimokyklinėje įstaigoje pradeda formuoti asmens dvikalbystę.
6. Išryškinus problemas su kuriomis susiduria mokytojai dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą, paaiškėjo:
- Tyrimo hipotezė, kad pedagogai nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo modeliais pasitvirtino. Tyrimo duomenimis, mokyklų pedagogai neturi patirties rengiant dvikalbio ugdymo programas. 72 proc. visų mokytojų dalyvavusių tyrime, nėra susipažinę su dvikalbio ugdymo programa ir dvikalbio ugdymo modeliais, todėl nėra tinkamai pasirengę dirbti dvikalbėje įstaigoje, įgyvendinančioje dvikalbio ugdymo programą.

- Tyrimo hipotezė, kad mokiniams mokytis atskirų dalykų iš vadovėlių valstybine kalba yra per sunku pasitvirtinio tik iš dalies. Tyrimo duomenimis, 30 proc. mokinių mokytis iš lietuviškų vadovėlių yra sunku, tačiau 55 proc. mokinių teigia, jog kartais daug skaito lietuviškai.
 - Mokinių motyvacija priklauso nuo įvairiausių veiksnių. Mokiniai nemėgsta lietuvių kalbos pamokų, nes jiems sunku mokytis valstybinės lietuvių kalbos. Tyrimo duomenimis 55 proc. mokinių nemėgsta lietuvių kalbos pamokų, nes sunku mokytis, tokiam pačiam procentui mokinių sunkiai sekasi rašyti, skaityti ir kalbėti valstybine lietuvių kalba.
7. Nustačius kokie dvikalbio ugdymo modeliai taikomi tirtose Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose, paaiškėjo, kad:
- Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose yra taikomi įvairūs dvikalbio ugdymo modeliai. Visose mokyklose valstybinė lietuvių kalba yra mokoma kaip privalomas mokomasis dalykas, keletas mokomųjų dalykų mokomi valstybine kalba (technologijos, matematika, socialiniai mokslai, lietuvių literatūra), vienoje mokykloje yra pereita prie pilnos imersijos (kai visi dalykai dėstomi lietuvių kalba).
 - Ikimokyklinėje įstaigoje, kurioje pakaitomis vartojamos tris kalbos anglų – lietuvių – vokiečių, valstybinė lietuvių kalba yra taikoma kaip mokymo priemonė, įstaiga dirba pagal trikalbio ugdymo programą.
 - Populiariausi dvikalbio ugdymo modeliai, taikomi Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose yra šie: 1) kai valstybinė lietuvių kalba yra vartojama, kaip privalomas mokomasis atskiras dalykas ir 2) keletas mokomųjų dalykų (socialiniai mokslai, technologijos, matematika) dėstomi valstybine lietuvių kalba kaip priemone.

REKOMENDACIJOS

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, išnagrinėta mokslinė, pedagoginė literatūra, švietimo dokumentais, galima suformuluoti rekomendacijas, kurios padėtų mokyklų pedagogams, vadovams dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą.

1. Mokyklų vadovai turi pasirūpinti darbuotojų kvalifikacijos tobulinimu:

- Mokyklose dirbantys pedagogai turėtų būti tinkamai supažindinti su dvikalbio ugdymo programa.
- Mokyklų vadovai turi skatinti pedagogus dalyvauti įvairiuose seminaruose, kurie būtų susiję su dvikalbiu ugdymu.
- Bendradarbiauti su švietimo įstaigomis, turinčiomis patirtį, rengiant dvikalbio ugdymo programas, taikant dvikalbio ugdymo modelius.

2. Dvikalbio ugdymo programos įgyvendinimui skirti daugiau dėmesio ir paramos:

- Reikėtų organizuoti daugiau seminarų, kursų dvikalbio ugdymo tema.
- Parengti įvairesnių mokymo priemonių: knygų mokytojams, pratybų sąsiuvinių, audioįrašų skirtų dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą.
- Reikia skatinti daugiakultūrinį dialogą tarp tautinių mažumų ir daugumos, rengiant dvikalbio ugdymo programas, stiprinti bendradarbiaujančių mokyklų tinklą.

LITERATŪRA

1. Arnašienė Ž. Gimtosios kalbos ir svetimosios kalbos mokymo(si) sąsajos pradinėje mokykloje [interaktyvus]. Vilnius: Vilniaus Pedagoginis Universitetas, 2007 [žiūrėta 2008 – 02 - 13]. Prieiga per internetą : < <http://www.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/85/a166-172.pdf> >.
2. Aidukienė T. Reikšmingi suaugusieji // Dvikalbis ugdymas: prielaidos, tyrimai. Vilnius, 2003.
3. Burokaitė R. Daugiakalbystė ugdo intelektą // Švietimo naujienos. 2008, 6 Kovas.
4. Buivydienė V., Žukienė R. Lietuvių kalbos kaip svetimosios mokymas (is) ir sociokultūrinis kontekstas // Santalka, Filosofija. Edukologija. Vilnius, 2006, T.14.
5. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, Vilnius, 2003.
6. Bendrieji ugdymo planai, Vilnius, 2007.
7. Daukšytė J. Organizuoto dvikalbystės formavimo pradinėse klasėse psichologiniai ir pedagoginiai pagrindai. Vilnius, 1987.
8. Hogan-Brun G., Ramonienė M. Changing Levels of Bilingualism across the Baltic // Bilingual education and bilingualism, 2004.
9. Hogan-Brun G., Ramonienė M. Emerging language and education policies in Lithuania, 2003.
10. Hogan-Brun G. At the interface of language ideology and practice: the public discourse surrounding the 2004 education reform in Latvia // Language Policy, Springer, 2006.
11. Hogan-Brun G., Ramonienė M. Perspectives on language attitudes and use in Lithuania's Multilingual setting // Journal. Of multilingual and multicultural development, 2005, Vol. 26, No. 5
12. Hogan-Brun G., Ramonienė M. The language situation in Lithuania // Journal of Baltic studies, 2005, Vol.36, Nr.3 .
13. Hogan- Brun G., Ramonienė M. Are models of multilingualism transferable from western to central/ eastern European contexts? // Kalbotyra, 2006 56 (3), VU, 2006.
14. Jacikevičius A. Daugiakalbystės psichologija, 1970.
15. Kalbų mokymo politikos aprašas, Vilnius, 2003.
16. King K., Fogle L. Raising bilingual children : common parental concerns and current research. Georgetown university, 2006.
17. Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas, 1995 m. sausio 31 d. Nr.-1-779.
18. LR Konstitucija, Vilnius, 1992.
19. Liaudanskienė A. Dvikalbis ugdymas: patirtis ir perspektyvos [interaktyvus]. Vilnius, 2007 [žiūrėta 2008 – 05 – 26]. Prieiga per internetą: <http://www.takas.lt/svietimas/il/il.php?st=3&msgid=684>.
20. Lietuvos Lenkų tautinės mažumos švietimo raidos strategija, Vilnius, 2003.

21. O'Riagain, Lüdi G. Bilingual education: some policy issues, Council of Europe, 2003.
22. Paleckis J. Dvikalbystė TSRS: laimėjimai ir problemos. Vilnius: Žinija, 1988.
23. Petrauskaitė A. Istorija: trumpas istorijos kursas, Vilnius, 2001.
24. Psichologijos žodynas, Vilnius, 1993.
25. Skripkienė R. Valstybinė kalba tautinių mažumų mokyklų pradinėse klasėse // Žvirblių takas. 2000. p.28-31.
26. Skripkienė R. Pradinių klasių moksleivių sociokultūrinės ir kalbinės aplinkos tyrimų rezultatai // Dvikalbis ugdymas Lietuvoje: prielaidos, siekiai ir galimybės. Vilnius, 2003.
27. Šernas V. Glotoedukologija. Vilnius, 1997.
28. Tarptautinių žodžių žodynas, 1985.
29. Valstybinės kalbos politikos gairės 2003-2008 m. LR seimas, 2003m. birželio3 d. Nr. IX– 1595.
30. Žirgulevičiūtė A. Dvikalbystė Europos sąjungos ir LR švietimo institucijose. MRU, 2004.
31. Prieiga per internetą: <http://www.kindergarten.lt/display.php?a=10&b=11&c=0&lang=lt>
32. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp5.htm
33. Prieiga per internetą : <http://www.allproject.info/index.php?id=37&L=3>
34. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt/puslapis/naujienos/patirtis.pdf>

PRIEDAI

Gerbiamas Respondente,

Esu Vilniaus Universiteto Edukologijos specialybės (Švietimo vadybos pakraipa) 2 kurso magistrantė, rašau baigiamąjį magistro darbą tema: Dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose. Atlieku tyrimą tautinių mažumų mokyklose, 9-10 klasėse.

Atsakykite į žemiau pateiktus anketos klausimus.

Anketa anoniminė.

ANKETA MOKINIUI

1. Jūsų tautybė (Jums tinkamą atsakymą apibraukite):

- Lietuvis;
- Lenkas;
- Rusas;
- Vokietis;
- Baltarusis;
- Ukrainietis;
- Žydas;
- Totoris;
- Latvis;
- Čigonas;
- Armėnas;
- Azerbaidžianietis;
- Moldavas;
- Gruzinas;
- Estas;
- Karaimas;
- Čiuvašas;
- Kita_____;

2. Jūsų amžius:

- 15;
- 16;
- 17;

3. Mokykla, kurioje mokotės, mokymo kalba yra:

- Rusų;
- Lenkų;
- Ukrainiečių;
- Vokiečių;
- Lietuvių
- Ukrainiečių;
- Žydų;
- Baltarusių;
- Kita_____;

4. Jūsų gimtoji kalba_____

5. Klasė, kurioje mokotės?_____

6. Jūsų lytis:

- Vyras
- Moteris

7. Nurodykite, kokias kalbas mokate ir vartojate bendravimui

Kalba	PAGAL VARTOJIMĄ				PAGAL MOKĖJIMĄ				
	Dažnai	Visada	Retai	Niekada	Moku labai gerai	Moku gerai	Galiu susikalbėti	Nekalbu, bet suprantu	Nesuprantu
Lietuvių									
Rusų									
Lenkų									
Vokiečių									
Anglų									
Baltarusių									
Ukrainiečių									
Kita (įvardinkite)									

8. Nurodykite, kokius dalykus mokotės ne gimtąja kalba? Dalykai:_____

Kalbos:_____

9. Jūsų šeimoje bendraujama :

- Rusų;
- Lenkų;
- Latvių;
- Lietuvių;
- Ukrainiečių;
- Vokiečių;
- Žydų;

10. Kitomis kalbomis: _____

11. Nurodyk, kokias užsienio kalbas mokaisi? _____

12. Kuria kalba, tavo manymu mokytis sunkiausia?

Pirmoji pagal sunkumą _____

Antroji pagal sunkumą _____

Trečioji pagal sunkumą _____

13. Kuria kalba mokytis yra lengviau?

- Gimtąja kalba;
- Lietuvių kalba;

14. Mokantis kai kuriuos dalykus lietuviškai, su kokiais mokymosi sunkumais susiduri ?:

	Visada	Retai	Niekada	Kartais
Pamokoje viską suprantu				
Pamokoje vartojama tik lietuvių kalba				
Man patinka mokytis lietuviškai				
Mokytoja paaiškina visus nežinomus žodžius				
Mokytoja paaiškina, jei ko nesuprantu				
Man sunku mokytis iš lietuviškų vadovėlių				
Kai nesuprantu, kreipiuosi į klasės draugus				
Kai nesuprantu, kreipiuosi į namiškius				
Kai nesuprantu, kreipiuosi į mokytoją				
Kai nesuprantu, ieškau žodžių žodyne				
Pamokoje turiu galimybę kalbėti lietuviškai				
Dalykus, kuriuos mokausi lietuviškai, mokausi tik iš lietuviškų vadovėlių				
Man sunku atlikti savarankiško darbo užduotis				
Daug skaitau lietuviškai				
Skaitau lietuviškai savo malonumui				
Žiūriu lietuviškus TV kanalus				
Žiūrėdamas lietuviškas TV laidas, filmus, viską suprantu				
Klausausi lietuviškos muzikos				

15. Kuri kalba labiau patinka?

- Gimtoji kalba;
- Lietuvių kalba;

Kodėl? _____

16. Mokaisi lietuvių kalbą, nes....(atsakymų variantai gali būti keli)

- noriu įstoti į aukštąją mokyklą;
- mano tėvai nori, kad mokytis;
- pravers ateityje;
- patinka;
- manau, kad reikia mokėti daug kalbų;
- ją mokosi visi mano draugai;
- mokytojai liepia;
- jos mokytis privaloma;

17. Kiek kartų per savaitę būna lietuvių kalbos pamokos? _____

18. Reikalingos medžiagos, informacijos mokslams dažniausiai ieškai literatūroje:

- Lietuvių kalba;
- Savo gimtąja kalba;
- Kita _____

18. Lietuvių kalbos pamokų :

Nemėgstu			Mėgstu		Labai laikiu			Nelaukiu		
Nes nesuprantu kalbos	Nes sunku mokytis	Nes nepatinka mokytoja	Nes suprantu kalbą	Nes patinka mokytis	Nes tai mėgiausia pamoka	Nes mokytoja labai aiškiai išaiškina	Nes įdomu mokytis	Nes nepatinka kalba	Nes lietuvių kalba man nereikalinga	Sunkiai sekasi rasyti, kalbėti ir skaityti

AČIŪ

Gerbiamas Respondente,

Esu Vilniaus Universiteto Edukologijos specialybės (Švietimo vadybos pakraipa) 2 kurso magistrantė, rašau baigiamąjį magistro darbą tema: Dvikalbis ugdymas Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose. Atlieku tyrimą tautinių mažumų mokyklose. Respondentai: mokytojai, dirbantys tautinių mažumų mokyklose.

Atsakykite į žemiau pateiktus anketos klausimus. Anketa anoniminė.

ANKETA MOKYTOJUI

1. Jūsų lytis:
 - vyriška;
 - moteriška;
2. Jūsų išsilavinimas?
 - Aukštesnysis;
 - Aukštasis;
 - Vidurinis;
 - Profesinis;
3. Jūsų dėstomas dalykas? _____
4. Jūsų kvalifikacinė kategorija? _____
5. Jūsų amžius:
 - 22-25; 25-30;
 - 30-35; 35-40;
 - 45-50; 50-55;
 - Virš 60
6. Darbo stažas: _____
7. Jūsų gimtoji kalba _____
8. Kokia kalba dėstote savo dalyką ?
 - Lietuvių;
 - Rusų;
 - Vokiečių;
 - Lenkų;
 - Latvių;
 - Ukrainiečių;
 - Anglų;
 - Kita _____
9. Ar mokykla, kurioje dirbate dalyvauja, dalyvavo dvikalbystės projekte? _____
10. Ar dalyvavote kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, kuriuose buvo gvildenami dvikalbystės aspektai?
 - Taip;
 - Ne;
12. Ar esate girdėję apie dvikalbystės modelius ugdyme? Kokius?

13. Kokią kalbą dažniausiai vartojate bendraudami su mokiniais, bendradarbiais neformalioje aplinkoje?	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
Lietuvių				
Rusų				
Vokiečių				
Anglų				
Baltarusių				
Ukrainiečių				
Lenkų				
Latvių				
Kitą(įvardinkite)				
14. Mokiniai ne gimtosios kalbos pamokose supranta dėstomą medžiagą				
15. Kiek dažnai per pamokas su mokiniais kalbatės lietuvių kalba?				
Aiškindami naują temą				
Diskutuodami				
Pertraukų metu				
Užduodami savarankiškus darbus				
Konsultuodami mokinius				
Užduodami namų darbus				
Diktuodami užduotis				
16. Kurių dalykų mokydami taikote dvi kalbas?				
Lietuvių kalba				
Gimtoji kalba				
Istorija				
Matematika				
Anglų kalba				
Geografija				
Kita (įvardinkite)				
17. Kokias mokymo, vaizdines priemones pagal kalbą naudojate pamokose?				
Lietuvių kalba				
Rusų kalba				
Ukrainiečių kalba				
Vokiečių kalba				
Baltarusių kalba				
Lenkų kalba				
Latvių kalba				
Anglų kalba				
Kita (įvardinkite)				
18. Kaip mokinius skatinate mokytis ne gimtosios kalbos?				
Siūlote skaityti lietuvišką literatūrą				
Aiškinate, jog privalu mokėti lietuvių kalbą				
Teigiate, jog lietuvių kalba pravers				

ateityje				
Siūlyte dalyvauti įvairiuose seminaruose lietuvių kalba				
Skatinate skaityti lietuvišką spaudą, žiūrėti TV laidas				
Mokinių motyvacija didelė, nereikia jų skatinti				

19. Su kokiais sunkumais susiduria mokiniai, mokydamiesi ne gimtosios kalbos?

Netaisyklinga kalba: kirčiavimas, žodžių derinimas ir kita				
Netaisyklingai geba reikšti mintis, sakinius				
Trūksta iškalbingumo, vaizdingumo, fantazijos				
Daro gramatines klaidas				
Sunkiai supranta medžiagą, taisykles dėl sąvokų ir kitų žodžių nesupratimo				
Vangiai atlieka namų darbų užduotis				
Pamokose nebūna aktyvūs				
Vengia pamokų lankymo				

20. Su kokiais susiduriate problemomis dirbdami pagal dvikalbio ugdymo programą?

Trūksta mokymo ir vaizdinių priemonių				
Tenka ruošti mokymo ir vaizdines priemones patiems mokytojams				
Nėra tinkamų vadovėlių, pratybų sąsiuvinų				
Reikia ruošti papildomas užduotis				
Kita (įvardinkite)				

21. Kaip dažnai Jums tenka?

Gaminti vaizdines ir mokymo priemones				
Ruošti terminus lietuvių kalba				
Ruošti žodynėlius, taisykles lietuvių kalba				
Paruošti namų darbų paaiškinimus lietuvių kalba				
Sąvokas ir naujus terminus aiškinti ne gimtąja kalba				
Sąvokas ir naujus terminus aiškinti gimtąja kalba				

22. Kokia pagalba teikiama mokiniams, susiduriantiems su mokymosi sunkumais dėl dvikalbystės?

Logopediniai užsiėmimai				
Mokytojo ir mokinių individuali pagalba				
Papildomos pamokos ir konsultacijos				
Papildomų užduočių skyrimas				
Lengvesnių užduočių skyrimas				
Neteikiama				

23. Kokias mokymo priemones naudojate pamokose?

Lietuviškus vadovėlius				
Lietuviškus pratybų sąsiuvinus				
Rusiškus vadovėlius, pratybų sąsiuvinus				
Mokymo priemones gaminate patys				
Lietuviškus žodynėlius				

Lietuviškus taisyklių sąsiuvinius				
Rusiškus žodynelius				
Rusiškus taisyklių sąsiuvinius				
Mokymo priemonių nėra				
Dvikalbius vadovėlius				
Kita (įvardinkite)				

24. Ar sutinkate su šiais teiginiais?	Sutinku	Iš dalies sutinku	Nesutinku	Neturiu nuomonės
--	----------------	--------------------------	------------------	-------------------------

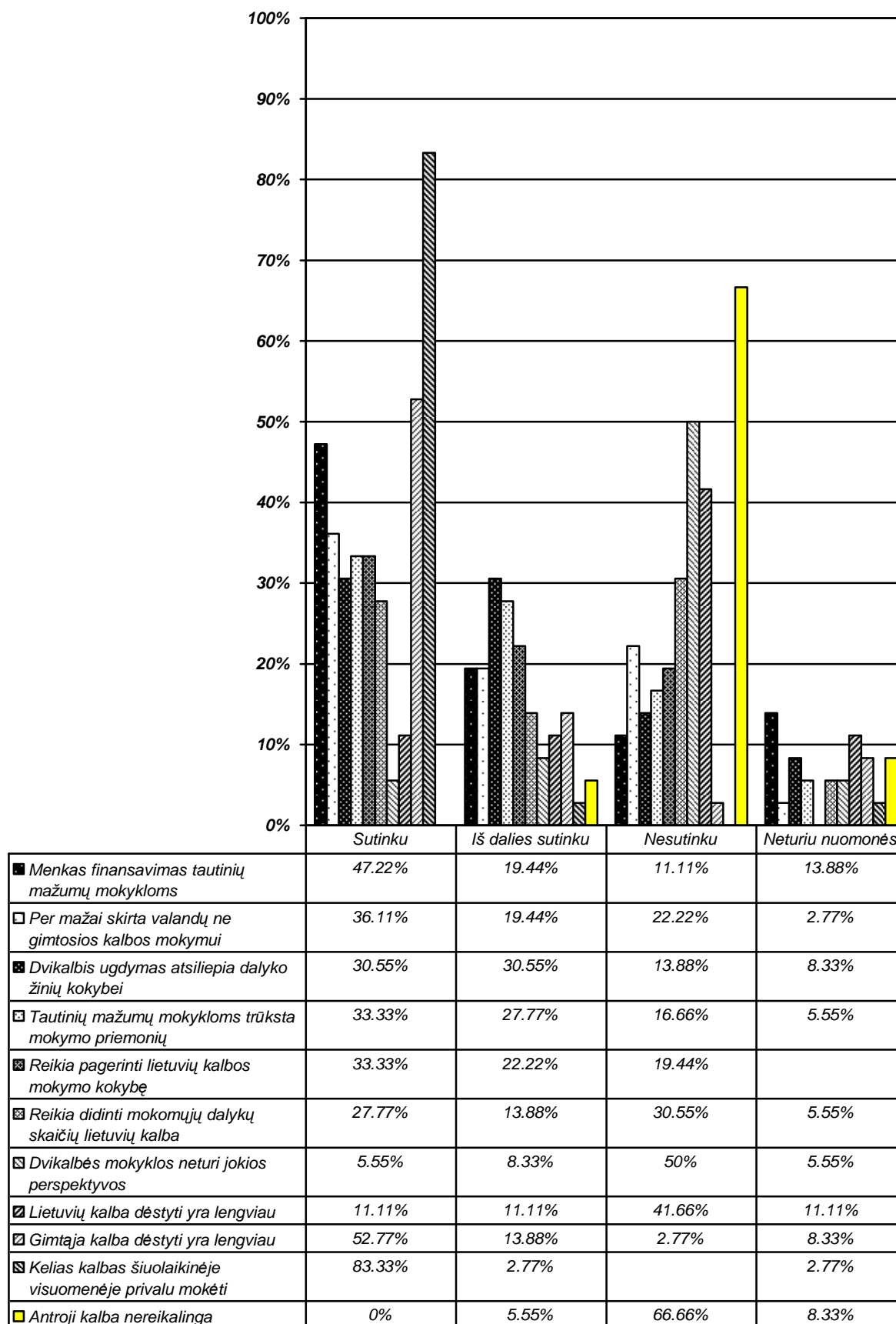
Menkas finansavimas tautinių mažumų mokykloms				
Per mažai skirta valandų ne gimtosios kalbos mokymui				
Dvikalbis ugdymas atsiliepia dalyko žinių kokybei				
Tautinių mažumų mokykloms trūksta mokymo priemonių				
Reikia pagerinti lietuvių kalbos mokymo kokybę				
Reikia didinti mokomųjų dalykų skaičių lietuvių kalba				
Dvikalbės mokyklos neturi jokios perspektyvos				
Lietuvių kalba dėstyti yra lengviau				
Gimtąja kalba dėstyti yra lengviau				
Kelias kalbas šiuolaikinėje visuomenėje privalu mokėti				
Antroji kalba nereikalinga				

25. Kokios pagalbos, informacijos stinga dirbant pagal dvikalbio ugdymo programą?	Visada	Dažnai	Retai	Niekada
--	---------------	---------------	--------------	----------------

Metodinės ir didaktinės pagalbos				
Žinių apie mokymo diferencijavimą				
Psichologinių bei pedagoginių žinių				
Žinių apie kalbos ugdymo metodus				
Žinių apie kalbos ugdymo modelius				

26. Kaip lygiagrečiai pamokoje vartojate kalbas?

Pirmenybę teikiate gimtajai kalbai				
Lietuvių kalbą naudojate aiškindami naują temą				
Visą pamokos medžiagą išdėstote gimtąja kalba				
Dalį pamokos dėstote lietuvių kalba, kitą dalį – gimtąja kalba				
Sąvokas ir naujus terminus aiškinate lietuvių kalba				
Papildomas užduotis užrašote lietuvių kalba				
Naujas sąvokas ir terminus aiškinate gimtąja kalba				
Diskusijas vedate lietuvių kalba				
Diskusijas vedate gimtąja kalba				

41 pav. Nuomonių apie dvikalbį ugdymą pasiskirstymas